

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ПЯТНІЦА, 23 мая 1986 г. № 21 (3327) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Дом Максіма Багдановіча ў Гродне.

Урачыстае адкрыццё. Служку перапрацаюць Н Гілевіч і намеснік старшыні Гродзенскага гарвыканкома Л. Бутвілюская.

У Гродне адкрыты Дом Максіма Багдановіча. У некалькіх пакоях двухпавярховага драўлянага будынка, дзе прайшлі першыя дзіцячыя гады вялікага паэта, аформлена экспазіцыя «Максім Багдановіч і яго эпоха». Новаму музею толькі тыдзень, яго ўрачыстае адкрыццё

адбылося 16 мая. Але ён ужо мае сваю гісторыю. Яна бярэ свой пачатак у 1982 годзе. Тады сіламі гродзенскіх мастакоў, у асноўным самадзейных, была арганізавана абласная выстаўна ў гонар 90-годдзя з дня нараджэння паэта. Выстаўна мела шырокі рэзананс, узбудзіла гра-

У ВЯНОК ПАМ'ЯЦІ ПАЭТА

мадскую думку, узнікла пытанне аб стварэнні ў Гродне музея Максіма Багдановіча. А самі мастакі — удзельнікі выстаўкі, падарвалі будучаму, яшчэ не існуючаму, музею свае творы. Некаторыя з іх, дарэчы, сёння ўпрыгожваюць экспазіцыю. Напрыклад, габелен Я. Шунейкі «У родным краі ёсць крыніца жывой вады», медалі А. Ступеня, А. Ліпеня і А. Бянькоўскага. Такім чынам, штуршком для стварэння музея была каштоўная ініцыятыва знізу. Свята беларускай літаратуры, што адбылося 16 мая, стала магчымым, дзя-

куючы сацыяльнай актыўнасці гродзенскай інтэлігенцыі ўвогуле, энтузіязму, энергіі і самаадданасці канкрэтных людзей. У першую чаргу трэба назваць імя Дануты Іванаўны Бічэль-Загітавай, загадчыка літаратурнага аддзела Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея (афіцыйная назва Дома Максіма Багдановіча); мастака-рэстаўратора У. Кіслага — ён у вольны час рэстаўрыраваў мэблю для пакоя, дзе адноўлены інтэр'ер канца мінулага стагоддзя, даводзіў да «экспазіцыйнага» выгляду фотакопіі рэдкіх выданняў; мастака А. Ступеня — аўтара генеральнага вырашэння экспазіцыі, супрацоўніка ГДГАМ С. Паўлюкоўска і Т. Маліноўскаю. Дапамагалі ў стварэнні экспазіцыі супрацоўнікі мінскага музея Максіма Багдановіча, сярод іх — Т. Кароткая, беларускія пісьменнікі і даследчыкі літаратуры — Ніна Ватаці, Зоська Верас, Яна Брыль, Уладзімір Караткевіч. Музей — гэта некалькі невялікіх пакояў. Нічога грандыёзнага, нічога манументальнага і нічога халодна-афіцыйнага. Але музей уражвае, і многае менаві-

та адсутнасцю таго, што, здавалася б, павінна ўражваць. Вялікае ўмее быць сціплым. Такім быў сам Багдановіч, такою была яго паэзія. Кожны экспанат музея сагрэты людскімі рукамі і сэрцамі. Ёсць тут асабістыя рэчы Максіма — лыжка з манерамай «МБ» і паспарту, якое зараз абрамляе фотанартку маці паэта. Гэтыя рэчы перададзены музею Аўгустай Багдановіч. Выклікае цікаўнасць выданне «Вянкі» (1913) — падарунак Янкі Брыля, рэдкія выданні мінулага і пачатку нашага стагоддзя, якія маглі быць у асабістай бібліятэцы Максіма; выданні твораў Багдановіча, у тым ліку на мовах іншых народаў — рускай, украінскай, балгарскай, польскай; аўтографы беларускіх пісьменнікаў, усхваляваныя словы пра паэта. Ёсць у экспазіцыі партрэты дзялячаў беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння, выданні суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца», тагачасныя кравіды беларускіх гарадоў.

(Заканчэнне на стар. 2—3).

ЭСТОНІЯ ЧАКАЕ ГАСЦЕЙ

29 МАЯ У ТАЛІНЕ УРАЧЫСТА АДКРЫЮЦА ДНІ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ У ЭСТОНСКАЙ ССР. НАПЯРЭДАДНІ ГЭТАЙ ПАДЗЕІ НАМЕСНІК МІНІСТРА КУЛЬТУРЫ БССР У. СКАРАХОДАЎ РАСКАЗАЎ КАРЭСПАНДЭНТУ «ЛІМА»:

— Вельмі насычаным, багатым на цікавыя знаёмствы, сустрэчы і уражанні мае быць гэты тыдзень у Эстоніі. Больш за 600 пасланцоў нашай рэспублікі будуць удзельнічаць у мерапрыемствах Дзён: афіцыйная дэлегацыя і прадстаўнікі творчых саюзаў, музыканты і кінематаграфісты, паэты і мастаі, акцёры і майстры харэаграфіі, журналісты і работнікі так званых тэхнічных служб...

Зразумела, праграма нашага свята вялікая і разнастайная. Не толькі для талінцаў, але і для гледачоў Тарту, Пылыва, Вільяндзі, Выру, Пярну, для жыхароў многіх іншых гарадоў і пасёлкаў Эстоніі будзе наладжана

на больш чым сто мерапрыемстваў. Якіх іменна?

Нашы вядучыя мастацкія калектывы і салісты правядуць 87 канцэртаў, у якіх прагучаць творы айчынай і замежнай класікі, народныя песні. Асабліва месца займае музыка беларускіх аўтараў: М. Аладава, А. Багатырова, Я. Глебава, І. Лучанка, Г. Вагнера, Э. Ханка і іншых. І яшчэ: усе выканаўцы папоўнілі рэпертуар твораў эстонскіх кампазітараў: Эрнесакса, Разтса, Торміса, Сумера. (Дарэчы, нашы творцы сустрануцца са сваімі калегамі ў Саюзе кампазітараў Эстоніі: гутарка, думаю, можа атрымацца сур'ёзная і плённая).

Цяпер — пра выканаўцаў. Праграму канцэрта адкрыцця Дзён, прынамсі, падрыхтавалі Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыновіча, Акадэмічны народны хор БССР, фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі». Дзяржаўны ансамбль танца БССР. Мінскі камерны аркестр, хор Дзяржтэ-

лерадыі БССР; ансамблі «Верасы», «Сябры», ванальны квартэт «Купалінка», народны эстрадна-харэаграфічны ансамбль «Чаруныцы» і тэатр пантамімі «Рух»; артысты В. Тарасаў, М. Захарэвіч, З. Бандарэнка, салісты оперы Я. Пятроў, Л. Колас, М. Жылюк; харэаграфічны дуэт І. Душкевіч — А. Куркоў і дуэт цымбалістак А. Ткачова — А. Філіпенка. Поруч з нашымі артыстамі выступіць вядомы эстонскі харэаграфічны ансамбль «Сырпус».

Нагадаю, што адкрыццё Дзён папярэднічаюць гастролі ў Эстоніі Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. З 19 па 26 мая тут былі і будуць паказаны спектаклі «Ажаница — не журыцца» Далекіці і М. Чарота, «Радавыя» А. Дударова, «Апошні журавель» А. Жука і А. Дударова. Цяпер жа эстонцы пазнаёмяцца з мастацтвам ансамбляў «Святая», «Кантабіле», з нашымі салістамі — спевакамі і інструменталістамі — І. Алоўнікавым, Г. Забарам, Я. Еўдакіма-

вым, Н. Цёмкінай, В. Баравіковым, К. Шаравым, Н. Мікуліч.

Не хачу затрымліваць увагу чытачоў доўгімі пералікамі — бо, сапраўды, вялікі спіс работ, што будуць прадстаўлены на выстаўках у талінскім Доме мастакоў, у краязнаўчым музеі вострава Саарэмаа. Тут і вядомыя цыклы Г. Паплаўскага, і графічныя серыі А. Кашкурэвіча, В. Шаранговіча, аркушы братаў Басалыгаў, кніжныя ілюстрацыі В. Славука, жывапісныя палотны Г. Вашчанкі, У. Гардзевенкі, В. Грамыкі, М. Данцыга, А. Кішчанкі, У. Уродніча, В. Цвіркі, Л. Шчамялёва, Ф. Янушкевіча, скульптуры З. Азгура, А. Анікейчыка, А. Бембеля, Л. Гумілеўскага, С. Гарбуновай...

Паўтараю, спіс імянаў і работ вялікі. Дадамо, што ў жывапісным і рамантычным кутку Таліна, замку Кадрыёр, будуць экспанавацца творы В. Бялініцкага-Бірулі, а ў выставачнай зале горада Кохтла-Ярве размясціцца разнастайныя выразы беларускага народнага мастацтва. Як адметную падзею трэба вылучыць выстаўку беларускай кнігі. У яе экспазіцыі будзе больш за 50 назваў: літаратура па розных галінах ведаў, у

тым ліку грамадска-палітычная і навукова-тэхнічная; проза і паэзія, мемуарныя кнігі, выданні для дзяцей, пераклады з моў народаў СССР і зарубажных краін...

У рамках Дзён пройдзе паказ беларускіх фільмаў на кінаэкранях Эстоніі.

Вядома, ярыя ўражанні і рэакцыя пра іх — наперадзе. Дні літаратуры і мастацтва Беларусі ў Эстоніі ўрачыста завершацца 4 чэрвеня. У цырымоніі закрыцця будуць удзельнічаць афіцыйныя дэлегацыі абедзвюх рэспублік. Аббудзецца канцэрт з удзелам сімфанічнага аркестра Эстонскай ССР, хору Дзяржтэлерадыі БССР, беларускіх сярэпачкі В. Пархоменка, эстонскага піяніста К. Рандалу і га-лоўнага дырыжора Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Г. Правацовава.

Дні нашай рэспублікі ў братняй Эстоніі — своеасаблівы творчы экзамен для дзяржаўна-беларускага мастацтва. Няхай адметным будзе ўплыў гэтых Дзён на развіццё культурных сувязей паміж нашымі народамі.

Запісала С. БЕРАСЦЕНЬ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

З КАГОРТЫ ПАЧЫНАЛЬНІКАЎ

Вечар адкрывае Максім Танк.

Пачынальнікі... Імёны іх мы заўсёды вымаўляем з нязменнай удзячнасцю і пашанай. Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі... У гэтым радзе зорак першай велічыні зьяе і зорка Змітрака Бядулі, творцы, чый талент, за-паляўшыся напярэдадні вялікіх сацыяльных зрухаў у жыцці грамадства, ва ўсёй значнасці сваёй і паўнаце, грамадзянскай акрэсленасці і мастакоўскай непаўторнасці ярына, полымна завялічваюцца ў гады Савецкай улады. Як і яго паплечнікі па пры- ён з поўным на тое пра-

вам мог сказаць, што ўсе сваё дараванне, майстэрства і жыццёвы вопыт аддаў народу, падзяліўшы разам з ім і радасць набытнаў, і горыч страт.

Таму і памятае беларускі народ З. Бядулю, таму шануе і любіць яго. Пацвярджэнне гэтай любові — новыя і новыя выданні кнігі пісьменніка. Нядаўна ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў з друку першы том самага поўнага, пяцітомнага збору яго твораў. Зборнік казак «Ілад» у перакладзе на рускую мову пабачыў свет, у «Юнацтве». Адна-

томнік выбранага выпусціла ўсесаюзнае выдавецтва «Художественная литература».

Сведчанне павагі да выдатнага пісьменніка — і мерапрыемствы, якія праходзяць у сувязі са 100-годдзем з дня яго нараджэння.

Урачысты вечар, прысвечаны гэтай знамянальнай даце, у аўторак адбыўся ў Доме літаратара. У вялікай зале сабраліся прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, прамысловых прадпрыемстваў сталіцы рэспублікі, вядомыя пісьменнікі,

тыя, хто ведаў З. Бядулю, шматлікія чытачы.

Адкрыў вечар народны паэт Беларусі М. Танк. Слова пра З. Бядулю, пра яго жыццёвы і творчы шлях сказаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чыгрынаў.

Свае сустрэчы з Бядулем прыгадаў народны мастак СССР З. Азгур, адзначаючы сапраўдна-ую інтэлігентнасць пісьменніка, глыбокую эрудыраванасць, умненне знаходзіць узамаразуме-ненне і кантат з іншымі людзьмі, шчырую зацікаўленасць развіццём не толькі літаратуры, але і мастацтва.

Пра тое, як захоўваюць памяць пра свайго выдатнага земляка на Лагойшчыне, расказала сакратар Лагойскага райкома партыі С. Русак. Настаўніца СШ № 101 г. Мінска А. Андараля гаворыць аб той папулярнасці, якой карыстаюцца творы З. Бядулі ў школьнай. Мудрым пісьменнікам і выдатным патрыётам называе З. Бя-

дулю М. Стральцоў, адзначаючы і яго мастакоўскі артыстызм, і мастакоўскую прабачлівасць, нават дзёрзнасць, як гэта сталася ў рамане «Язеп Крушынскі».

Г. Кановіч (Літва) і прадстаўнік Уральскай пісьменніцкай арганізацыі К. Бернтургану (Казахстан) гаварылі пра тую папулярнасць, якой карыстаюцца творы З. Бядулі за межамі Беларусі. У прыватнасці, К. Бернтургану падрабязна расказаў аб ушаноўванні памяці пісьменніка ва Уральску, дзе знаходзіцца яго магіла, гаварыў аб мерапрыемствах, якія прайшлі ў горадзе ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння З. Бядулі.

Пасля ўрачыстай часткі адбыўся святочны канцэрт. У вечары прынялі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч.

Выступае народны артыст БССР Мікалай Яроменка.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне — адна з самых масавых творчых арганізацый рэспублікі. Сёння членамі БТА з'яўляюцца 1430 чалавек. Сярод іх — 78 народных артыстаў СССР і БССР, 164 заслужаныя артысты і дзеячы мастацтваў, 25 доктороў і кандыдатаў навук. 40-годдзе аб'яднання — адначасова і свята ўсіх, хто любіць тэатральнае мастацтва. Таму так ажыццэлена было ў мінулыя пяціціці ў Беларусі дзяржаўнаму акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, дзе праходзіў урачысты вечар.

Старшыня праўлення БТА, народны артыст БССР, М. Яроменка, прасачыўшы ў сваім дакладзе саракагадовы шлях аб'яднання, адзначыў, што сёння яно шмат робіць па павышэнні ідэйна-мастацкага і прафесійна-нальнага майстэрства тэатральных калектываў рэспублікі.

Юбіляраў на вечары віншавалі прадстаўнікі Міністэрства культуры БССР і Усерасійскага тэатральнага таварыства, тэатральных аб'яднанняў з іншых саюзных рэспублік.

Фота Ул. КРУКА.

У ВЯНОК ПАМЯЦІ ПАЭТА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

Лагічна дапаўняюць экспазіцыю творы сучасных беларускіх мастакоў. Гэта наша сённяшняе разуменне свету Багдановіча, яго эпохі. Спецыяльна

для музея зрабілі свае работы С. Грыневіч, В. Янушкевіч, В. Ільіна. Тут і зробленыя раней плакаты У. Крукоўскага, графіна А. Пашкевіча і М. Купавы. Мабыць, гэты раздзел экспазіцыі будзе яшчэ неаднара-

зова абноўлены па меры з'яўлення новых твораў, прысвечаных Максіму Багдановічу, яго творчасці, яго часу.

«Бласлаўная тая мясціна, дзе паэт нарадзіўся, але і бласлаўная тая зямля, дзе ён навучыўся хадзіць, гаварыць, пачаў адкрываць свет, адчуваць сэрцам радасць жыцця. З дзіцячых уражанняў пачаўся паэт Багдановіч, і адбылося гэта ў Гродне. Класіка заўжды сучасная. Паэзія Багдановіча можа даць нам адказ на пытанне, чаму не старэе слова. Таму што сапраўдна-ая паэзія нібыта жыве ў двух вымярэннях — у сваім часе і заўжды разлічана на будучыню. З адкрыццём Дома Максіма Багдановіча для моладзі Гродна ў першую чаргу з'явіліся новыя магчымасці, каб адчуць, зразумець і палюбіць паэта і яго творчасць і стаць шчаслівейшымі», — гаварыў з нагоды свята Ніл Гілевіч.

Пра ролю літаратуры і мастацтва ў жыцці народа гаварылі ўдзельнікі ўрачыстага вечара, што адбыўся ў антавай зале Гродзенскага ўніверсітэта. Гучалі словы Багдановіча і словы пра Багдановіча.

«Калі народ губляе гістарычную памяць, ён губляе і гіста-

рычную перспектыву. Гэта добра разумее Багдановіч, калі пісаў вершы цыкла «Старая Беларусь», калі склаў дэкларацыю «Хто мы такія?» (Уладзімір Арлоў).

«Гавораць, што творчасць Якуба Коласа — гэта зямля нашай паэзіі, творчасць Янкі Купалы — яе высокая неба. А Максім Багдановіч — гэта самая светлая зорка на нашым небе. Ён быў зоркай і знічкай. Багдановіч прахыў да балючага мала. Яго жыццёвы прыклад паказваў, колькі ж можна паспець зрабіць для Радзімы, пакуль знічка падаеш на зямлю!» (Уладзімір Ягоўдзік).

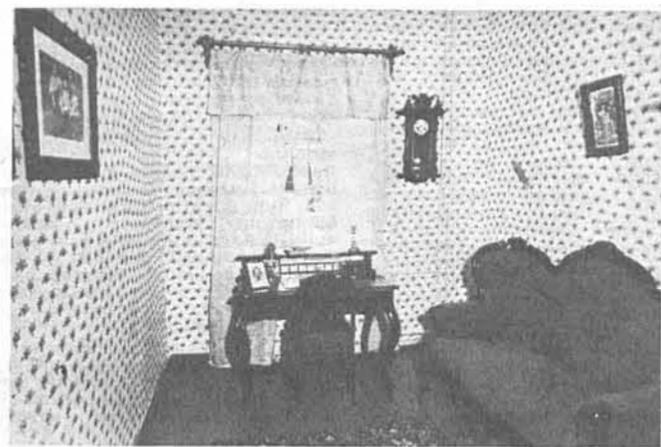
Урыўкі са сваёй новай паэмы «Кульмінацыя» прачытаў Сяргей Законнікаў.

Сваімі думкамі пра значэнне спадчыны Багдановіча падзяліліся са слухачамі Юрыя Голуб, Данута Бічэль-Загнетава, Аляксей Пяткевіч, Валлянціна Коўтун, Хрысціна Ляляка. Падкрэслівалася, што вялікая справа толькі распачата, што зробленае — гэта толькі першы крок у стварэнні літаратурнага музея Гродзеншчыны, дзе будуць асобныя аддзелы, прысвечаныя Элізе Ажэшка, Адаму Міцкевічу, Францішку Багушэвічу, Кастусю Каліноўскаму, літаратуры часоў змагання супраць польскіх акупантаў, літаратуры савецкага часу. Дзеля гэтага трэба вырашыць многія пытанні. Музею цесна ўжо сёння. Яму па-

На вечары ў Гродзенскім ўніверсітэце выступае Д. Бічэль-Загнетава.

вінен належаць увесць будынак, інакш наўрад ці будзе магчы- масць арганізаваць нармальную навуковую і прапагандыскую працу літаратурнага аддзела Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. Але можна спадзявацца, што

Пакой, у якім адноўлена абстаноўка канца мінулага стагоддзя.

«Чыгуначнікі Беларусі, перайшоўшы на новую сістэму аплаты працы, сумяшчэння абавязкаў, за кароткі тэрмін вызвалі для іншых галін каля 12 тысяч работнікаў».

(З Палітычнага даклада ЦК КПСС XXVII з'езду КПСС).

З энцыклапедычнага даведніка: «Мінск-Таварны — чыгуначная пазакласная сарта-

адпраўляешся на станцыю Мінск-Таварны.

Сартавальная горка. Гэта сэрца станцыі. На ёй выдзеша распуск саставаў.

Ну, хто не бачыў гэтай горкі? Аднекуль, ці не з неба, бесперапынна льецца металічны голас дыспетчара: «Трэці на дзві, пяты на трэці» і г. д. І па-

Пачалі шукаць. Рабілі фатаграфіі працоўнага дня, праводзілі атэстачыю рабочых месцаў, распаўсюджвалі апытальныя анкеты: «Калі тую работу, што зараз вы робіце ўдвух, будзе рабіць адзін, а зарплату павялічым — пагодзіцеся?» Пагаджаліся. Самі прыходзілі і прапанавалі: вось тут сараўлюся

таксама нашы — у нас зараз брыгады падрад, грошы атрымліваем па канчатковым выніку — за адпраўленне вагонаў. Адказваюць усе, кожны зацікаўлены, каб на яго віне зрываў не было.

— Запольскі, куды поезд з Паўночнага браць?

— У чацвёрты парк... Дык вось, змена. Народ прафесійны, свой участак кожны забяспечыць. Але як план зрабіць — вырашае манеўровы. На схему глядзіш, як на шахматную дошку, і ход работы разлічваеш. Сёння справы ідуць нядрэнна. З раніцы трыццаць паяздоў адправілі. План будзе.

З размовы з галоўным інжынерам станцыі А. Паўлавым:

— Анатоль Генадзьевіч, вы ўяўляеце, якой будзе станцыя ў 2000 годзе?..

— А навошта ўяўляць? Я дакладна скажу. Вось план перспектыўнага развіцця. Праз

НОВЫ ЦЫКЛ ВЕЧАРОЎ

Сустрэчай з Анатолем Кудраўцавым у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў пачаўся новы цыкл вечароў «Трыбуна драматурга». Присутныя пазнаміліся з п'есай «Мар'я», якую прачытаў аўтар.
П. ГАРДЗІЕНКА.

ЯГО ВЯЛІКАСЦЬ ХЛЕБ

Выдавецтва «Молодая гвардия» выпусціла зборнік вершаў «Песня аб Зямлі і Хлебе». Анталогія ўпершыню так поўна прадстаўляе рускую класічную і савецкую паэзію, пачынаючы ад В. Трудзьяноўскага, Г. Дзяржавіна, М. Карамзіна і завяршаючы творамі паэтаў маладшага пакалення.

Уключаныя ў зборнік творы аглядаюць працу хлебарабаратаў, высокую пачуццё Радзімы. Гэта сваёасаблівы паэтычны вянчок слянянскай працы, сацыялістычнай калгаснай вёсцы.

Змешчаны таксама і творы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, А. Куляшова, Д. Кавалёва, С. Законнікава, У. Някляева.
П. ВАЛКАВЕЦ.

ПШУЦЬ ГІСТОРЫЮ КРАЮ

Было гэта ў чэрвені 1984 года, калі праходзіў X Усеагульны з'езд смірноўцаў. Піянеры з Горнага і Валгаграда, Сургуту і Макарава, з іншых гарадоў і аселікаў нашай неабсяжнай Радзімы ідуць шляхамі герояў Вялікай Айчыннай вайны і найперш дарогамі Героя Савецкага Саюза Юрыя Смірнова, што загінуў на беларускай зямлі. На гэты раз права сабраць у сябе смірноўцаў было прадастаўлена вучням і настаўнікам Арэхаўскай сярэдняй школы імя Героя Савецкага Саюза Ю. Смірнова Аршанскага раёна. Школа прымае 22 дэлегацыі з шасці саюзных рэспублік. Прыехалі таксама і ветэраны 26-ай гвардзейскай стралковай дывізіі, у якой змагаўся герой.

Расказваючы пра гэты эпізод аўтар кнігі «Імя Юрыя Смірнова», выпушчанай выдавецтвам «Народная асвета», Б. Шалуха падкрэслівае, што ваенна-патрыятычнае выхаванне ў школе імя Ю. Смірнова выдзешаца мэтанакіравана з 1957 года. Асноўная ўвага звернута на пошук звязак, звязаных з жыццём і подзвігам героя, але адначасова юныя следчыты сустракаюцца з удзельнікамі вайны, каб стварыць летапіс усенароднага змагання з фашызмам у гэтых мясцінах. Дзесяткі экспанатаў прадстаўлены ў школьным музеі народнай славы.

К. ШЫМУЦЬ.

Прэміі часопіса «Дружба народов»

Часопіс «Дружба народов» прысудзіў чарговыя штогадовыя прэміі. Сярод адзначаных аўтараў — А. Адамовіч (нарыс «Overkill») і А. Яскевіч (артыкул «Асноўнае — тон»), змешчаныя летас адпаведна ў першым і адзінаццатым нумарах.

А. ЧУВІРКА.

Слова пра Максіма Багдановіча гаворыць С. Законнікаў.
пры антыўнай дапамозе партыйных і савецкіх органаў горада і вобласці, пры дзейнай падтрымцы грамадскіх Гродзеншчыны ўсе праблемы будуць вырашаны.
Пётра ВАСІЛЕУСКІ, наш спецнар.
Фота Я. КОКТЫША.

Мінск-Таварны дае «зьялёнае»

вальная станцыя, дзе расфарміроўваюцца прыбыўшыя і фарміруюцца новыя грузавыя саставы для накіравання на Маскву, Гомель, Маладзечна і Брэст».

Неабходны дадатка. Першае. Слова «пазакласная» па існуючым на нашых магістралях «табелі аб рангах», сведчыць пра максімальна вялікі аб'ём работы. Такіх станцый у краіне няшмат. Каб месца Мінска-Таварнага ў агульным перавозным канвееры стала больш зразумелым, дадамо — гэта адна са ста найбольш важных станцый усёй чыгуначнай сеткі краіны.

Другое. Мінск-Таварны на Беларускай чыгуныцы — базавая станцыя на ўкараненні новай тэхнікі і перадавай тэхналогіі. Старыя работнікі яшчэ памятаюць той — не вельмі далёкі — час, калі не апошняй асобай у так званым аператыўным працэсе былі паважаныя сівавусыя стрэлачнікі, для якіх сакраментальнае: «стрэлачнік вінаваты» гучала зусім натуральна, а хут-

каціўся некуды вагон, перастукваючы коламі па стыках рэек пакуль не спыніць яго працу. Лівы віск — гэта рэгуліроўшчык хуткасці падклаў пад вагоннае кола так званы башмак, які тармазіць рух вагона. Але я зноў расказваю пра час мінулы. Сёння на горцы ўкаранення аўтаматычнай сістэмы тармажэння. Сёння тут уладарыць аўтаматыка.

— Адзін, потым чатыры, потым два, — камандуе Ігар Старасотнікаў.

Другі Ігар — Казлоў, прапусціў спачатку адзін вагон, спрытна сунуў у аўтасчэпку доўгую вілку расчэпнай рукаяткі, крутануў яе — вагон адчачыўся. Потым прапусціў чатыры, сунуў, крутануў, адчачыў. Потым два. Уніз з горкі ідзе цэлы веер пушэй, і адчэпленыя вагоны коцяцца па іх кожны ў сваім напрамку.

Казлоў і Старасотнікаў — саставіцелі паяздоў.

— Што для саставіцеля га-

Цэнтральны пост. Станцыя перад дыспетчарамі — як на далоні.

касць дастаўкі дакументаў на Цэнтральны пост залежала ад настрою станцыйнай кабылы Машкі.

Чалавеку недасведчанаму ўсё гэтае перапляценне сталых рэек здаецца, дальбог, хаатычным, і міжволі, мо і наўна, думаеш — бацохны, як тут можна разабрацца, дзе, якому цягніку знайсці сваё месца.

Але ўсё можна, фігуральна кажучы, вылічыць. Аўтаматычная сістэма кіравання на базе ЭВМ, прамысловае тэлебачанне, электрычная цэнтралізацыя стрэлак і сігналаў, пнеўмапошта вялікага і малага дыяметра — вось што такое Мінск-Таварны сёння.

І трэцяе. На чыгунках краіны Мінск-Таварны выдому перш за ўсё сваімі вытворчымі паказчыкамі. Заданне 11-й пяцігодкі станцыя выканалі да Дня чыгуначніка — 4 жніўня 1985 года. З планам года таксама справіліся датэрмінова. А ініцыятыва: «Народнай гаспадарцы — надзейнае транспартнае забеспячэнне», з якой калектыву выступіў летас, была адобрана ЦК КПБ.

Усё гэта варта ведаць, калі

лоўнае? Хутчэй за цэлавоз бегашы! — Казлоў смяецца, а Старасотнікаў паціскае плячымі: — Хуткасць, рэакцыя... На горцы не паспіш. Мы ўсёй станцыі рытм задаём.

Яшчэ адзін неабходны дадатак. Звярну вашу ўвагу — на горцы працуюць два чалавекі. А зусім нядаўна іх было чацвёрка: пры кожным саставіцелі яшчэ і памочнік. Зараз такой прафесіі на станцыі не існуе. Гэта адзін з вынікаў укаранення эканамічнага эксперымента.

На Мінску-Таварным, як і на усёй Беларускай чыгуныцы, ён пачаў дзейнічаць з першага ліпеня мінулага года. Але, як і на усёй чыгуныцы, падрыхтоўка пачалася куды раней. Неабходнасць была прадыхтавана самім жыццём.

На станцыі шмат праблем. Яна заціснута горадам і не можа расці. Яна працуе ўвесь тыдзень, а гарадскія прадпрыемствы ў суботу і нядзелю вагоны не прымаюць. Да нядаўняга часу не давала спакою і праблема кадраў. Не хапала інжынераў, тэхнікаў, рабочых. Узят іх не было адкуль, і выйсце заставалася адно — шукаць унутраныя рэзервы.

На горцы сёння дзяжурца саставіцелі цягнікоў І. Старасотнікаў і У. Валахановіч.

адзін — памочніка (аператара, другога кандуктара і г. д.) можна выслабаціць. Даламагло і ўкараненне новай тэхнікі. Механізацыя дзюво тармажных пазіцый на горцы даламагла скараціць колькасць рэгуліроўшчыкаў хуткасці руху вагонаў. Мікрапрацэсары ТАП-34 пачалі самі выдаваць рабочыя дакументы дзяжурным па горцы, манеўровым дыспетчарам, саставіцелям. Такі ж мікрапрацэсар, звязаны з тэлетайпам, замяніў дзяжурна-інфарматара з яе традыцыйным: «Дзень добры, запісваем вагоны...».

Каб не паглыбляцца ў тэхналогію, скажу адразу пра дасягнутыя вынікі. У калектыве, дзе незапоўненыя вакансіі былі адвечным клопам кадравікоў, вызвалена больш за 100 (!) чалавек (абавязкова трэба адзначыць — ніхто з іх не застаўся без працы). Меркавалі падняць прадукцыйнасць працы на 23 працэнты, а ўжо ў снежні яна павялічылася на 47,3 працэнта. Заробак у работнікаў станцыі вырас на 30—60 рублёў.

А эксперымент працягваецца.

Цэнтральны пост.

— Запольскі, дай гальштук! Запольскі, не адрываючыся ад тэлефоннай трубки, здымае праз галаву чорны фарменны гальштук і аддае яго маладзенькаму дзяжурнаму па горцы. Тут, на Цэнтральным пасту станцыі Мінск-Таварны, здымаецца адзін з эпізодаў дакументальнага фільма «Беларускі эксперымент», і зараз аператар возьме ў кадр гэтага хлопца. Па-мойму, ён не першы, каго здымалі сёння ў гальштук Запольскага, манеўровы дыспетчар. Сёння Уладзімір Запольскі — камандзір змены. У манеўровага ўвогуле работа стрэсавая, а тут яшчэ кіношнікі ды газетчыкі. Але Уладзімір спакойны. Паспявае адразу рабіць тры справы — адказваць на мае пытанні, высвятляць лёс вагонаў з Памыслішча і сачыць за ходам фарміравання на велізарнай, памерам з кінаэкран, электрыфікаванай схеме станцыі.

— Змена ў мяне добрая. Пяцьдзесят чатыры чалавекі, ды плюс яшчэ машыністы манеўровых цэлавозаў, вагоннікі... Але яны, трэба лічыць,

14 гадоў мы павінны стаць станцыяй-аўтаматам, накіштатт Любліна над Масквой, толькі з папраўкай на больш дасканалую тэхніку. Роспуск з горкі будзе весці ЭВМ, пры гэтым улічваюцца будзе не толькі парад расфарміравання, але і вага вагона, яго прызначэнне. Афармленне дакументаў таксама возьме на сябе машына — у наступным годзе пачынаем узводзіць будынак для аб'яднанай таварна-тэхнічнай канторы. На станцыі будуць працаваць лічаныя людзі.

Музей. Перш, чым пакінуць Таварны, я паглядзеў фотакопіі архіўных дакументаў, якія сведчылі пра закладку ў 1870 годзе ў Мінску (побач з Койдаўскім паштовым трактам) будучай станцыі. Даведаўся пра ўдзел мінскіх чыгуначнікаў у рэвалюцыйных падзеях. Успомніў, што ў ліпені 41-га тут была арганізавана адна з першых у акупіраваным Мінску падпольных груп...

Вось такое яно, мінулае, вось такі ён, сённяшні дзень, аднаго з падраздзяленняў Беларускай чыгункі — адной з лепшых у краіне.

С. МЕХАУ.

Вось так тут працуюць аператары.

Маштабныя і смелыя рашэнні, прынятыя XXVII з'ездам КПСС, сама атмасфера з'езда — дзеляваць, па-ленінску прынішчыць і патрабавальна нахняць усіх савецкіх мастакоў на наватарскую, мэтанакіраваную творчасць. Дзеля таго, каб абмеркаваць надзённыя задачы тэатральнай грамадскай рэспублікі, што вынікаюць з праграмы дзеянняў, выпрацаванай партыйным форумам, сабраўся і чарговы пленум БТА.

У дакладзе старшыні прэзідыума праўлення БТА, народнага артыста БССР М. Яроменкі было адзначана, што лепшыя творы беларускага сцэнічнага мастацтва, якія з'явіліся апошнім часам, вылучаюцца сталай грамадзянскай пазіцыяй творчых калектываў, плённым мастакоўскім пошукам, скіраваным, найперш, на выбар сацыяльна актыўнага героя, чымі намаганнямі абнаўляецца жыццё. Разам з тым, важкія дасягненні не павінны замянаць глыбокаму і шчыраму аналізу дзейнасці, праўдзіваму і непрадуртанаму абмеркаванню хвалюючых праблем. Трэба больш рашуча мяняць стыль працы, пазбаўляюцца палавінчатасці ва ўчынках.

Сёння, сказаў дакладчык, мы павінны будаваць і ацэньваць сваю працу ў залежнасці ад канчатковых вынікаў дзейнасці тэатральных калектываў — якасці ствараемых ім спектакляў. З'ездаўская пастаноўка гэтага пытання вымагае ад тэатральнай грамадскай зацікаўленага і дзейнага ўдзельнасці працоўных будняў, у перамогах і няўдачах, гэта значыць у самім жыцці, ва ўсёй яго шматграннасці, драматызме і велічы. Абавязак беларускага тэатральнага мастацтва — быць на ўзроўні гэтых вялікіх задач.

Мастацкі ўзровень спектакляў залежыць і ад стану прафесійнага майстэрства, ідэяна-маральнай пазіцыі акцёра. Празмернае захваленне ў мінулыя гады знакаваасцю, умоўнымі тэатральнымі прыёмамі, знешняй відовішчасцю пастановак нанесла адчувальную шкоду многім выканаўцам.

Адна з галоўных задач — клопат пра фарміраванне рэпертуару. Сёння ў ім лідзіруе сучасная тэматыка. Гэта добра. Аднак пад «сучаснасцю» нярэдка разумеюць чыста знеш-

чыя эксперыменце, а таксама аб захарах, якія прымаюцца дзеля стварэння Саюза тэатральных аб'яднанняў ССРСР. Асабліва клопат творчых калектываў — развіццё ўсіх форм мастацкай самадзейнасці. Вядучыя дзеячы сцэны, секцыя народных тэатраў, абласныя аддзяленні БТА павінны раз-

глядзець гэтую задачу як важнае грамадскае даручэнне. Вялікая роля ў сучасным тэатральным працэсе належыць крытыцы. Дакладчык адзначыў значныя поспехі беларускага тэатразнаўства і недаходы апэратыўнай крытыкі. Рэдка з'яўляюцца ў друку праблемныя артыкулы, дзе глыбока і ўсебакова аналізуюцца магiстэральныя пытанні сучаснага сцэнічнага мастацтва.

Партыя кліча нас да глыбокага асэнсавання часу, сказаў на заканчэнне М. Яроменка. У Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду падкрэслена, што грамадства чакае «мастацкіх адкрыццяў, праўды жыцця, якая заўсёды была сутнасцю сапраўднага мастацтва. Але праўда — не абстрактнае паняцце, яна канкрэтная. Яна — у здзяйсненнях народа і супярэчнасцях развіцця грамадства, у гераізме і што-

У абмеркаванні актуальных пытанняў, што стаяць перад тэатральнай грамадскацю рэспублікі, на пленуме БТА прынялі ўдзел народная артыстка БССР, актрыса Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы М. Захарэвіч, намеснік міністра культуры БССР У. Скараходаў, народная артыстка рэспублікі, актрыса Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа З. Канапелька, галоўны рэжысёр Рускага тэатра імя М. Горькага В. Маслюк, дырэктар Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы І. Вавішэвіч, народны артыст БССР, рэжысёр-пастаноўшчык Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР С. Штэйнін, кандыдат мастацтвазнаўства Т. Гаробчанка, народны артыст РСФСР, акцёр Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра М. Радзіёнаў, рэжысёр-пастаноўшчык Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР В. Цюпа, загадчык кафедры Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута У. Мішчанчук, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі, галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы В. Раеўскі і галоўны рэжысёр Рэспубліканскага ТЮГа імя 50-годдзя камсамола Беларусі У. Караткевіч.

Г. АЛЯКСЕЙЧЫК.

ТЭАТР У ПОШУКУ

Адбыўся X пленум праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання

нія прыкметы і ўяўленні пра часавы фактар, не заўсёды заглыбляючыся ў сутнасць. Але ж сэнс гэтага паняцця для акцёраў і рэжысёраў выяўляецца, перадусім, у вобразе чалавека, думкі і справы якога сугучны памкненням людзей, што жыць у сённяшнім свеце, — свеце складаным, поўным шуканняў, супярэчнасцей, барацьбы. На жаль, на многіх сцэнах усё яшчэ ўтульна адчуваюць сябе персанажы, пазбаўленыя грамадскіх, сацыяльных сувязей і духоўных ідэалаў, якія не ўмеюць і не жадаюць выйсці з свайго маральнага тупіка.

Падрабязна прааналізаваўшы рэпертуарную палітыку тэатраў рэспублікі, дакладчык зазначыў, што тэатральная грамадскасць павінна больш актыўна ўплываць на стварэнне рэпертуару, выкарыстоўваючы мастацкія саветы, творчыя секцыі БТА, іншыя магчымасці.

якія страцілі здольнасць быць сааўтарамі спектакляў. Не спрыялі гэтаму і рэпертуарныя пошукі тэатраў. Разам з тым, нельга не заўважыць самаза-спакоенасці пэўнай часткі акцёраў, асабліва маладых, злоўжывання тыпажнасцю, прапрацаванымі штампамі, прафесійнай бездапаможнасці ў рашэнні складаных сцэнічных задач.

У мэтах павышэння кваліфікацыі творчых работнікаў БТА наладжвае семінары і канферэнцыі, абмеркаванні спектакляў вядучымі крытыкамі і тэатразнаўцамі. Наспеў час, сказаў дакладчык, уводзіць у штаты тэатраў спецыялістаў-педагогаў на асноўных прафесійных дысцыплінах.

М. Яроменка праінфармаваў удзельнікаў пленума аб маючым адбыцца ў тэатрах рэспублікі арганізацыйна-твор-

чыя эксперыменце, а таксама аб захарах, якія прымаюцца дзеля стварэння Саюза тэатральных аб'яднанняў ССРСР.

Партыя кліча нас да глыбокага асэнсавання часу, сказаў на заканчэнне М. Яроменка. У Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду падкрэслена, што грамадства чакае «мастацкіх адкрыццяў, праўды жыцця, якая заўсёды была сутнасцю сапраўднага мастацтва. Але праўда — не абстрактнае паняцце, яна канкрэтная. Яна — у здзяйсненнях народа і супярэчнасцях развіцця грамадства, у гераізме і што-

Г. АЛЯКСЕЙЧЫК.

ПАКЛІКАЛА МАКСІМАВА КРЫНІЧКА

У чарговы раз у мінулыя дзень дзельно ажывіліся малюнічыя пагоркі ля вёскі Ракуцёўшчына Маладзечанскага раёна. Па традыцыі тут прайшло свята паззіі, прысвечанае памяці аднаго з самых славутых песняроў беларускага народа — Максіма Багдановіча. Багата зямля Маладзечаншчыны на слаўныя імёны, ды толькі гэтае кожны

Выступае М. Лужанін.

вымаўляе з асаблівай пашанай. А прапалася яно стала ў тэатрышчых мясцінах дзякуючы нястомным пошукам краязнаўца і пісьменніка Г. Кахановіча. Гэта ён, гадоў з дваццаць назад, прадоўжыўшы свае вандруны па раёне, сустракаючыся са старымі людзьмі, змог усталяваць, што менавіта ў Ракуцёўшчыне правёў паззі некалькі тыдняў, завітаўшы на радзіму.

Было гэта ўлетку 1911 года. Гэтая аналізнасць надала святу паззіі асаблівую афарбоўку: праходзіла яно пад знакам 75-годдзя наведання М. Багдановічам зямлі, што дала яму жыццё, падказала тэмы і вобразы неуміручай паззіі. Дзякуючы намаганням супрацоўнікаў Літаратурнага музея М. Багдановіча, маладзечанскіх краязнаўцаў на чале з рупным даследчыкам В. Ляшковічам, юбілей гэты адзначаны і мемарыяльнай дошкай, устаноўленай на адной з хат Ракуцёўшчыны. Самадзейны мастак, рабочы торфапрадпрыемства «Бярэзінскае» А. Уюткін зрабіў яе на грамадскіх пачатках. Лаканічны надпіс: «У гэтым доме (перабудаваны ў 1957 годзе) ўлетку 1911 г. жыў і працаваў Максім Багдановіч». Унізе — васілёк, сімвал любові паззі да радзімы і адначасова сімвал яго паззіі, знешне прастай і някіднай, але такой багатай на вобразы, выяўленне ду-

ман і пачуццяў лірычнага героя.

Пачатак жа свята быў пакладзены ля помніка М. Багдановічу, які ўстаноўлены ў Мінску непадалёк ад тэатра оперы і балета. Пісьменніцкая дэлегацыя на чале з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Р. Барадуліным, супрацоўнікі Літаратурнага музея М. Багдановіча, шматлікія пацлоннікі таленту ўсклалі да помніка кветкі. Кветкі былі ўскладзены і да мемарыяльнага знака ў Ракуцёўшчыне, ля якога цягнуцца да сонца Максімаў сад, пасаджаны пісьменнікамі, прадстаўнікамі грамадскасці рэспублікі некалькі гадоў назад.

Потым паклікала да сябе Максімава крынічка. Ці не яе меў на ўвазе паззі, калі, вярнуўшыся з бацькаўшчыны ў Вільню, пісаў:

У родным краю ёсць крыніца
Жывой вады,
Там толькі я змагу пазбыцца
Свайей нуды.

Непадалёк ад крынічкі і ўзяло свой рэй паззічнае свята, гонар адкрыць якое быў прадастаўлены Р. Барадуліну. Шчыра павіншаваўшы прысутных — сабраліся мастакі і настаўнікі, студэнты і вучні — з гэтай паззі, якой штогод з асаблівым нецярпеннем чакаюць усе, хто любіць паззію М. Багдановіча, чэрпае з яе крыніц эстэтычнае задавальненне, ён зазначыў, што імя М. Багдановіча напісана вялікімі літарамі на небасхіле сапраўднай паззіі. Янка Ку-

пала і Якуб Колас — з аднаго боку, Максім Багдановіч — з другога — два крылы нашай песні, нашай культуры. Рэалістычны Колас, парыўны, узнёс, заземлены ў сам дух народа Купала, па-еўрапейску адукаваны, шырокаабсяжны Багдановіч — без іх немагчыма ўявіць сённяшні дзень нашай культуры. Максім Багдановіч, прадаўжае Р. Барадулін, хацеў даназаць і даназаў, што беларуская мова, беларуская культура могуць быць павязаны з сусветнай культурай. Як ніхто іншы, ён адчуваў неабходнасць гэтай далучанасці. Яго геній суладны з геніяльнымі паззітамі свету. На вялікае ворыва, на вялікую славу заклікаў Багдановіч перад рэвалюцыяй, верачы, што прыйдзе светлы дзень, што народ дачкаецца яго.

Р. Барадулін чытае адзін са сваіх твораў, прысвечаных М. Багдановічу. «Блакiтная легенда» — гэта аб тым, што дарага самому аўтару і кожнаму, для наго паззія М. Багдановіча — не прыхамаць, а тая крынічка, да якой заўсёды хочацца дакранацца:

Сплывала хмара
Беспрытульных снюў.
Нябёсы днелі ад слядоў
пагоні,
Што павярнула ў мройлівым
сутонні
Знявераных нашчадкаў да
выснюў.
Чакала праца ў партасці
сынюў.
І песня, ўчуўшы зерне на
далоні,
Выходзіла ратайкаю на гоні
І верыла ў жліва надзея зноў

Мемарыяльная дошка.

Спявае Лебедаўская харавая капэла.

У «Максімавым садзе».

Фота Ул. КРУКА.

Сум — радцу дум ахвярнага
Максіма
Удзячнасцю знядзеліла
Радзіма,
Каб вешчыя радкі раслі ў
вякі.
На аржаных старонках
роднай нівы
Цяплеюць слоў азяблых
васілёк —
Блакiтнае легенды сказ
праўдзівы.

Напаўняе наваколле кранальна-мелодыя — гэта выступае ансамбль скрыпачоў Маладзечанскага музычнага вучылішча. І зноў слова паззіі. С. Панізінін чытае новыя вершы, напісаныя да свята.

Музыка, песні суседнічалі з вершамі. У тым ліку і з творами самога М. Багдановіча, бліжкімі і дарагімі прысутным. Г. Кахановіскі раскажа, як ішоў Максімавым і сцэнкамі, шукаючы вёску, у якой заблала паззітава душа па радзіме знайшла сваё прыстанішча.

Ля мікрафона — Я. Міклашэўскі. Расказвае пра наведанне леташняй зімой горада Горькага,

пра тое, як ушаноўваюць там памяць М. Багдановіча, затым чытае вершы.

«Каб у народа выраць мову, ў званой ірвалі лзыні...» — знаёміць прысутных са сваім вершам А. Пісьмянкоў і падкрэслівае, што менавіта сапраўдным званаром быў М. Багдановіч, які разам з іншымі творцамі будзіў родны народ ад сну, верыў у яго светлую будучыню.

Аб вечнасці і неуміручасці паззіі М. Багдановіча гаворыць Максім Лужанін. Яна добра пацвярджае, што дзень учарашні і дзень сённяшні змякаюцца між сабой. Максім Багдановіч, глядзячы ў будучыню, прадбачыў і справы кожнага з нас.

... Зноў кліча да сябе Максімава крынічка. Чэрпаючы з яе сцюдзёную ваду, кожны, хто прыехаў ці прыйшоў на свята, у думках вяртаецца ў той далёкі час, калі гэтымі сцэнкамі хадзіў М. Багдановіч, на поўны грудзі ўдыхаючы паветра роднай зямлі.

НАШ КАР.

КНИГАПІС

ЯКУБ КОЛАС

НА ПРАСТОРАХ ЖЫЦЦЯ

ЯКУБ КОЛАС На прасторах жыцця. Аповесць, апавяданні, казкі. Аўтар прадмовы і ўкладальнік У. Казбярук. Для сярэдняга і старэйшага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1986.

Гэтая кніжка пабачыла свет у серыі «Школьная бібліятэка». У яе увайшлі добра вядомыя шырокаму чытачу творы народнага песняра. Укладальнік У. Казбярук размясціў іх на тэматычных раздзелах «Вёска, ты бедная вёска мая...», «На прастор, на шырокі разлог...», «Казкі жыцця», «З Другога чытання для дзяцей беларусаў», а таксама напісаў грунтоўную прадмову «Эпічная панарама народнага жыцця», у якой скіроўвае ўвагу юнага чытача на асноўныя матывы творчасці Я. Коласа, разглядаючы яе ролю ў гісторыі беларускай літаратуры.

Выданне цікавае тым, што ў ім змешчаны і невядомы сённяшняму чытачу твор народнага песняра «Фельетон (3 перапіскі прывада і ўрадніка)», які ўпершыню быў надрукаваны ў 1907 годзе ў газеце «Наша Ніва» № 20, ад 25 мая. Наконт гэтай публікацыі ёсць згадкі ў кнізе М. Лужаніна «Колас расказвае пра сябе». Я. Колас успамінаў: «У нашай долі» (трэба ў «Нашай Ніве». — С. Л.) адбыліся мае літаратурныя хрэсьбіны, стаў называцца Коласам. І паспеў тое-сёе надрукаваць з вершаў і допісаў. Пісаў пра мову, пра лёс настаўніцтва, пра-мойму, удала атрымалася адна перапіска. Ураднік Нагайкін піша прываду Кулачынскаму, што зрабіў вобвыск і «арыштаваў» пляч рублёў золатам».

Дарэчы, пра гэтую коласаўскую публікацыю У. Казбярук згадваў на старонках «ЛіМа» яшчэ ў 1965 годзе ў артыкуле «Невядомыя старонкі» (11 чэрвеня).

С. ЛЯМЕСКА.

А. РУСАК На Радзіме. Вершы. Пераклад з беларускай. М., «Советский писатель», 1986.

«Лясная песня», «Бывайце здаровы, жыўце багата...», «Толькі з табою» — гэтыя і іншыя вершы Адама Русака даўно сталі папулярнымі песнямі, якія добра вядомы не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. У творчасці паэта прываблівае меладычнасць радня, набліжанасць да фальклорных матываў, таму і нарыстаюцца яны такой папулярнасцю. Цяпер з лепшымі вершамі і песнямі А. Русака мае магчымасць пазнаёміцца і ўсясеюны чытач. У зборнік «На Радзіме» увайшлі творы, перакладзеныя У. Ярагам і С. Золатцавым.

Р. ТОПАР.

На пачатку гэтага года Беларусь наведалі польскія перакладчыкі і прадстаўнікі выдавецтваў на чале з загадчыкам кафедры украінскай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта Фларыянам Няўважымым. Таму, хто цікавіцца ўзаемасувязямі беларускай і польскай літаратуры, імя гэтага вучонага і перакладчыка вядома добра. У штогдынёвіну, напрыклад, у 1982 г. друкаваўся ягоны артыкул «Максім Танк і традыцыі Янкі Купалы», пра яго сяброўства з Уладзімірам Караткевічам пісаў Янка Брыль ва ўспамінах «Пра Караткевіча» («ЛіМ» за 1 лістапада 1985 г.). Нядаўна ў Польшчы выйшла анталогія «Білет да станцыі Каханне», у ёй змешчаны ў перакладзе Ф. Няўважыма два вершы У. Караткевіча і адзін — А. Разанава...

— Наш візіт, — кажа Ф. Няўважым, — тлумачыцца патрэбамі ў галіне мастацкага перакладу. Літаратура, нават такая развітая, як польская, не можа існаваць і развівацца ізалявана, тым больш ізалявана ад суседзяў. Але, каб задавоіль патрэбу нашых літарата-

кнігі. Трэба, па-другое, рыхтаваць кадры перакладчыкаў. У мінулыя гады намерлі такія шчырыя сябры вашай літаратуры, як Ігар Сікірыцкі, Станіслаў Рышард Дабравольскі і Мацей Юзаф Канаковіч. Не маладзеець з году ў год і Ян Гушча, і Тадэвуш Хрусьцялеўскі... Цяпер у нас найпершы клопат — амаладжэнне перакладчыцкіх кадраў. Прыемна, што да справы ўмацавання польска-беларускіх літаратурных кантактаў маюць дачыненне шмат якія выдавецтвы: Лодзінскае, Дзяржаўны выдавецкі інстытут, Літаратурнае выдавецтва ў Кракаве, «Ксёнджа і ведза», «Наша ксенгарыя», «Чытэльнік», выдавецтва Міністэрства нацыянальнай абароны, названае тут «Поезежэ», Люблінскае выдавецтва, Сялянская выдавецкая суполка. Ім патрэбны перакладчыкі, гэта значыць самыя пільныя, са-

Брылём зацікавіў мяне гісторыяй Беларусі, беларускай літаратурай. Мяркую, што творы Янкі Маўра з задавальненнем прачытаюць польскія дзеці і юнакі. Не ведае польскі чытач і ўсяго перыяду «Нашай Нівы». У справе папулярнасці нашаніўскіх здабыткаў шмат павінна зрабіць кафедра беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. Ведаю, што калектыў кафедры пад кіраўніцтвам прафесара Алеся Баршчэўскага (Барскага) вядзе работу ў гэтым напрамку. Выдаваліся ў нас беларускія казкі. І маланкава разышліся. Неабходна новае выданне. Тут нам істотна дапамагае серыя «Беларуская народная творчасць», якая выходзіць у мінскім выдавецтве «Навука і тэхніка». Мушу адзначыць, што цікаваць да беларускага фальклору вялікая і ў нашых навукоўцаў. Чытачы «ЛіМа» ведаюць пра даследа-

часонісе «Пшыязнь» ужо звяртаў увагу польскіх чытачоў і тэатральных дзеячаў на драматурга Аляксея Дударова. Цяпер я пераканаўся, што ягоныя творы варта прапагандаваць у Польшчы.

Што ж да паэзіі, дык у ёй шмат цікавых творчых асоб. Ад Янкі Купалы да Яўгеніі Янішчыц. Я, прыкладам, не раз друкаваў у сваім перакладзе вершы Алеся Разанава. Рыхтую томік ягоных твораў. Сёлета выйдзе зборнік Рыгора Барадуліна. Твор гэтага паэта перакладальні таварышы з Лодзі і я. У нас выходзіць анталогія паэзіі народаў СССР. Выйшлі ўжо армянская і грузінская, падрыхтавана ўзбекская, у наступным годзе ўбачыць свет руская, на чарзе — украінская і беларуская. Вельмі беларускі і таму цікавы паэт Пімен Панчанка. Для яго павінен знайсціся такі перакладчык, якім, скажам, для Пушкіна быў Юльян Тувім. Кепска мы ведаем дзіцячую паэзію. Трэба выдаць яшчэ адзін томік Васіля Віткі, бо аднаго, падрыхтаванага Алесем Барскім і выдадзенага для Польшчы выдавецтвам «Юнацтва», мала: гэты паэт заслужыў большае ўвагі нашых перакладчыкаў.

Мы прыязджалі і для таго, каб прапагандаваць нашу літаратуру. Нам вельмі прыемна, што на Беларусі шырока перакладаюцца і выдаюцца польскія кнігі. Яшчэ больш прыемна, што не падае цікаваць да нашай класікі. Пра гэта сведчаць і новы пераклад «Пана Тадэвуша», выкананы Язэпам Семяжонам, і кніга «Верная рака» з аднайменнай апавесцю і апавяданнямі Стэфана Жаромскага, перакладзенай Міхалам Дубянецкім. Як заўсёды, плёна праце тут Янка Брыль. Маю на ўвазе самыя свежыя кнігі: «Грахі маленства» Баяслава Пруса і зборнік польскіх апавяданняў «Сад». Нельга не назваць і Тувімавы «Кветкі Польшчы» ў перастварэнні Васіля Сёмухі. Хацелася б, аднак, каб і на Беларусі перакладчыцкія кадры амаладжаліся, каб больш перакладалася твораў сучасных польскіх пісьменнікаў.

— У Кіеўскім ўніверсітэце вы вучыліся разам з Уладзімірам Караткевічам...

— Ён быў маім вельмі блізім сябрам. Пазнаёміліся мы з Валодзем у 1949 годзе, калі яму было 19 год. Сябравалі сем'ямі, і сем'ямі бывалі адзін у аднаго ў гасцях. Я перакладаў ягоную «Ладзю Распачы», апавяданні і вершы, пісаў пра яго. У нас выйшла Караткевічава кніга «Блакит і золата дняя». Выдавецтва «Ксёнджа і ведза» рыхтуе да выдання раман «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні». Колькі выдавецтваў хочучы выдаць «Чорны замак Альшанскі». Уся праблема ўпіраецца ў праблему кваліфікаванага перакладчыка. Патрэбен такі чалавек і для перакладу «Каласоў пад сярпом тваім». Зараз парадкую перапіску з гэтым выдатным пісьменнікам і чалавекам, які шмат значыў і значыць у маім жыцці. Ведаю, што ў Мінску рыхтуецца Збор твораў Караткевіча і кніга ўспамінаў пра яго, ведаю, што ягоная магіла не забыта таварышамі і моладдзю, што колькасць перакладаў ягоных твораў на розныя мовы расце з году ў год. Гэта ўсё мяне вельмі цешыць. Не менш цешыць і тое, што ягоную справу, гістарычны жанр у беларускай прозе працягваюць развіваць маладзёшыя калегі. Тут варта згадаць перш за ўсё апавесць Адама Мальдзіса «Восень пасярод вясны», якую, думаю, варта перакласці на польскую мову. Чакаю, калі выйдзе асобныя кнігамі раман «Меч князя Вячкі» Леаніда Дайнекі і гістарычныя творы маладога Уладзіміра Арлова. Ці напішу я ўспаміны пра Уладзіміра Караткевіча? Яны — на маім стале. Але пішуча цыжка: дасюль не магу прывыкнуць, што Валодзі няма, што ў Мінску з ім нельга сустрацца, пагутарыць...

ЛІТАРАТУРА, ВАРТАЯ ПЕРАКЛАДУ

З польскім літаратуразнаўцам і перакладчыкам Фларыянам НЯЎВАЖЫМ гутарыць

Анатоль СІДАРЭВІЧ

раў і шырокіх чытацкіх мас у перакладах, мы павінны былі добра, як кажуць, з першых рук даведацца, чым жыве беларуская літаратура, што ў ёй новага. Значыць, мэта нашага візіту была пазнавальная. Каб дапамагчы да порта, трэба мець карту і акрэсліць шлях. Мы павінны былі вырашыць у першым прыбліжэнні, якія кнігі трэба перасаджваць на польскую глебу. Пасля Мінска мы наведалі Маскву і Кіеў, каб удакладніць карту для карабля, які называецца выдавецкім рухам у Польшчы. Наша дэлегацыя, мушу адзначыць, ажыццяўляла свой візіт пад эгідай Таварыства польска-савецкай дружбы створана выдавецтва «Вспулпраца» («Супрацоўніцтва»), якое будзе спецыялізавацца выключна на літаратуры народаў СССР. Думаецца, што яшчэ і з гэтай прычыны колькасць перакладаў з вашай мовы павольнае.

— Мінусам п'яцігодка была для польскай культуры даволі складаная...

— Але і ў перыяд крызісу нашы сувязі не парываліся. Тут варта згадаць хоць бы Дні беларускай літаратуры ў Польшчы, якія адбыліся ў 1982 годзе. Яны выклікалі вялікую зацікаўленасць польскай грамадскасці і былі праведзены на даволі добрым узроўні. Мы прымаі ў сябе Максіма Танка, Вячаслава Адамчыка, Уладзіміра Казбярку, Адама Мальдзіса, Івана Чыгрынава. Госці наведалі Варшаву, Лодзь, Торунь, Беласток. Запомнілася канферэнцыя ў Лодзі, спатканні Максіма Танка з работнікамі фабрык. У гэты перыяд мы разам святкавалі 100-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. На ўрачыстасці да вас прыязджалі Юзаф Озга-Міхальскі і Ян Гушча, у «ЛіМе» былі змешчаны артыкулы Озгі-Міхальскага і Тадэвуша Хрусьцялеўскага. А такі паказальны факт, што за гэты перыяд выйшлі дзве кнігі Янкі Купалы? А тое, што выдавецтва «Поезежэ» выпусціла «Пана Тадэвуша» ў перакладзе на беларускую Браніслава Тарашкевіча? А кнігі Якуба Коласа, Вячаслава Адамчыка? А той факт, што Максім Танк узнагароджаны польскім ордэнам, а Адам Мальдзіс — знакам «Заслужаны для польскай культуры»? Можна было б назваць і яшчэ прыемныя факты, але я мушу адзначыць, што ўсё-такі нашы кантакты не нарта дасканалыя. Каб удасканаліць іх, трэба перш-наперш апэратыўна і аб'ектыўна інфармаваць адзін аднаго пра новыя творы, новыя

мыва дасведчаныя чытачы вашай літаратуры. Думаецца, што зацікаўленасць выдавецтваў у новых перакладах будзе стымуляваць і з'яўленне новых кадраў. Дадам яшчэ, што пры Таварыстве польска-савецкай дружбы створана выдавецтва «Вспулпраца» («Супрацоўніцтва»), якое будзе спецыялізавацца выключна на літаратуры народаў СССР. Думаецца, што яшчэ і з гэтай прычыны колькасць перакладаў з вашай мовы павольнае.

— Ваша пасада ў Варшаўскім ўніверсітэце сведчыць, што вы перадусім україніст. Чым жа зацікавіла вас беларуская літаратура?

— Непаўторнымі асаблівасцямі, з якіх я хацеў бы вылучыць найперш нялёгка аптымізм. Ваша літаратура гаварыла і гаворыць аб рэчах драматычных, трагічных. Ад песімізму яе ратуе добры, цёплы гумар. І тут мы маем справу са своеасаблівым светабачаннем, якое нас прыцягвае і цікавіць. Мы славяне і суседзі, у гісторыі і псіхалогіі нашых народаў шмат агульнага. Гэтае ладабенства дапамагае нам зразумець вас. Але не меншую каштоўнасць уяўляюць своеасаблівыя рысы нацыянальнага характару. Яны для нас самыя цікавыя. Мы ўсвядомілі, што маем справу з арыгінальным культурным абшарам. Да асэнсавання гэтага факта, факта своеасаблівасці беларускай культуры, яе годнасці нас падвялі і гістарычны вопыт, і дзейнасць Уладзіслава Бранеўскага, Леана Кручкоўскага, Станіслава Рышарда Дабравольскага, якія шмат зрабілі для пераадолення старых стэрэатыпаў у свядомасці пэўнай часткі палякаў. Трэба, аднак, прызначыць, што паспаліты, шырокі польскі чытач ведае не надта шмат пра ваш народ і вашу літаратуру. Перш за ўсё гэта тычыцца класікі. Вось чаму мы хочам зацікавіць выдаўцоў твораў Максіма Гарэцкага. Трэба нам вярнуцца і да Якуба Коласа, бо пераклады ягоных вершаў былі не зусім удалыя. Да таго ж мы памятаем, што Колас — не толькі аўтар трылогіі «На ростанях» і «Дрыгвы», ён яшчэ і цікавы навіліст. Незнаёмы пакуль што польскаму чытачу і Кузьма Чорны. Думаецца, ягоныя творы ваеннай пары вельмі неабходна перакласці на нашу мову, як і «Спалоч на загонах» Платона Галавача. Першая кніжка, якую я прачытаў па-беларуску, была напісана Янкам Маўрам. Яе даў мне Уладзімір Караткевіч, які разам з Янкам

ванні ў гэтай галіне прафесара Францішка Сяліцкага з Вроцлаўскага ўніверсітэта і ягоных вучняў. Фальклор, як і беларуская класіка, дае перакладчыкам шырокае поле для работы. Хочацца сказаць і пра тое, што польскага чытача цікавіла і цікавіць і беларуская навілістыка. У нас выходзіла анталогія «Мае мядзведзі і іншыя беларускія апавяданні». Выдавецтва «Вспулпраца», спадзяюся, падрыхтуе яшчэ адзін том, у які ўвойдуць лепшыя творы ад перыяду «Нашай Нівы» да нашага часу.

— Такім чынам, мы выйшлі да праблем перакладу сучаснай літаратуры. Мне здаецца, што паліты добра ведаюць трох сучасных беларускіх пісьменнікаў: Максіма Танка, Янку Брыль і Васіля Быкава.

— Дадайце да гэтага спісу Івана Пташнікава: тры ягоныя кнігі сустрэлі зычлівы прыём у нашых чытачоў. У Люблінскім выдавецтве надрукавана «Чужая бацькаўшчына» Вячаслава Адамчыка. Але ж Адамчык цікавы і як навіліст, тым больш, што ў ягоных апавяданнях — рэаліі былой Заходняй Беларусі. Нам яшчэ трэба адкрываць польскаму чытачу сярэдняе пакаленне. Маю на ўвазе апавяданні Віктара Карамзава, Анатоля Кудраўца, апавяданні і аповесці Міхася Стральцова, раманы Івана Чыгрынава «Плал перапёлкі» і Анатоля Кудраўца «Сачыненне на вольную тэму». А творы маладых пісьменнікаў: апавяданні і аповесці Алеся Жукі, аповесці Віктара Казько, навілістыка Вольгі Іпатавай?.. Усё гэта проза, вартая перакладаў. Само сабой, мы будзем перакладаць і выдаваць і старэйшых пісьменнікаў. Неўзабаве выйдучы «Знак бяды» Васіля Быкава і новы том прозы Янкі Брыля. Зацікавіў нас і новы твор Васіля Быкава — аповесць «Кар'ер», надрукаваная ў часопісе «Польшча».

— Вядома, проза — гэта візітная картка любой літаратуры. Па ёй вызначаюць сталасць прыгожага пісьменства. Але ж вы — перш за ўсё перакладчык паэзіі. Што вы можаце сказаць пра гэтую дзялянку беларускай літаратуры?

— А чаму нічога не кажам пра драматургію? Мы ўсёй дэлегацыяй глядзелі ў тэатры імя Янкі Купалы спектакль «Парог». У Варшаве больш за дваццаць тэатраў, і мы, так сказаць, сапсутыя добрым тэатрам. У купалаўцаў нас чакала прыемная неспадзяванка. Маю на ўвазе выканаўчае мастэрства. Мар'юш Зіновец у

ГАЛОУНАЯ ДУМКА
першай аповесці Т. Бондар выяўлена ўжо ў назве — «Жывыя жывуць», што, магчыма, і не на карысць твору. Бо не пачаўшы чытаць, прадчуваеш і тэму, і ідэю: пра што аўтар будзе гаварыць і што хоча сцвердзіць у творы.

Так, жывыя жывуць, павіны жыць. Якія б навалніцы і буры не праносіліся час ад часу над чалавецтвам і чалавекам, на тых, хто ацалеў, ляжыць абавязак — працягваць жыццё. Аднак працягваць жыццё — не значыць проста неяк адмераць, прайсці да астатку наканавання лёсам гады і дзесяцігоддзі. Гэта значыць — кожны момант адчуваць сябе падключаным да зямных трывог і радасцей, вымяраць іх сваім сэрцам. Такое жыццё патрабуе ад чалавека сапраўднай мужнасці, вялікай сілы волі і ўпартасці, асабліва тады, калі лёс не скупіцца на выпрабаванні.

Ніна, галоўная гераіня аповесці «Жывыя жывуць», страціла ў вайну каханага, а разам з ім і сэнс існавання. Смерць Сцяпана стала для яе непамёрна вялікім горам, пераадолець якое яна не ў сілах доўгія гады. Т. Бондар падалося недастатковым паказаньнем, як тое рабілі і робяць многія сучасныя празаікі, скалечаны вайной чалавечы лёс. Аўтар свядома ўскладніла сваю задачу, прымуцішы гераіню перажыць пакутлівы дзень душэўнага адраджэння. Прычыны такога адраджэння не надуманыя, яны — у самім жыцці. Гэта толькі здаецца, што чалавек можа адасобіцца, заставацца сам-насам са сваім мінулым, распарадзіцца, як яму ўздумаецца, уласным жыццём. Відаць, мудрасць (і адначасова цяжкасць) чалавечы існавання заключаецца ў тым, што кожны з нас бачны і нябачны ітачкамі звязаны з іншымі людзьмі,

Т. Бондар. Сінія яблыкі. Апа-
вяданні. Мінск, «Мастацкая лі-
таратура», 1984. Жывыя жывуць.
Аповесць. «Польмя». № 8—9, 1985. Дзёнік жанчыны.
Аповесць. «Малодосць». № 3, 1986.

ПРАПАНАВАНЫ калектывам супрацоўнікаў Інстытута літаратуры АН БССР шэраг крытыка-біяграфічных нарысаў, аб'яднаных у адной кніжцы, з'яўляецца важным дапаўненнем да раней апублікаваных абагульняючых прац па гісторыі беларускай савецкай літаратуры. Шырокую вядомасць атрымалі найбольш значныя з іх — «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» ў двух тамах (1964—1965) і «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» на рускай мове (1977). У гэтых кнігах падводзіліся вынікі гісторыка-літаратурных даследаванняў у рэспубліцы ў другой палове 50-х і ў 60-х гг. Аднак у тых працах не была ахоплены ўся паўната шматграннага літаратурнага працэсу. З многіх пісьменнікаў даваеннага перыяду, якія выявіліся як творчыя індывідуальнасці ў 20—30-я гады, рэдактары і аўтары гэтых кніг, абмежаваныя аб'ёмам і дасягнутым узроўнем даследавання, выбралі для манаграфічнага аналізу найбольш вядомых і папулярных (Кузьма Чорны, Міхась Чарот, Уладзімір Дубоўка, Міхась Лынькоў, Кандрат Крапіва, Міхась Зарэцкі). Творчасць іншых паэтаў, празаікаў і крытыкаў разглядаецца тут эпизодычна ў агульным кантэксце станаўлення беларускай савецкай літаратуры: ім адводзіцца сціплае месца ва ўступных раздзелах.

Тым часам відавочны рост цікавасці да гісторыі літаратуры з боку грамадскасці. Гэта выявілася, напрыклад, у публікацыі выбраных твораў шмат якіх пісьменнікаў 20—30-х гг., абы-

Беларускія пісьменнікі і літаратурны працэс 20—30-х гадоў. Мінск, «Навука і тэхніка», 1985.

найперш з тымі, хто знаходзіцца побач.

Вайна зрабіла так, што карані, якімі трымаецца чалавек за жыццё, аказаліся ў Ніны падсечанымі з усіх бакоў: бацькоў расстралялі немцы, сваіх дзяцей нарадзіць яна не змагла. Побач з ёю — чужы, нялюбны Павэлак, якога і гады сумеснага жыцця не зрабілі бліжэй і родным. Аднак у тым, што жыццё ў гераіні склалася не так, як трэба, вінавата не толькі вайна. Пэўная доля віны ля-

кам, для Павэлка — вестка пра Фросіна каханне і сына). Магло быць нешта іншае, што выбіла б герояў са звычайнай раўнавагі, прымуціла б перажыць і пераасэнсаваць мінулае. Важны сам працэс душэўнага абнаўлення і яго вынікі — якімі героі становяцца.

Такім чынам, мастацкае вырашэнне тэмы аказалася ў прамой залежнасці ад ступені разумення аўтарам паводзін і памкненняў чалавека, адчування яго эмацыянальнага стану

з якіх складаецца цэлае — супярэчлівая няпростая праўда чалавечых узаемаадносін. А не сталі, відаць, таму, што аўтар не да канца здолела выявіць праўду кожнага характару. Калі ў дачыненні да гераіні аповесці цяжка прыняць хуткія перамены ў пастроі, то вобразу Павэлка, здаецца, бракуе мастацкай логікі. Вядома, адзін і той жа чалавек у залежнасці ад сітуацыі можа мець рацыю альбо не мець, быць добрым ці блягім... Як сказаў Л. Талстой,

самому сабе і, заадно, цэламу свету, што варты шчасця, што варты самага вялікага на зямлі шчасця. А што яно ўявілася яму жанчынай, што толькі Ніну жадаў як шчасце сваё — гэта ўжо не яго воля... Ен, Павэлак, свайго дамогся. А чаго свайго — шчасця, або чаго іншага, або нават і няшчасця — няхай людзі разважаюць. Няшчасным ён сябе не адчуваў. Нават калі горыччу душэўна, усё роўна не адчуваў. У кожнага шчасця свой смак. У ягона-

„Суровай прозы“ ПРЫЦЯЖЭННЕ

жыць на самой жанчыне, яна не здолела, не знайшла ў сабе сілы, каб аддаць сябе рабоце, людзям, як тое зрабіла яе сяброўка — урач Дамітрыеўна, ці жыць для сям'і, для дзяцей, як суседка Ганька. Узаемаадносінны Павэлка і Ніны наводзяць на думку, што празмерная засяроджанасць чалавека на сваім горы робіць яго эгаістычным і абарочваецца жорсткасцю да іншых. Ніна, адмовішы сабе ў праве жыць рэальным жыццём, пазбавіла гэтага і Павэлка. Для яго многія гады ператварыліся ў пакутліва-цярплівае, ужо амаль безнадзейнае чакаанне жончынага абуджэння. Безумоўна, бязрадаснае, бяспаснае, бяскрылае існаванне не можа не наклісці адбітак на чалавека: пачынаецца незаўважная паступовая дэградацыя чалавечай асобы. Ніна шукае палёжку ў віне, Павэлак ператвараецца ў панурага нелюдзіма.

І вось настаў дзень, калі героі змаглі па-іншаму паглядзець на свет, на сваё мінулае і сённяшняе жыццё. Некалі гэта павінна было здарыцца, яно чакалася, мо таму знешні прычыны паварту ў свядомасці герояў не ўяўляюцца істотнымі і важнымі (для Ніны — сустрэча са Сцяпанавым дзядзь-

ў хвіліны адчаю ці радасці, горы ці шчасця, ад майстэрства перадаць усё гэта словам. Можна сказаць, што Т. Бондар засяродзілася ў аповесці якраз на паказе ўнутранага свету герояў. Рух думкі, рух пачуцця з'яўляецца галоўным момантам у самавыяўленні Ніны і Павэлка. Толькі, на жаль, аўтару не ўсюды стае пачуцця меры, часта апісанні адчуванняў, перажыванняў герояў атрымліваюцца шматслоўнымі, расцягнутымі. Тады неўпрыкмет траціцца галоўнае, што павінна прысутнічаць у даным выпадку: напружанасць і драматызм. І як вынік — развіццё ўнутранага псіхалагічнага дзеяння прыходзіць у супярэчнасць з дзеяннем знешнім, якое з'яўляецца больш дынамічным.

Псіхалагічна мала апраўданымі здаюцца шматлікія вяртанні герояў да нейкіх падзей і эпизодаў іх жыцця, бо, як правіла, яны не нясуць у сабе новага ракурсу, новага пункту гледжання, а ўспрымаюцца як простыя паўтарэнні, з той хіба розніцай, што ў адным выпадку мы бачым мінулае вачыма Ніны, у другім — вачыма Павэлка. Справа ў тым, што «гісторыі» гэтых герояў не сталі ў аповесці дзюма палавінкамі,

чалавек «цякучы»: «то д'ябал, то анёл, то мудрэц, то ідыёт, то асілак, то зусім слабая істота». Разам з тым, думаецца, усё ж існуе пэўная збалансаванасць супрацьлеглых пачаткаў у чалавечым характары, добрае і дрэннае быццам вынікаюць адно з аднаго. Калі ж гэтага няма, тады адбываецца самаразбурэнне характару.

Паспрабуем нейкім чынам сумясціць у характары Павэлка прапанаваныя аўтарам пункты адліку. «Лёгка сказаць: прыходзьце! Там жа, нябось, самыя языкастыя збіраюцца. А я ж не проста нейкі там... Не проста пісар, як даўней. Я сакратар сельсавета. Я павагі заслугую. А якая ж павага ад маладзят гэтых?.. Ну старэйшыя я за Ніну! Дык хіба ж стары? Дзесіць гадоў і тры месяцы між намі — няшмат. Асабліва калі ўлічыць дом у пасёлку, гаспадарку і службу маю... Ну, гавару па-гарадскому — з прыдурам, як яна кажа! Дык жа сямігодку скончыў. Вучыўся. У людзі затое выбіўся». З гэтай самахарактарыстыкі выразна вымалёўваецца знаёмы вобраз пана Быкоўскага. І рантам перад намі зусім іншы чалавек: «Ен жа ведаў, на чым спатыкнуўся калісьці — на жаданні даказаць

га — смак горычы, мусі быць...» — так разважаць можа чалавек няпростыга лёсу, які неаднойчы задумваўся над сваім жыццём. Значыць, перавыжавалі, перарабілі Павэлка вайна і каханне? Ды не, перавыжаванні не патрабавалася. У Павэлка-партызана (які год мінуў толькі з часу няўдалага сватання да Ніны) няма ніякіх прэтэнзій на сваю асабліваць, замест гэтага — шчырае жаданне быць як усе і ваважаць як усе. Дык, можа, «пана Быкоўскага» зусім не было? Так сказаць, першапачатковае памылковае ўяўленне пра героя, якое аспрэчваецца далейшым ходам падзей? Тады яно занадта выразае і моцнае і невядома чаму час ад часу падмацоўваецца іншымі фактамі.

Складаная, востра драматычная гісторыя людзей, па лёсах якіх жорстка прайшла вайна, вымагала ад аўтара побач з высокай псіхалагічнай культурай пісьма звычайнага чалавечы тэку, бо кожная дробязь, прабачальная ў іншым, больш спакойным выпадку, можа ўнесці дысананс у гучанне твора. Так, на першы погляд, здаецца натуральным, што Ніна пачала заўважаць сваю прывабнасць і чыста па-

гаворка ідзе пераважна пра паэзію і прозу 20-х гг., асабліва пра творчасць пісьменнікаў, якія пачыналі да Кастрычніцкай рэвалюцыі, і пра маладнякоўскую плынь. Аўтар пры гэтым адзначае, што паасобныя ацэнкі творчасці маладнякоўцаў у кнізе Н. Гілевіча «Акрылёная рэвалюцыя» (1962 г.) «сёння здаюцца залішне катэ-

(як, дарэчы, таксама іншыя літаратурныя аб'яднанні 20-х гадоў, апрача БелАППа) з актыўна нацыянальнай літаратуры. У другой палавіне 50-х і ў 60-х гг., па сутнасці, пачалося аднаўленне праўдзівай карціны літаратурнага жыцця 20—30-х гг. Гэтай мэце павінна служыць і кніга пад рэдакцыяй П. Дзюбайлы.

гэтага пісьменніка, на творчасці і жыццёвай пазіцыі якога, як на фатаграфічнай пласцінцы, адлюстраваліся супярэчнасці і абдуры 20—30-х гадоў. Даследчык імкнецца выявіць «святло і цені» ў творчасці гэтага пісьменніка, які на нейкі час у 30-я гады стаў «афіцыйным» лідэрам беларускай паэзіі, выступаў ад яе імя на ўсіх тага-

ВЫНІК ПЕРШАГА ЭТАПУ

гарычнымі і застарэлымі. Так, сёння мы ведаем пра літаратурны рух 20-х гадоў крыху больш, чым дваццаць пяць гадоў таму назад, калі рыхтавалася даследаванне Н. Гілевіча. Дарэчы, нядаўна з'явілася цікавая манаграфія І. Чыгрына «Проза «Маладняка», якая заслугуювае асобнай гаворкі. Але ў свой час даследаванне Гілевіча і іншыя працы ў гэтым кірунку былі без усякай сідкі наватарскімі, бо аднаўлялі праўду пра літаратурны працэс 20-х гадоў. Тым, хто вывучаў гісторыю беларускай савецкай літаратуры па першакрыніцах, добра вядома, што А. Александровіч, Я. Бранштэйн, М. Клімковіч і інш., хто ў 30-я гады «кіраваў» літаратурнымі справамі, адціснулі на другі план не толькі больш таленавітых пісьменнікаў свайго пакалення, але і класікаў (Я. Купалу, Я. Коласа, М. Гарэцкага). Яны наогул выкрэслівалі «Маладняк»

Рэдактар ва ўступе да кнігі крытычна ставіцца да мастацкіх здабыткаў 20-х гадоў, але чамусьці не закранае слабую бакі прозы 30-х гадоў, лічачы яе, як відаць, ва ўсіх дачыненнях значным крокам наперад у параўнанні з папярэднім перыядам. Яўна захвальваюцца слабыя ў мастацкіх адносінах творы П. Галавача, Хв. Шынкlera («праўда жыцця», «дакументалізм», «узбагачаюць літаратуру», «пашыраюць яе ідэйна-мастацкія далегалыды і магчымасці», «прыныцы гістарызму»). І гэта пра творы, аўтары якіх падмянялі рэальныя супярэчнасці і цяжкасці свайго часу штучнымі, выдуманымі канфіліктамі.

Шмат, мабыць, давялося працаваць над крытыка-біяграфічным нарысам пра Андрэя Александровіча. Аўтару (Л. Гарэлік), на маю думку, удалося ўнікнуць аднапланавых ацэнак

часных пісьменніцкіх форумах, пачынаючы з Першага з'езда Саюза пісьменнікаў СССР. Аўтар нарыса, адзначыўшы паасобны выдаткі, залічвае пэзму «Цені на сонцы» ў актыў «прыкметных дасягненняў» беларускай савецкай паэзіі. Не варта, аднак, абыходзіць увагай адзін істотны «выдатак» гэтага твора: у ім відавочны мікроб антыінтэлектуалізму, тэндэнцыйна паказваецца ў крывым люстэрку ролю нацыянальнай інтэлігенцыі. Гэтая рыса была характэрная для шмат якіх твораў агітацыйна-лозунгавай вершаванай публіцыстыкі 30-х гадоў.

З цікавасцю чытаецца раздзел пра творчасць Алеся Дудара, напісаны ў жанры крытыка-публіцыстычнага эсэ. Аднак нельга пагадзіцца з яго аўтарам М. Ярошам, быццам творчасць паэта 30-х (а не 20-х гадоў) — «сведчанне паэтычнай сталасці А. Дудара», які «стана-

жаночы рэагаваш на грубаватая мужчынскія жарты. Чаму б і не? Жанчына нібы прачнулася, стаіць на парозе зусім іншага жыцця. Аднак гераіня ў вачах нас, чытачоў, нешта страціла. Відаць, для той Ніны, у якой вайною выпалена душа, такі паварот не проста нечаканы, ён у нечым непрымальны. Жанчына, якая ўсе гэтыя гады не жыла, а несла пакутлівы крыж цяжкіх успамінаў, у якой было мінулае і для якой не існавала будучыні, не можа пачаць першы дзень новага жыцця з вывучэння свайго аголенага цела і зморшчынак на твары. Ну, а калі можа, то, пэўна, яе пакуты не варты нашай увагі і спачування!

Гераіня новай аповесці Т. Бондар не давалася праіснаваць праз такія жорсткія выпрабаванні, як Ніне. Няхай яе дзяцінства прыпала на першыя, далёка не лёгкія і далёка не радасныя, пасляваенныя гады, толькі гэта быў ужо мірны час. У найвялікшай драме дзяцінства — бачыць, як співаецца самы дарагі чалавек, — вайна вінавата ў тым, што падстроіла сустрэчу маці з лейтэнантам, які на век пакінуў разлад у жаночай душы.

Жывыя жывуць — думка досыць важная і для аповесці «Дзённік жанчыны», але тут сэнсавае напавяненне яе іншае. «Нашто жыць? Каб жыць. На тое яно і жыць. Спрадзеку. Жывыя жывуць, і ўсё тэбе сказа», — гаворыць цётка Воля. Толькі гераіню аповесці такі адказ, у духу коласайскай бабулі Мар'і, задаволіць не можа. «Як жывуць? З чым у душы жывуць? Дзея чого?» — дапытваецца яна ў цёткі, а найперш у сябе самой.

У аповесці «Дзённік жанчыны» Т. Бондар паказвае чалавека, які не хоча і не можа проста жыць і радавацца таму, што мае. А мае гераіня, здаецца, ці не ўсё на будні і на святы, каб адчуваць сябе калі не поўнаасноў шчаслівай, то ва ўсякім разе ўраўнаважанай і спакойнай. Працу па душы, мужа, «чыёй павагай і любоўю карыстаецца», дарослага сына, кватэру, машыну... Напаткала ў рэшце рэшт і каханне. Менаві-

та апошняе, трэба думаць, стала прычынай, чаму раптам жанчына ўзяла пунёўку і з'ехала на мора, на адзіноце разбірацца ў сваім трыццацігадовым «я». Але і да сустрэчы з каханым спакою і яснасці ў яе душы не было.

З адпачынку гераіня вяртаецца з ранейшым цяжкім пачуццём, так канчаткова і не вырашыўшы, што больш справядліва: «дзяліць ложка з нялюбым, хай сабе і самым бліжнім чалавекам» ці разбурыць сямя і тым самым зрабіць мужа адзіночкі. Але пачынае і дзённыя споведзі-запісы ў дзённіку, дапоўненыя ў памяці «вехі» сталення душы зрабілі сваю справу. Па-новаму ўбачаны ўласныя вартасці і недахопы, з'явілася жаданне быць менавіт жанчынай — перагляд ранейшых каштоўнасцей і прыняццяў адбыўся! Таму канцоўка аповесці «Сяджу. Чакаю Каханага...» не ўяўляецца алагічнай ці нечаканай. Сумняваючыся, пакутуючы, жанчына выбірае каханне, а не абавязак, «хісткі міраж», а не «зручны расклад жыцця».

Што ж, будзем самакрытычныя і смелыя, як аўтар аповесці, прызнаем, што вобраз гераіні «Дзённіка...» досыць тыповы. Тыповы калі не сваёй ненадольнай прагай кахання, то імкненнем да поўнай незалежнасці і самастойнасці, моцным, «мужчынскім» характарам, ці незразумелай, нявытлумачанай незадаволенасцю светам і сабой... Прызнаем таксама, што ў характары і вобліку сучаснай жанчыны не адны прывабныя рысы і якасці. Пагодзімся з існаваннем чыста жаночых праблем, на якія расчувае ўказвае аўтар, як, напрыклад: «...Стала б пасярод зямлі і закрычала: «Я слабая! Я жанчына і хачу любіць! Хачу, каб мяне любілі!» І не закрычу адно таму, што не пачуюць. Ніхто не пачуе. Вышы будуць затыкаць, абы не пачуць. Працаўніца, хатняя гаспадыня, маці, жонка, каханка — кожны можа разлічваць на тое, што яму патрэбна. Гэта зручна». І ўсё ж вобраз гераіні адштурхоўвае, хоць, відаць, павінен прыцягнуць ці па крайняй меры выклікаць спачуванне, бо аўтар, ду-

маецца, ставіла за мэту паказаць не адмоўную, а станоўчую гераіню.

Пакінем за чытачамі-мужчынамі з іх вяртоўнай логікай права паціскаць плячыма і здзіўляцца паводзінам гераіні. Аднаму не змагла дараваць выпадковай здрады — усё ці нічога! — другому з чыстай удзячнасці стала жонкай, пакахала ўпершыню за сваё ўжо не маладыя гады і раптам такая цікаваць да іншага мужчыны... Спынімся на ўчынках, да якіх таямніцы жаночай душы не маюць дачынення. Што можа адчуваць жанчына ў адносінах да той, мужа якой пакахала? Самае рознае. Але калі яна прэтэндуе быць чалавечай, то, пэўна ж, павінна з'явіцца недзе, хоць на самым донцы яе душы, пачуццё віны, спачування, спагады. Гераіня Т. Бондар і адзін раз (выбрала мужа), і другі (знайшла каханне) апынулася ў сітуацыі, калі павінна разбіць чужую сямя. «Я верыла, што ў мяне — у нас — будзе ўсё не так, як ва ўсіх. Лепей. Чалавечей. Прыгажэй. Гэта сіла, гэта вера дапамагла адхінуць усё сумненні, дараваць балючую крыўду-праўду: ён быў на той час жанаты...» Вось і ўсё адказ на пытанне «Што важней: быць шчаслівай ці не прынесці няшчасця іншаму?» у першым выпадку. У другім выпадку абыхаваць дапоўніла свежы надменнасць. Тады, можа, у гераіні здольнасць, пра якую гаворыцца неаднойчы, — адгукнацца на чужы боль — выяўлена аднабакова, скіравана толькі на мужчынаў? Але і адносіны яе да мужа ці Глеба ніяк не назавеш вяршыняй чужасці і дабрыйні. «...Душы і бездапаможны Глеб чапляўся за самы край бездані, раз-пораз з маленнем і тугой зіркаючы ў мой бок — апыкаючы мяне поглядам. А я ведала — я ўжо вырашыла: не падыду. Хто я яму? Хто ён мне? Узнікла, адкрылася духоўная роднасць між намі? Ну і што? Чаму я павінна прымаць і ягоную мучку? Жыццё і так нагадвае воз, які ўсё расце, робіцца больш цяжкім і нязграбным, — з яго трэба цягнуць далей...»

Пакуты ад няшчасці, сваёй і чужой, адстойванне даўно

аджытых для іншых прычынаў, маральны максімізм, нізкі болей парог — усё гэта мала стасуецца з воблікам гераіні Т. Бондар. Такой яна бачыцца сябе (такой бачыць яе і аўтар), але на самай справе яна іншая — халодна-рацыяналістычная, жорсткая, эгаістычная. Таму яе душэўныя пошукі, комплекс віны, незадаволенасць жыццём нагадваюць больш гульні ў высокія пакуты, чым чалавечую драму.

Аповесцям «Жывыя жывуць» і «Дзённік жанчыны» папярэднічаў зборнік прозы «Сінія яблыкі», які склаўся апаваданні. Як і ў аповесцях, у апаваданнях увага аўтара скіравана не на дзеянне знешняе, а на дзеянне псіхалагічнае. Там, дзе Т. Бондар удалося перадаць супярэчліваю складанасць унутранага жыцця герояў, іх характары, іх паводзіны, ўчынкі пераконваюць («Пад час школьных экзаменаў», «Нінка», «Крыўда», «Сінія яблыкі»). Адзначым таксама, што ў лепшых творах зборніка прыродны і прадметны свет існуе ў цеснай, рухомай сувязі са светам чалавечых пачуццяў і думак. Возьмем для прыкладу ўрвак з апавадання «Крыўда»: «Яна адводзіць рукой нізка навіслую галінку, згінаецца і падймае вільготную ад расы, цяжкую антонаўку. Выпершы далонямі, нейкі момант разглядае яе, удыхаючы салодкі пах, і кладзе ў кішню ватоўкі».

— Хутка задажджыць. Хутка ўжо. А нам з табой і па гразі давадзецца шмат яшчэ выхадзіць. Бульба выберацца, буракі пойдучы. Капусту да маразоў хопіць вывозіць... — Яна памаўчала. — І ты пастарэй. Ды мо як паціху пераробім сваю работу.

Зноў ідуць побач з канём, крапулася яго мяккай пысы. Алена ніяк неаддзельна ад вераснёўскай раныці з халоднымі лужынамі туману, ад зарослага яблыневага саду, ад пагрукваннага калёс, якія паслухмяна цягнулі стары спрацаваны конь Гарун.

Вылучэнне гэтага апавадання, відаць, патрабуе пэўных тлумачэнняў, бо пра пакінутых, пакрыўджаных лёсам старых людзей, пра вёскі, якія зві-

няць маладымі і дзіцячымі галасамі толькі ўлетку, у час адпачынку гараджан, ужо пісана-перапісана. Тут цяжка сказаць нешта сваё. Аднак праблема застаецца, яна не пакідае аб'якавым, прымушае нешта рабіць. Не так шукаць нейкае канкрэтнае выйсце, як яшчэ раз азірнуцца на адыходзячае пакаленне, на нашу старую традыцыйную вёску. Нічога новага ў гэтым сэнсе не прапаноўвае і Т. Бондар. Вясковыя кабаты Алена і Наста, пра якіх раскаваецца ў апаваданні, даўно і добра нам вядомыя, як і іх крыўды, спадзяванні, дабрыйня, любоў да працы і да ўсяго жывога. Разам з тым, думаецца, чытач пакуль што мае патрэбу ў такіх творах, творах-напамінках, творах-развітаннях, яны яшчэ знаходзяць водгук у яго душы. Таму рана закрываць тэму старых вясковых маці і дзядоў, лічыць яе, як тыя пакуты-вёскі, неперспектыўнай!

Ды, здаецца, Т. Бондар папракаць у тапанні традыцыйных вясковых сцежак не выпадзе, яна ахвотна звяртаецца якраз да паказу жыцця гарадскога чалавека. У чым варта напярэдня аўтара, дык гэта ў «аднатэмнасці» апаваданняў (апавесці таксама даюць падставу для гэтага): чамусьці Т. Бондар цікавіць адзін бок жыцця герояў, яны ўбачаны амаль выключна ў тыя моманты, калі да іх прыйшло ці прыходзіць каханне.

Да нядаўняга часу Т. Бондар была вядома як аўтар пазітыўных зборнікаў. Тое, што калі-нікала ў друку з'яўляліся яе апаваданні, успрымалася хутчэй як даніна модзе. Сёння многія пазітыўныя набыць другую «кваліфікацыю»: пачынаюць пісаць прозу, а то і драматургічныя творы. Аднак зборнік апаваданняў і дзве апавесці — гэта ўжо сур'ёзна. Сур'ёзна пакуль што не ў плане дасягнутага, бо Т. Бондар паказала толькі, што досыць прафесійна валодае і праціўным словам, а ў тым плане, што цяпер ёй даводзіцца дзяліць сваю любоў паміж пазітыўнай і «суровай прозай», прыцягненне якой досыць моцнае.

Таіса ГРАМАДЧАНКА.

віўся на шлях рэалістычнага адлюстравання гераічных спраў свайго сучасніка». Приведзеныя даследчыкам у доказ свайго тэзіса вершаваныя радкі — зарыфмаваная інфармацыйная публіцыстыка, якая мала што мае агульнага з лірычным жанрам. Захвальвае даследчык Дудар-крытыка (выступаў пад прэтэнцыёзным псеўданімам Тодар Глыбоцкі), які нібыта зрабіў у гэтай галіне літаратуры «больш важкі ўклад». Так, у артыкулах Глыбоцкага сустракаюцца правільныя думкі пра асобныя творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Чарота. Але ў 20-я гады гэта былі агульнавядомыя ісціны. Ацэньваць кніжку Глыбоцкага «Пра нашы літаратурныя справы» (1928) трэба ў сувязі з яе асноўным «пафасам», накіраваным на «выкрыццё іншадумных». Менавіта тут бачацца вытокі вульгарна-сацыялагічнай крытыкі.

Нарыс пра пазіію Язэпа Пушчы М. Ярош пачаў словамі С. Грахоўскага: «Многае з напісанага ў 20-я гады цяпер здаецца наўным і кволым...» Мае рацыю наш вядомы пазі, які ў той самы час пачынаў асабістую дарогу ў літаратуры. Але якраз у Пушчы, бадай, і не было «наўных» і «кволых» твораў. Аўтару нарыса, мусіць, трэба было звярнуць увагу на словы «цяпер» і «здаецца» ў выказванні С. Грахоўскага. Неабгрунтавана крытыкуе даследчык першы зборнік пэты «Раніца рыкае», у тым ліку дэкладную, вобразную назву. Няма ў гэтай кнізе вершаў, дзе пазі, як думае крытык, «здраджае густ». Язэп Пушча таксама пісаў крытычныя артыкулы і кароткія даследаванні — эсэ. Шкада, што пра іх ні слова ў нарысе, бо гэта былі цікавыя публікацыі, якія нельга па-

раўнаць з сачыненнямі Тодара Глыбоцкага.

Параўнальна добра ўпісваецца ў кнігу біяграфія Паўлюка Труса. Звяртае на сябе ўвагу аб'ектыўнасць Л. Гарэлік, імкненне да ўсебаковага аналізу творчасці пэты, да пераадолення той апалагетыкі, якая складалася вакол ягонага імя ў 30—40-я гады.

Як бясспрэчны поспех варта адзначыць нарыс «Уладзімір Хадыка» (аўтар А. Верабей), тым больш, што да гэтага цікавага пэты літаратурна-гістарычна навука звяртаецца, бадай, упершыню. Дарэчы, тут ёсць экскурс у тагачасную крытыку, якая не зразумела (ці не захачела зразумець) гэтага адметнага таленту. Шкада толькі, што крытык пакідае без каментарыяў агітацыйныя вершыкі пэты, дзе яму не хапала жыццёвай мудрасці і сталага мастацкага густу.

Раздзелы пра пісьменнікаў-празаікаў напісаны роўна, у адным метадалагічным «ключы», сутнасць якога ў акцэнтацыі ўвагі чытача на пераважнае бясспрэчных (радзей — вельмі спрэчных) дасягненнях беларускай прозы канца 20—30-х гадоў. Аўтару нарыса пра творчасць Сымона Баранавых (Л. Савік) часам не стае крытычнага стаўлення да не самых лепшых твораў празаіка, які ў 30-я гады адступіў ад раней дасягнутых рубяжоў творчага майстэрства, не ўстаўля перад спакусай павярхоўнай ілюстрацыі тагачасных «тэарэтычных» установак на класавую барацьбу (апавесць «Дзве дарогі»), якую даследчыца зусім неапраўдана лічыць у параўнанні з папярэднім творам таго ж жанру «Межы» пераходам да «прыцыпава новай якасці ўсёй прозы». Нічога не дае параўнанне

«Дзвюх дарог» С. Баранавых са «Знакам бяды» В. Быкава: занадта вялікая розніца ва ўзроўні таленту і сацыяльна-філасофскім асэнсаванні рэчаіснасці.

Нарыс пра творчасць Васіля Кавалю вылучаецца ўменнем аўтара (Т. Грамадчанка) разглядаць творчасць пісьменніка ў адзінстве з яго жыццём, хоць і тут, на жаль, біяграфічных звестак малавата. Ці варта было пагаджацца з аднабаковым падыходам празаіка да ацэнкі «ўлады зямлі» як толькі «цёмнай і страшнай сілы»? Сёння нам добра вядома, што поўная «эмансипацыя» чалавека ад гэтай улады (а яна неабавязкова «цёмная», бывае і светлая) прыводзіць да непажаданых вынікаў, пра што і піша сучасная «вясковая» проза.

Т. Строева, аўтар нарыса «Рыгор Мурашка», цікава піша пра жыццё пісьменніка, грамадскую дзейнасць, адзначае нестандартнасць некаторых сюжэтаў у ягоных творах, аднак у цэлым тут малавата крытычнага аналізу твораў, якія пісаліся нярэдка паводле схем тагачаснай крытыкі. Часам даследчыца збіваецца на дыфірамбы: пісьменнік «з вялікай дакладнасцю і праўдзівасцю паказвае барацьбу на вёсцы дзвюх варожых сіл», ён «узняўся да сапраўднага мастацкага адлюстравання праўды жыцця» і нават «выступіў выдатным майстрам пейзажу». І ў заключэнне: «Творы Р. Мурашкі адметныя сваёй мовай», вызначаюцца «высокай эмацыянальнасцю і метафарычнасцю стылю», а ў цэлым жа ў яго творчасці «ўва-

сobilіся найбольш характэрныя асаблівасці беларускай савецкай літаратуры». Што гэта, як не адкрыццё яшчэ аднаго класіка? Захаліўшыся сваёй тэмай, даследчыца не заўважыла, што Р. Мурашка нярэдка слаба валодаў сюжэтна-кампазіцыйным майстэрствам, не кажучы пра мастацкі густ, які «кульгаў» амаль у кожным творы.

Добра апісваецца жыццёвы і творчы шлях Янкі Нёманскага (Л. Савік). Аднак і тут — захвальванне: «Раман «Драпежнік» стаў адным з лепшых узораў беларускай раманістыкі 20—30-х гадоў, у якім эпічная ёмістасць спалучаецца з глыбокім аналізам рэчаіснасці». Так, гэты раман, бадай, лепшы сярод шматлікіх твораў, у якіх маральная і духоўная вартасць вобраза-чалавека цалкам правільна вызначаецца яго сацыяльна-класавым становішчам: калі гэта памешчык ці, крыў божа, арыстакрат, дык абавязкова драпежнік, калі сялянцін ці рабочы, дык ахвяра; і, безумоўна, інтэлігент абавязкова бесхарактэрны, палітычны і маральны апаўтуніст.

У лепшым становішчы была А. Лысенка, аўтар раздзела пра творчасць Хв. Шынклера, бо пра яго пісалі ўжо іншыя даследчыкі (крытыка-біяграфічны нарыс Л. Арабей выйшаў у 1959 г.). Сёння ж мы чакаем новага ўзроўню крытычнага аналізу. На жаль, аўтар захвальвае творы, не пазбаўленыя сацыялагічнай ілюстрацыйнасці і лагіроўкі тагачаснай рэчаіснасці, а часам нават і такая, якія нельга назваць прафесійнымі.

Калі гаварыць пра недахопы гэтай кнігі як навуковага выдання, дык нельга не адзна-

чыць, што ёй бракуе бібліяграфіі: зацікаўлены чытач, студэнт, аспірант мелі б магчымасць ведаць, што напісалі пра кожнага з гэтых пісьменнікаў іншыя аўтары. А напісана ня мала і ўспамінаў, і рэцэнзій, і артыкулаў.

Усе названыя недахопы не азначаюць, што новае калектыўнае даследаванне напісана горш за іншыя кнігі такога ж тыпу. Хутчэй яны паказваюць, што ў сучаснай літаратурна-эстэтычнай думцы вельмі актуальным становіцца вызначэнне аб'ектыўных крытэрыяў эстэтычнай вартасці твораў. Сёння гісторыку літаратуры, як і крытыку, ужо нельга абысціся без аналізу літаратурнага майстэрства, пісьменніцкага таленту, мастацкага густу, без даследавання сюжэтна-кампазіцыйнай структуры твораў. Гісторык павінен таксама арыентавацца на першапублікацыі і архівы, бо вядома, што больш познія выданні адлюстроўваюць звалюючы пісьменніка, а ўнесеныя напярэйкі (часам вельмі значныя, як, напрыклад, у А. Александровіча), зразумела, не маюць «зваротнай сілы».

Думаецца, што гэтую кнігу трэба разглядаць як вынік першага этапу даследавання творчасці амаль забытых у 40—50-я гг. пісьменнікаў. Таму пэўнае завышэнне ацэнкі — не такі ўжо вялікі грэх. Наступная крытыка-аналітычная праца проста павінна даць кожнай з'яве аб'ектыўную ацэнку. Але пакуль выйдзе тое грантоўнае, аб'ектыўнае даследаванне, чытач, я ўпэўнены, з удзячнасцю прыме і гэтую кнігу пра пісьменнікаў нялёгкага, нярэдка трагічнага лёсу.

Уладзімір КОНАН.

Трэба адразу сказаць, што шкіпер Сцяпан, якога ў нашым мястэчку ўсе чамусьці звалі «Бомба», выйшаў ростам і сілаю. У старога халасцяка (было яму гадоў пад сорок), як ён сябе любіў называць, былі доўгія рукі з шырокімі далонямі, лысая галава, якую ён заўсёды хаваў пад капелюшом, і густыя чорныя бровы, пад якімі жылі-бегалі маленькія вочкі. Яны, бадай, адны і выдавалі нейкую пастаянную насцярожанасць шкіпера. Нібыта чалавек гэты з крыху прыплюснутым носам нешта ўкраў, доўга нёс на сваіх шырокіх сутулых плячах да сябе на баржу і цяпер ходзіць па ёй туды-сюды і выглядае: ці не шукаюць людзі крадзенае. Злы быў Сцяпан, як сто галодных ваўкоў. Ва ўсякім разе нам (мне і майму сябруку Васілю) так здавалася. Бывае, не паспеем мы сесці на борце баржы, закінуць свае вуды, — а ў тым месцы, дзе яна стаяла, вельмі ж бралася рыба, як бязьці па трапе Сцяпан, хапае багор, каб сапхнуць нас з баржы. Мы, напалоханыя яго крыкам, у адзежы, як сядзім, сігем у ваду. Сцяпан сварыцца і падфутбольвае нам услед бляшанку з чарвякамі і бітон з верхаводкамі. Мы пераплываем раку і ўжо з таго берага пачынаем драць горла:

— Бом-ба! Бом-ба! Каб ты да свайго Пінска не далпыў. Каб ты ўтапіўся, Бомба!

Сцяпан хапае цагліну і са злосцю шпурляе яе ў наш бок. Цагліна не далятае да нас, плюхаецца ў ваду. Мы на ўсякі выпадак адбываем далей ад вады і зноў крычым:

— Каб табе вушы тваё начальства адарвала, Бомба. Каб цябе дзеўкі не любілі. Бом-ба! Бом-ба!

За гэтакія слова «бомба» ён гатовы быў, здавалася, разарваць нас. Такое паўтаралася некалькі разоў. Адночы мы надумалі ўсё ж адпомсціць Сцяпану за яго жорсткасць. Хадзіў шкіпер у гасці да адной маладзіцы, Валі, якая жыла ў камунальнай кватэры недалёка ад ракі і зусім блізка ад Васілёвай хаты. Было Валі гадоў пад трыццаць. Худая была яна, як дошка. Мо таму, казаў мой бацька, яе замуж ніхто і не ўзяў. Рабіла Валя ў аптэцы і яе ўсе паважалі, як дарэчы, усіх у мястэчку, хто насіў белыя хелаты. Валя надта ж цягнулася да людзей: прыпынялася ля кожнай кампаніі, гаманіла з кожным, хто толькі з ёй па-вітаецца. Чулая была маладзіца і да чужой радасці і да чужога гора. Найбольш любіла танцы ў клубе. Неяк зламала руку, але і тады, у гіпсе, прыходзіла ў клуб. Праўда, яе трохи даўгаваты нос і рабаваты твар трошкі падохалі кавалераў. Зрэдку хто запрашаў Валю на вальс ці на танга; хіба які ўжо добра падпіты хлапец выводзіў яе на сярэдзіну калі-небудзь, схіляў ёй на плячо сваю галаву і тупаў, стоячы на месцы і баючыся павесці яе ў круг, бо слабая Валя магла і не ўтрымаць п'янага, маглі і ўпасці разам. Так, дарэчы, і здарылася аднойчы. Адзін раз яна так і ўпала. І з кім бы вы думалі? Са шкіперам Сцяпанам, які ўсяго адзін раз і запрасіў яе на танец. Сцяпан пачырванеў, як сто звараных ракаў, і зашыўся ад сорама ў куток танцавальнай залы. Выручыла сама Валя. Яна, на здзіўленне ўсім, запрасіла незнаёмага шкіпера на вальс. Мо з таго часу і пацягнула Сцяпана да Валі. Але хітрынны быў, на людзях сваёй сімпатыі да яе ніколі і нідзе не паказваў.

— Паслухай, — прапанаваў мне аднаго разу Васіль, — я ведаю, як адпомсціць шкіперу.

— Як? — загарэўся я.

Васіль, відаць, ведаў нешта патаемнае, бо нават нахіліўся да майго вуха і амаль шэптам сказаў:

— Шкіпер ходзіць дамоў да Валі.

— Ну? — не паверыў я.

— Позна ўвечары. Ён і лямпачку на слупе наўмысна пабіў. Каб цямней бы-

ло ля яе хаты. Учора я сачыў за ім.

— А мо то не ён быў?

— Яго капляюш. Прайшоўся па вуліцы, а потым непрыкметна шыг у брамку. Давай падкрадземся ды прымацуем пад акном яе хаты наша «радыё». Няхай пабегае, пашукае.

Жарты з «радыё» мы любілі, але ж усе нашы местачкоўцы добра ведалі, што за непрыемны траскучы рык пад акном. Шкіпер быў кавалер пінскі, а Валя, як мы ведалі, прыехала да нас аднекуль з-пад Мазыра, таму я, згаджаючыся, падумаў, што яны могуць і не ведаць, як робіцца начны канцэрт.

Скажу вам, сакрэт такога самаробна-

— П'юць, не? — я ўсё ж не рызыкаваў стаць на шчыт.

— Не. Нешта шкіпер гаворыць. Пра-сунуў сваю руку пад яе руку. Зноў па-чаў гаварыць.

— На брудэршафт будучь піць, — падказаў я, і ўзлез усё ж на калодзеж, бо ведаў (так часта выпіваў наш сусед), што пасля таго, як людзі вып'юць, яны павінны пацалавацца. Так і здарылася. Не паспеў Сцяпан пера-куліць да дна сваю шклянку, не паспела Валя перавесці дых, як ён хуценька палез да яе цалавацца. Васіль, каб лепш было відаць, зрабіў крок на сярэдзіну шчыта. Гнілыя дошкі прагнуліся, ржавыя завесы не вытрымалі, і па-

— Хіба ты не чуеш? Нехта мяне клі-ча. Прыслухайся.

І яны крадком, тулячыся адзін да аднаго, падышлі да акна.

— Сцёпа! Падла! Не бойся. Пады-дзі сюды! — гарлапаніў Васіль, які, ві-даць, губляў надзею дачакацца мяне.

— Гэта з калодзежа, Сцёпачка. Мне страшна. Трэба падысці і паглядзець, што там, — у Валі перахапіла дых.

Ногі ў шкіпера падкасіліся і ён сеў на тапчан:

— А што там можа быць у такі час?

— Каб жа я ведала, любі. Мо чорт нейкі. Людзі кажучь, што на гэтым месцы калісь, даўным-даўно, моглікі

Георгій МАРЧУК

АНВЯДАННЕ

НА БЕРАЗЕ ГАРЫШІ

га «радыё» досыць прасты. Трэба ўзяць пусты карабок з-пад сернікаў, зрабіць на адным баку дзірачку, прасунуць у яе палову запалкі і прывязаць гэтую палавінку да ніткі. Карабок пажадана прымацаваць за аканіцу ці да рамы акна. Нітку ад «радыё» можна цягнуць праз усю вуліцу на метраў пяцьдзесят. Гэтая туга нацягнутая нітка, як шнур у цесляў, калі кранаеш яе пальцам, прымушае палову запалкі скрабсціся, бы мыш пад падлогай, ды надакучліва і аднастайна рыпець.

Доўга чакалі мы шкіпера, седзячы за шыкетнікам, пакуль, нарэшце, палахліва азірнуўшыся на ўсе бакі, ён не падкраўся, як злодзей, да Валінай брамкі. Яшчэ секунда і яго высачэзная постаць знікла ў двары.

— Не спяшайся, — ухаліў мяне за руку Васіль, — няхай пасядзяць. Яна зраўна акно зачыніць, фіранкі зацягнем, уключыць таршэр.

Мы моўчкі праседзелі ў сваёй заса-дзе яшчэ некаторы час.

— Цяпер можна, — штурхнуў мяне сябар. І хоць цемра надзейна хавала нас ад чужога вока, а ўсё ж, мушу прызнацца, страх апанаваў нас з галавы да ног. Рукі ў нас калаціліся, мы ледзь прымацавалі карабок да аконнай рамы.

— Паслухай, — ціха прапанаваў пас-мяляць Васіль, — давай зазірнем у акно, паглядзім, што яны там робяць.

— Ай, — аднекваўся я, — кранеш, не дай бог, шыбу — заб'е на месцы.

— Не пачуе. Давай станем на калодзеж. Адтуль усё будзе відаць, — на-стойваў Васіль.

— Давай, — згадзіўся і я, не хацеў выдаваць сябру свой страх.

Стары калодзеж стаяў у двары неда-лёка ад акна. Такі калодзеж быў і на нашай вуліцы. Ваду з яго чэрпалі доў-гай тычкай, на канцы якой было цвікамі прыбіта вядро. На ноч такія калодзежы здавён закрывалі дашчатымі шчытамі. Вось на гэты шчыт і ўзлез Васіль.

— Ну, што? — пытаўся я, стоячы ля калодзежа.

— Сядзяць побач. Шкіпер віно ў шклянкі налівае. Давай сюды. Добра відаць.

ляцеў мой сябрук з крыкам у калодзеж. Я саскочыў на зямлю і даў дзе-ру цераз плот і далей па вуліцы. Бег я, не азіраючыся, доўга, мо цэлы кіла-метр, пакуль нарэшце не ўспомніў, што Васіль побач не бязьціць, што яму самому не выбрацца з калодзежа. Я прыпыніўся, аддыхаўся. «Трэба вяртацца туды, хоць гэта і небяспечна», — сказаў я сам сабе і павярнуў назад. Вады ў старым калодзежы было небагата, усяго Ва-сілю па пояс. У першыя хвіліны ён, пэ-на, не меў сілы клікнуць на дапамогу. Аднак патроху асмалеў і пачаў ціхім го-ласам клікаць мяне. Гэта яму здавалася, што ён кліча ціхутка, а на справе з калодзежа чулася гучнае рэха — «Сцёпа».

Сцяпан — мае імя. Так распарадзіў-ся лёс, што я і шкіпер аказаліся цёз-камі. Я хаваўся за ліпай і чуў, што мя-не клічуць, але ж адразу падысці да калодзежа баяўся. «А раптам недзе там, побач затаіўся шкіпер?» — думала-ся мне. Васілю ж, відаць, надакучыла сядзець унізе і ён пачаў часцей і гуч-ней цягнуць: «Сцяпан! Сцёпа! Хадзі сюды!»

Шкіпер тым часам, нічога не падаз-раючы, прагна цалаваў Валю, прытрым-ліваючы адной рукой свой капялюш.

Твар у шкіпера раптам зрабіўся бя-лейшы за капялюш. Ён пачуў далёкае і патрабавальнае — «Сцёпа! Хадзі сю-ды!» Валя ж, нічога не падазраючы, не чуючы галасу майго сябра, прытуліла-ся да шкіпера.

— Любы. Гэта праўда? Ты кахаеш мяне? — пыталася яна шчаслівым гола-сам і абдымала яго.

— Кахаю, кахаю, — абыякава адказаў Сцяпан, а сам пільна прыслухоўваўся да галасу з-пад зямлі.

— Сцёпа! Сабака! Ты чуеш ці не? — крычаў з калодзежа мой сябар.

У шкіпера на лбе выступіў халодны пот. Ён папытаў у Валі:

— У хаце, акрамя нас, нікога няма?

— Што з табой? — занепакоілася Валя.

— За намі нехта сочыць.

— Як? Хто?

былі.

— Папярэджаць трэба было. Я б ружжо ў хлопцаў напрасіў.

— Сцёпачка, я не ведала нічога. Трэба правесці, што там. Інакш я не засну. Ты дужы, смелы... Ты ж у Індый-скім акіяне разам з акуламі ку-паўся.

Шкіпер зусім знікаявеў.

— Маўчыць. Мо і ісці не трэба. Мо нам падалося, Валя, га? Мяне хлопцы папярэдзвалі — не пі партугальскае ві-но, ад яго, казалі, галюцынацыі быва-юць. Маўчыць. Усё нармальна. Нам па-далося. Пасунься да мяне, любіў мяя адзіная. Сядзь побач. Дай мне тваю руку.

Не паспела Валя абвіць рукамі шыю свайго каханага, як-моў сябар зноў пе-даў голас:

— Сцёпа! Ты чуеш ці не? Падыдзі сюды! Смялей!

Тут у шкіпера зусім мову адняло.

— А мо людзей клікнем, Сцёпачка! У акно выскачым, шуму наробім. Яшчэ ж людзі не спяць.

— Не, не, не! — хутка загаманіў шкіпер. — Не трэба людзей. Я падыду. Ты воль што... Ліхтарык ёсць? Вазьмі. Пасвецціш. Толькі... каб... на двары не свяці. Трэба, каб усё ціха было, — па-пярэдзіў у сеньях шкіпер Валю і прыха-піў на ганку ля дзвярэй.

Так, яны, абхапіўшы рукамі адзін ад-наго за бакі, і рушылі дробненькімі крокамі да калодзежа.

— Сцёпачка, ты толькі не нахіляйся. Раптам ён пацягне цябе туды. Як жа я застануся на гэтым свеце адна, — шэп-там казалі Валя.

— Добра. Ты адразу ліхтарык уклю-чай. А я ўжо ломікам па галаве, па га-лаве...

— Сцёпа! — выгукнуў на ўсё горла мой сябар.

Шкіпер ад нечаканасці кінуў ломік і мо пабег бы назад у хату, каб не Ва-ля, якая моцна трымала яго за руку і ўключыла ліхтарык.

Святло асляпіла Васіля, ён зразумеў, хто свеціць, і, стоячы ў вадзе, зах-ныкаў.

ПЕРАКЛАДЫ

Споўнілася 100 гадоў з дня нара-джэння вялікага татарскага паэта Габдулы Тукай. Пражывішы ўсяго дваццаць сем гадоў, паэт пакінуў ба-гату літаратурную спадчыну, якая стала набыткам усёй шматнацыяналь-най савецкай літаратуры. Прапаную ў некалькі вершаў Г. Тукай ў сваім пе-ракладзе.

Іосіф СКУРКО.

Габдула ТУКАЙ

Да народа

Днём і ноччу ў горы, ў шчасці я з табою, мой народ.

Я здароў тваім здароўем,
ты — душы маёй палёт.
Ты вянец жыцця зямнога,
ты сваячэнны для мяне,
І ніколі не прадам я мову,
свой народ і род.

І бязмежна я шчаслівы сынам
верным быць тваім,
Быць тваім паэтам спілным,
шчасця прывітаць прыход.
Шчыра я люблю народнасць,
блізкі мне народны дух.
Дай мне радасць: хай народным буду
я з табой, народ!
Хай разгоніць вецер хмары

і заясніцца блакіт,
Я табе жадаю сонца, ты вітай яго усход!
1906 г.

Паэт

Хоць састарэў я, прытомлены хадай,
І стан сagneцца мой пад цяжарам гадоў,
Але не састарэць ніколі мне душой —
Навекі застаецца маладой.

Пакуль паэзія пульсуе ува мне,
Змагацца я гатоў, я старасці мацней,
Насустрэч зноў іду і сонцу, і вясне,
Не знае сэрца зім, яму не страшны снег.

Старым я не зраблюся бедаком,
На прызбе што сядзіць і меле языком,

І не палезу я ля печы на палок, —
Вазьму ад вершаў я патрэбнае цяпло!..
1908 г.

На рускай зямлі

На рускай зямлі мы пракладвалі след
І нам адкрываўся нязведаны свет.
З народам Расіі мы песні спявалі,
Мы блізкія ў побыце з ім і ў маралі.
Ішлі чарадою і дні і гады —
Мы звязаны лёсам адзіным заўжды.

І нельга павек нашу дружбу разбіць, —
Нанізаны мы на адзіную ніць.

— Я сюды ўпаў незнарок. Выцягніце мяне адсюль, я больш не буду.
Шкіпер пазнаў Васіля, падабрэў, пасмялеў і ўзяў кіраўніцтва па ратаванні майго сябра ў свае рукі.

— Ціха ты! Не скуголь. А ты выключы ліхтарык. Усім ціха. Валя, дзе драбіна?

— Няма.
— Як?
— У мяне яе ніколі і не было.
— Чорт. Што ж рабіць?

Я, чуючы іх гаворку, нарэшце рызыкнуў адкрыцца і прапанаваць свае паслугі.

— Я магу прынесці драбіну, — адрпартаваў я.

Маё такое нечаканае з'яўленне трохі напалохала і здзівіла іх.

— А ты хто? — нервова пацікавіўся шкіпер.

— Васілеў сябра. Ці ж не помніце нас? Мы на баржы рыбу вудзім.

— А... Добра. Цягні драбіну. Толькі ціха, каб ніводзін сабака не пачуў. А то прыб'ю, як акулу ў Індыйскім акіяне, — важна распарадзіўся шкіпер.

Так, як вучылі, я і зрабіў: ціха, моўчкі і хутка прыцягнуў на плячах нашу драбіну.

— Ну, давай, вадалаз, вылазь, — падбэдзёрваў Васіля шкіпер.

Васіль зусім скіс. Ён, небарака, вывіхнуў нагу і не меў сілы выбрацца з калодзежа. Шкіпер, праклінаючы ўвесь свет, палез у калодзеж. Ён падняў Васіля на сваіх моцных руках, паставіў на драбіну і падпіхнуў угару. Так яны і выбраліся з калодзежа — ад прыступкі да прыступкі. І вось, калі Васіль ухопіўся рукамі за маю і Валіну рукі, мы пачулі трэск і плюханне вады, нібыта туды кінулі торбу з каменнем. Я ўспомніў, што прыхапіў старую драбіну, бо новая была доўгая і цяжкая, а ў старой, яшчэ бацька папярэджаў, прыступкі ледзь «дыхалі», спарухнелі ўшчэнт.

— Ты жывы, Сцёпачка? — Валя ўключыла ліхтарык і нахілілася над калодзежам.

— Жывы, жывы. Святло патушы. І ціха мне ўсе там... — загадаў ён.

— Што мне рабіць, Сцёпачка? Я суседзяў клікну. Яны дадуць нам драбіну.

— Не-е! — закрычаў шкіпер. — Забараняю! Пазабіваю ўсіх.

— Мне ж шкада цябе, Сцёпа, — праз паўзу зноў пачала Валя. А мы моўчкі стаялі побач з ёю. — Ты ж казаў, што ў цябе радыкуліт. Ты захварэеш, Сцёпа. Я пайду да суседа.

— Не-е-е!

Ён у такім адчай выгукнуў гэтак «не-е-е», што можна было падумаць: «А ці не захацелася яму застацца ў калодзежы назаўсёды?»

Гэты адчайны крык насцярожыў Валю.

Шкіпер маўчыць у адказ. І гэтак маўчанне надало яшчэ больш жару Валі.

— Прывітайся! А не то я пайду і клікну!

— Я не хачу, каб усе ведалі. Пачнуць плавзгаць...

— У цябе, можа, і жонка ёсць?

— Ёсць жонка і дзіця. Сын. Ён вучыцца ў мараходцы. Я збіраўся развесціся з ёю...

— Так я і ведала. Маё сэрца адчувала, — Валя заплакала.

— Я цябе кахаю. Праўда, — наступаў шкіпер.

— Скажы мне, мо ты і ў Індыйскім акіяне не плаваў, і не купаўся разам з акуламі?

— Не плаваў, Валя. Далей Прывітайся я нідзе не быў.

— А я ўсёй аптэцы пахвалілася пра твой Індыйскі акіян.

Валя села на столік, укапаны ў зямлю, куды звычайна ставілі вядро з вадой, і абхапіла галаву рукамі.

— Хлопцы? Басота! Вы тут?

— Тут, — у адзін голас адказалі мы.

— Прынясіце вярхоўку. Яна вісіць у калідоры. Адзін канец прывяжыце да грушы. Ды добра прывяжыце! А другі кінце мне.

Мы хутка зрабілі ўсё так, як раіў Сцяпан.

Доўга фуфкаў, ухкаў, крактаў шкіпер, а ўсё ж па вярхоўцы вылез з калодзежа.

— Хлопцы, пра ўсё, што тут было, нікому ні слова! На краі свету злаўлю, галовы паадкручваю, паняў, не! — вярнуўся ён да нас.

— Пра што гаворка. Усё будзе шытакрыта, — як змоўчыкі, адказалі мы...

...З таго часу так нечакана мы зрабіліся сябрамі свайго былога крыўдзіцеля і ворага. Цяпер мы смела, не пытаючыся дазволу, ішлі на баржу, закідвалі свае вуды і хадзілі па ёй, як па ўласным двары. А Васіль дык аднойчы нават набраўся нахабства і папрасіў у шкіпера цыгарэты.

— Прывітанне, Бомба. Што курыш? — выдаў ён і нават вокам не міргнуў.

— «Прыму».

— Дай закурыць.

Шкіпер моўчкі дастаў з кішэнкі пакач і падаў нам. Праўда, праз секунду, адварнуўшыся, сказаў сам сабе: «Ну, шпана!»

Больш з Валяй ці каля яе хаты Сцяпана ніколі не сустракалі. А ў верасні мы паехалі з Васілём у абласное вучылішча вучыцца на машыністаў. Увосень бацькі прыслалі мне вестку, што ўсё ж шкіпер развёўся з жонкай і ажаніўся з Валяй. Час ад часу бацькі і пазней коратка дадавалі ў канцы сваіх рэдкіх лістоў пра Валю і шкіпера: «Жывуць, як усе. Дзетак, праўда, бог не пасылае». І ўсё. Доўга ў іх не было дзяцей. Мы ўжо адслужылі з Васілём у войску, паспелі тры гады папрацаваць у далёкай Сібіры, паспелі пераехаць у нашу сталіцу і накруціць коламі сваіх цеплавозаў тысячы кіламетраў. Памалу забыліся мы пра гісторыю шкіпера і Валі. Бацькі мае пераехалі ў Пінск, і я добрых гадоў пятнаццаць не наведваў мястэчка свайго дзяцінства. Выбраліся мы з сябрам туды ў добрую пару вясёлага і цёплага лета, у шчаслівую гадыну — на вяселле Васілевай сястры. Да хаты ад аўтобуснай станцыі вырашылі пайсці не цэнтральнай брукаванай вуліцай, а берагам ракі. Нешта невядомае ў душы, прыемна-балючае цягнула нас на тый мясціны, дзе стаяла Сцяпанава баржа, дзе мы вудзілі рыбу і бестурботна плюхаліся да вечара ў цёплай вадзе. Ішлі моўчкі: Бо яшчэ ў аўтобусе ад знаёмага хлопца-земляка даведаліся, што Валя гады праз чатыры пасля жаніцбы нарадзіла шкіперу сына. Роды былі вельмі цяжкія. Небарака памерла. Дзіця ўрачы ўратавалі. Зямляк казаў нам, што маўляў, прыязджала ў мястэчка першая жонка шкіпера і ўгаворвала Сцяпана вярнуцца да яе, але ён нікуды не паехаў. Застаўся дажываць век з сынам. Наша маўчанне змянілася шчылівым хваляваннем, калі мы сустрэлі на беразе ракі з вудаю ў руках Сцяпана. Ён прыкметна пастарэў. Перад намі сядзеў даволі стары, з сівымі скронямі дзед. І толькі сутулыя плечы, доўгія, з шырокімі далонямі рукі, ды ўсё той жы выцвілы да белай паперы капялюш на галаве выдавалі былога шкіпера.

— Што курым, хлопцы? — папытаўся ён нас, калі мы параўняліся.

— «Прыму», — адказаў Васіль і падаў Сцяпану цыгарэты.

Сцяпан узяў адну цыгарэту, падзякаваў, папытаўся, адкуль і да каго мы прыехалі і параіў пагасціць даўжэй, спасылаючыся на тое, што і ракі больш чыстай нідзе няма, і рыба такой вялікай нідзе не ловіцца. Ён нас не пазнаў. І мы не адважыліся назвацца.

Нэля ТУЛУПАВА

З НОВАЙ КНІГІ
«СКАЖЫЦЕ ЎСІМ»

Салдацкая зорка

Дождж запыхаўся і адстаў.

А я пабегла далей

На блакітнае зарыва лёну.

Жаўрукі атрасалі крылы.

Поле мне нагадала чашу.

І звінела яно, бы крышталь.

Падзьмуў вецер.

Раскалолася чаша.

І адкрыўся помнік салдаці.

Вечарэла.

Салдацкая зорка

Узыходзіла

Першай.

У Баярах

Грыб не просты,

А — баярскі.

Зайцаў хлеб бяры,

Бутэльку «Вярскай»,

І гайда бяжком, ці подбежкам — па ўзгорках,

Аж пакуль кулінкі ў лесе не прагоркнуць.

Па-баярску

Лесавік цябе там страціць.

І прывеціць

Па-баярску ён —

Выспяччам.

Завядзе ці ў крапіву ён, ці ў ламачка,

Што не ўгледзіш ты, дзе сонца тое свеціць.

Ані рэха, ані птушкі, ані следу.

Але гэтым грыбніка не налякаеш.

Бачу, самая пара нам паабедаць,

Калі ласы на кілбасы — будзь ласкавы!

І тады ён хмызнякі парасхінае,

Штосьці думнае нашэпча паціхутку.

Бо цябе ён за баярына прызнае.

І заманіць не ў хароміну, — на хутар.

...Павучыныя гайдаюцца арэлі.

Сухарэбрая драбіна каля плоту.

Дзікі голуб, дзікі хмель ахутарэлі,

Сталі свойскімі яны ад адзіноты.

Ля патэльні тут радоўкі карагодзяць.

Не баяцца, бо даўно яна астыла.

Сад самотна зелянее, ды не родзіць,

Займшэлі валуноў ілбы крутыя.

Думу думаюць, дадумацца не могуць:

— І чаму сюды ніхто не зазірне!

Па грыбы хадзіла я, ці па трывогу!..

Сонца паліць свае лісты

Сонца паліць свае лісты,

Адрасаваныя лету,

Прачытаныя,

Пашматаныя

Ветрам.

Сонца паліць свае лісты.

Можа, што не збылося!

Мо яму спадабалася восень!

Сонца паліць свае лісты.

А — ты!

Што ты будзеш рабіць са свамі,
Пакуль вецер іх не разнёс!

Там твой адрас,

Імя,

І — лёс.

Там пшчотнага сонца болей,

Чым калі ты красуеш, леце.

Можа, пішам мы ўсе на вецер!..

Хованкі

Усё прасцей нам гаварыць пры ўсіх.

Усё цяжэй маўчыцца мне з табою.

Адносіць час у незвараць абоіх.

Не ўмею ні крычаць, ні галасіць...

Загнаць каня задумаў злы яздон.

Па бездарожжы ў бездараж кіруе.

Ратуе птушка гэтак жа гняздо.

Адводзіць небяспеку, ахвяруе.

І я ратую, ды не ўратаваць.

Уздых — мана.

Адгукваецца — дарма.

Услых лічу:

«Чатыры, пяць...»

Шукай. Гукай.

Мяне нідзе няма.

Ранак пакінутага гнязда

Птушка паляцела —

Холадна гнязду.

Лесам безгалосым

Моўчкі я іду.

Стрэліць беспрытулак,

Цішыню параніць.

Рану забінтуе

Снегавейны ранак.

Не стрымаць марозаў,

Не вярнуць мне птушкі.

Галаруч бярозы

Завіруху гушкаюць.

Сонцазварот

— Сонцазварот! Слухайце! Слухайце! —

Звоняць па лесе сарокі.

Косы на ноч распляла завіруха,

Пускаецца ў скокі.

На спінах дубоў, на плячах асін

Спляліся белыя пасмы.

След замятаюць ласіны,

Ставяць на сцэжках пастні.

Драцянік глога — рамень —

Разяпіўся на вынегу,

Чакае...

І вось

Прамень

Як заяц-бяляк з-пад снегу.

Вока на глог скасіў

І скокыў

На хвост

Сарочыні!

Сарока хвостом трасе —

Па свеце ўсім разнясе.

Кідаліся міскамі —

Пералазы нізкія.

Шпурляліся таўкачамі,

І адна адной крычалі:

— Ты ж як курыца на сметніку!

— Ты — рапуха несусветная.

— Свінні бок аб цябе чэшуць...

— На цябе дык грады брэшуць.

Бабы абзываліся,

Дзеткі міпаваліся.

Летняя ноч

Хацеў ты нешта мне сказаць,

Ды зварухнулася лаза.

Хацеў надзець вяночак,

Абрынуўся масточак.

Ледзь перавёў каханы дых,

Як нешта ў рэчку — шабулдых!

Насупіў ранак бровы...

— Бывай, бывай здаровы!

Сустрэнемся пад грабам

І пасвіць будзем жабак.

На бітву ідзем пад сцягамі аднымі,
Аддана працуем у мірныя дні мы.
У радасці жыць і ў шчасці павінны
Мы, верныя дзеці адзінай краіны!
1913 г.

Кніга

Калі душа зняможа ў барацьбе,

Калі я ненавісны сам сабе,

Калі я месца ў свеце не знайду,

Тады, о доля, я кліну цябе.

Калі за горам — гора ля дзвярэй

І ясны дзень за цемру стаў цямней,

Калі скрозь слёзы мутны белы свет

І сэрцу не становіцца святлей,

Тады шукае кнігу мой пагляд,

Дзе літары бягуць за радам рад. —

Паздаравеў, шчаслівы, я жыву,

Бо кніга — найвялікшая са свят.

У вуснах слова кожнае п'яе,

Як зорка пуцяводная ўстае,

І радуецца сэрца і душа,

І праўда прад вачыма паўстае.

Акрылены я марай маладой,

Удзячны невыказна кнізе той,

І веру зноў, як некалі, ў сябе,

Удаль гляджу з надзеяю святой!

1909 г.

«НАДЗВЫЧАЙ ЦЯЖКАЯ ПАСАДА»

Радыёспектакль па п'есе А. Петрашкевіча «МОЙ СЯБРА — ВЯЛІКІ ЧАЛАВЕК»

Аднавіць старонку жыцця Уладзіміра Ільіча Леніна, адну з граней яго дзейнасці — вось задача, якую паставілі перад сабой драматург, рэжысёр, выканаўцы. А любое дакрананне да ленінскай тэмы — значная падзея для гледача, слухача, яшчэ большая — для мастака.

Нядаўна радыёслухачы мелі магчымасць сустрэцца яшчэ з адным паваротам ленінскай тэмы. Ленін і Горкі — тэма шырокавядомая: яшчэ ў школе мы вывучалі нарыс А. М. Горкага пра Уладзіміра Ільіча. Успаміны, пісьмы, дакументы ўзбагалі нашу веданне, насычалі магчымасць спазнаць больш аб дружбе гэтых двух вялікіх людзей — правадыра і пісьменніка.

Драматург Алесь Петрашкевіч прапанаваў радыёварыянт сваёй арыгінальнай п'есы, напісанай на падставе пісьмаў, дакументаў, ленінскіх работ і твораў А. М. Горкага. У п'есе ўсё дакументальна, усё дакладна выверана, але гэта — твор мастацтва, твор радыёмастацтва.

У радыёспектаклі рэжысёра Валерыя Анісенкі няма ўпрыгожанняў, і тым больш — празмернасці, але адчуваецца і напал барацьбы, і водар часу; адчуваецца сцюдзёная петраградская ночы і сінь Неапалітанскага заліва; здаецца, чуеш крокі патрулёў і насцярожаную цішыню вуліц... Але ж «дэкарацыі» намалюваны адной сціпла выкарыстанай музыкай. І ўсё ж ёсць і зрокавы вобраз тых дзён: у спектаклі ён ствараецца сваім напружаным рытмам, адмысловым мантажом — сутыкненнем эпізодаў.

У ім усяго пяць «дзеіных асоб»: Ленін, Горкі, Крупская, Андрэва і палкоўнік ахранкі, чые паслугі па вышук спатрэбляцца ў свой час і Керанскаму, і іншаземнаму пасольству (адзіная адмоўная роля спектакля дасталася В. Шэлеставу, які выканаў яе вельмі дакладна).

Кожны з эпізодаў вялікай дружбы вялікіх людзей у спектаклі неадрыўна ад становішча ў свеце, ад рэвалюцыі — яе падрыхтоўкі і здзяйснення. Гэтая дружба разгортваецца ва ўзаемаразуменні, чалавечай любові — і ў цяжкіх супярэчнасцях, тым больш балючых, што

гэтыя выдатныя людзі былі вельмі патрэбны адзін аднаму.

Кожны перыяд і нават кожны крок гэтай дружбы знаходзіцца пад пільным наглядом тых, каго ўвасабляе сабою «паціэйскі чын». Яго данясенні не толькі канстатууюць факты, гэта зацікаўлены, неспрыяльны каментарый ворага, правакатара, шпіка. І калі ён у захапленні («... бо Ленін і Горкі выдуць заўзятую палеміку ў газетах!») — узнікае пачуццё трывогі і крыўды: вось каму гэта трэба!

У спектаклі дзейныя пачынаюцца ў сакавіку 1917 года, ва ўспамінах персанажаў яно вяртаецца да рэвалюцыі 1905 года, да сустрэч на Капры, у першыя гады Савецкай улады... Мы прысутнічаем пры першай сустрэчы Леніна і Горкага. Выканаўцы — Віктар Тарасаў і Анатоль Кашкер — перадаюць радасць, якая захапіла абодвух суб'яднаў: радасць, калі яны знаходзяць агульнае ў поглядах, у пазіцыі, у прыхільнасцях, у маральных і палітычных настаўніках. Бялінскі! — з захапленнем паўтараюць абодва гэтыя імя, адчуваючы сябе аднадумцамі.

Жыццё, рэвалюцыйная практыка робяць палпелікамі вялікага правадыра рэвалюцыі і вялікага пралетарскага пісьменніка. Але ж жыццё рэвалюцыйная практыка ставіць жорсткія пытанні, на якія кожны з іх шукае адказ. Усё — упершыню: і пытанні, і адказы. І — памылкі.

«Памылкі Горкага ўваходзяць адмоўнай велічыняй у суму велізарнай карысці, якую ён прыносіць пралетарыяту...» Вымаўлена гэта з болем. З болем і ўсмешкай будзе адзначана: «Ён — сацыяліст пачуцця»...

Неаднойчы абудуцца паміж імі спрэчкі. І нават калі яны перастануць сустрэцца (аб гэтым з непрыхаваным задавальненнем дакладвае сваім гаспадарам палкоўнік), усё роўна не гасне іх вялікая прыхільнасць, любоў, павага і — палеміка, і спрэчкі

Сама гісторыя вырашае іх спрэчкі і сцвярджае слушнасць ленінскіх аргументаў. Сама гісторыя быццам стварае драму, сюжэт якой здаецца невырагодным: адносіны Горкага да

часовага ўрада прывядуць да таго, што ветлівы следчы выклікае яго — Горкага! — як сведку «па жаданні Керанскага»... Гэта «ўзарве» Горкага. А спрэчкі Леніна і Горкага аб тэорыі, пратэст пісьменніка супраць жорсткасці рэвалюцыі, супраць арыштаў і пакаранняў перакрэсліваюцца замахам на жыццё Леніна атручанай куды... Такая страшэнная цана!

Такі няпросты шлях, на якім вялікі пісьменнік шукае іспіну, а вялікі правадыр мудра і клапатліва дапамагае яму, падтрымліваючы, спрачаючыся, напружана шукаючы разам. Бо ўсё, паўторм, — упершыню...

Адзін з законаў мастацтва — артыст, аддзелены ад вобраза дыстанцыяй часу, усё роўна глядзіць на яго сённяшнімі вачамі. Нават калі гэта вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна. А можа, не «нават», але — асабліва калі гэта вобраз Леніна. Бо гэтая роля не ўкладваецца ў рамкі чыста «мастацкія». Можна сказаць, што кожны раз і для кожнага выканаўцы ўсё пачынаецца нанова. Тыя выдатныя артысты, якія выконвалі гэтую ролю, выходзілі на сцэну ўчора ці пазаўчора! І якім бы эталонам яны ні былі для свайго часу, але сёння, цяпер — сённяшняй праблемай, сённяшняй мовай.

І сёння можна ўпэўнена сказаць, што выкананне Тарасавым гэтай ролі робіць уражанне. Спраўды, справа не толькі ў акцёрскай тэхніцы (уяўляецца, што і голас «падобны», і смех — высокі, залісты, зайздросна раскасісты — «той»)... Справа ў чалавечнасці, у цікаўнасці, у неабыхавасці да людзей, якую адчуваем. У прышчэпавасці — і гэта чужым! У нялёгкіх выпрабаваннях і ў жорсткім самаабмежаванні. У мужнасці, у самаіроніі. У інтэлігентнасці, якую Тарасаў здолеў вельмі тонка перадаць...

Нельга не адзначыць, што і ў невялікай па часе ролі Крупскай Ільза Лакштанава паспявае крануць сэрца невыказанай жаночасцю — і сур'ёзнасцю, разумнай разважлівасцю, і нейкай пшчотай. І зноў жа інтэлігентнасцю, якая больш за словы сведчыць аб роднасці і аднасці гэтых людзей.

У ролі Горкага — Анатоль Кашкер. Партнёр дастойны, але гаварыць аб вялікіх здабытках гэтай ролі не выпадае: у некалькіх эпізодах, напрыклад, з Андрэвай (якую літаральна ў трох-чатырох фразях здолела пазначыць Ніна Піскарова), ёсць налёт саладжавасці. Аднак у фінале спектакля выканаўца знайшоў кранальныя і мужныя фарбы.

«...Надзвычай цяжкая пасадка сумленнімі правадырамі народа» — гэта азначэнне Горкага стала камертонам радыёспектакля.

Р. ДЗМІТРЬЕВА.

Рукапіс ужо быў накіраваны ў друкарню. І раптам — невырагодная для многіх вестна: Віктар Помазаў, якому яшчэ не споўнілася 37, памёр. Толькі ўрачы і самыя блізкія сябры ведалі пра яго невылечную хваробу...
Ён працаваў апантана, мог яшчэ нямаля зрабіць для нашага мастацтва. Напісанае ім ужо было папулярнасць і застанецца цікавай, самабытнай старонкай беларускай музыкі... І гаворачы сёння пра творчасць В. Помазава, супрацоўнікі рэдакцыі разам з аўтарам артыкула вырашылі нічога не мяняць у падрыхтаваным матэрыяле.

БЕЛАРУСЬ... НЕВЫЧЭРПНАЯ ТЭМА!

ПЕРШАЕ ДЗЕСЯЦГОД-ДЗЕ ў творчасці кампазітара часта не самы асноўны перыяд, але, звычайна, найбольш складаны. Адбываецца станаўленне творчай асобы і характару, выяўляюцца тэмы, якія, магчыма, стануць галоўнымі ў далейшай рабоце. Менавіта 10 гадоў назад скончыў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю Віктар Помазаў. І ўжо можна сказаць, што ён знайшоў сваю тэму, свой стыль, адметную музычную мову.

Усе асноўныя творы кампазітара звязаны з вобразамі роднай Беларусі: сюіта-жарт для народнага аркестра «Вясковыя музыкі», вакальна-сімфанічная паэма «Янка Купала», сюіта для народнага аркестра «Батлейка», вакальна-сімфанічная паэма «Памяць», «Заслаўская легенда» — паэма для народнага аркестра і трох труб. Яны — вынік працяглага, упартага пошуку сябе ў мастацтве, сведчанне сур'ёзнага паглыблення ў нацыянальны фальклор, у нацыянальную гісторыю, сведчанне свабоднага і смелага валодання нацыянальным матэрыялам. Прыклад таго, як народнае жывіць аўтарскую творчасць.

Віктар Помазаў шчыра ўлюбены ў мастацтва беларускага народа, глыбока цікавіцца яго

этнаграфіяй. Ён збірае сваё асаблівае архіў па гісторыі культуры Беларусі. Пастаянна ў «полі зроку» маладога кампазітара творы класікаў беларускай літаратуры, кніжныя навінкі...

Нарадзіўся Віктар у Гомелі. А Юркавічы і Шэрэцін — вёскі, адкуль родам былі ягоныя бацькі, пастаянна выклікаюць у яго памяці вобразы роднай прыроды, мяккую і плаўную беларускую мову, цікавыя народныя абрады і звычкі. Вяселле ў Юркавічах: найбольш яркі дзіцячы ўспамін — скрыпка, цымбалы, бубен. Тры музыкі заўзята граюць народныя мелодыі. З такога ж ансамбля ў традыцыйна «траістай музыкі» нарадзілася пазней задума «Вясковых музыкаў», якая ўвасобілася ў поўным добрага гумару аркестравым жарце, дзе ўсё і нарушэнні метра-рытмічнай структуры, і самабытныя спалучэнні тэмбраў, і адсутнасць традыцыйнага баса, і прыёмы інструментальнай гетэрафоніі, — як бы вырасла з народнай глебы.

Некалькі гадоў сям'я Віктара жыла на Далёкім Усходзе (бацька быў кадравым военным), і хлопчык з цікавасцю прыслухоўваўся і ўбіраў у сябе беларускую гаворку, якая гучала дома і на якой размаўлялі

кладна перадаць задуму балетмайстраў.

Праграма ансамбля называлася «Наша біяграфія» і адлюстроўвала не толькі гісторыю калектыву, паказвала лепшыя нумары мінулых гадоў, але і гісторыю Краіны Саветаў. Лагічна вынікаючы адзін з аднаго, танцавальныя дывертысменты ствараюць цэласны вобраз героя, які імкнецца да светлых ідэалаў, змагаецца супраць зла.

Не пакінула публіку раўнадушнай пастаноўка Яфрэмава «Званы Хатыні», адзначаная прэміяй на Усесаюзным конкурсе. У ёй у пластычных вобразах увасоблены журба, нянавіць, жаданне адстаяць мір. Позы і рухі як бы пераймаюць архітэктурныя элементы сусветна вядомага мемарыяльнага комплексу.

Аднак будзе няправільным замоўчваць праблему і недапрацоўкі, звязаныя з дзейнасцю ансамбля. Артысты пакуль дрэна апрануты, у іх няма прыстойнай святломужычнай апаратуры, ім патрабуецца прафесійная рэжысёрская падтрымка. Этап станаўлення, відавочна, закончыўся, і ансамблю неабходна даць магчымасць у поўнай меры карыстацца правамі філарманічнага калектыву.

Думаецца, мастацкі ўзровень выступленняў узрасце, калі артысты больш будуць займацца акцёрскім майстэрствам, адыдуць ад традыцыйных схем паказу вобразаў...

І ўсё ж у гледачоў пасля канцэрта засталіся баздэры настрою, радасць сустрэчы з мастацтвам, добрыя ўспаміны і пачуццё ўдзячнасці да артыстаў.

В. ГОЛУБЕВ,
кандыдат філасофскіх навук.

вай, трэція — чакалі пачага невычэйнага, святочнага.

Гэта не быў канцэрт у звычайным разуменні, хутчэй канцэрт-дыялог, канцэрт-роздум. На сцэну выйшлі мастацкія кіраўнікі, лаўрэаты Усесаюзнага конкурсу балетмайстраў Людміла і Аляксандр Яфрэмавы. Тактоўна, нязмушана, павучальна павялі яны гаворку пра танец, пра балет, пра тое, што трэба разумець пад словам «сучасны». І вось — першыя такты музыкі, першыя мудрагелістыя па, якія разам з тым выглядаюць лёгкімі і павеўнымі. Прыкметныя шчырыя імкненні артыстаў сыграць танцавальныя ролі змястоўна, да-

лазнякова, тэхнік А. Карповіч, кантралёр І. Варапаева, слесар-рамонтнік П. Мельнік, фрэзер-роўшчык С. Доўнар, электразваршчык М. Снарыйна і іншыя.

Спадабаліся гледачам песні ў выкананні размеркавальніка работ Г. Волкавай і лабаранткі Л. Волкавай, а таксама слесара С. Фраловіча.

Новую праграму ўжо змаглі убачыць работнікі прадпрыемства, хутка з ёй пазнамяцца ў гаспадарках раёна.

І. СЦЯПУРА.

УЗНАГАРОДА — АПЛАДЫСМЕНТЫ

Новую канцэртную праграму падрыхтавалі самадзейныя артысты Асіповіцкага завода аўтаагрэгатаў. Называецца яна «За ўсё ўдзячны я гэтай зямлі». Нядаўна яны выступілі перад работнікамі торфапрадпрыемства «Татарна».

Цікава, з гумарам вялі праграму інжынер-тэхнолаг А. Ва-

сілеўская і кладаўшчыца Г. Сарачан. Кожны нумар праграмы гледачы сустракалі апладысмен-тамі.

Парадаваў таксама танцавальны ансамбль, які выканаў танцы «Беларуская польна», «Нацюша», «Непаседы». Высокае майстэрства прадэманстравалі інжынер-тэхнолаг Н. Жа-

М. Лужанін падзяліўся ўспамінамі пра перыяд, калі нараджаўся музей. З асаблівай цэльнай гавару пра цёццю Уладзі, нястомную збіральніцу Купалавай спадчыны, першага дырэктара музея.

Аб пошукавай рабоце і новых знаходках купалаўскіх матэрыялаў у Грузіі расказала за-

гадчыца навукова-метадычнага сектара Н. Цвірка. З чаго складаюцца фонды музея, што такога 22 тысячы экспанатаў, якія яны захоўваюцца, паведаміла пляменніца Я. Купалы Я. Рама-ноўская. Загачыца экспазіцыйнага сектара Ф. Ваданосава пазнаёміла гасцей з выстаўнай «Купала і тэатр».

Свята, прысвечанае Міжнароднаму дню музеяў, закончылася ўскладаннем кветак да помніка Янку Купалу.

Л. ЛАБАДА.

У МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ МУЗЕЯЎ

У Літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася сустрэча вучняў і настаўнікаў Сеницкай школы імя Янкі Купалы, вучняў-актывістаў школьных літаратурных музеяў Мінска з М. Лужаніным, Б. Сачанкам, літаратуразнаўцамі В. Казловай і В. Скалабанам, аднакласнікам сакратаром часопіса «Вясёлка» Т. Тарасовай.

Адкрыла і вяла ўрачыстасць дырэктар купалаўскага музея Ж. Дакіюнас.

Аб тым, што такое музей, аб

Гэты здымак зроблены пасля прэм'еры «Заслаўскай легенды» В. Помазава на сьветнім фестывалі «Мінская вясна». Кампазітар (справа) дзякуе дырыжору М. Казінцу.

з бацькамі патомкі перасяленцаў-беларусаў, што жылі там цэлымі вёскамі і захавалі родную мову. Віктар па слыху навучыўся іграць на баяне і, калі вярнуўся ў Гомель, паступіў у музычную школу, а затым у музычнае вучылішча. Імкненне да самастойнай творчасці, да імпрывізацыі прывяло яго ў самадзейны ансамбль песні і таца «Гомсельмаша», дзе і прагучалі яго першыя вопыты ў кампазіцыі (Фантазія на тэмы камсамольскіх песень). А затым — Мінск, кансерваторыя, клас кампазіцыі П. Падкавырава.

Дыпломнай работай В. Помазава была Сімфанічная паэма, напісаная на матэрыяле, сабраным у фальклорных студэнцкіх экспедыцыях на Віцебшчыне. Жніўныя, калыханкі, запісаныя ў глыбінных раёнах Беларусі, жывілі цікавасць кампазітара да паглыбленай працы з нацыянальным меласам. Лёс гэтага яго ранняга твора аказаўся шчаслівым: паэма прагучала ў Мінску на адкрыцці філарманічнага сезона 1980-81 гг., была выдана ў Ленінградзе. Слухачоў паэмы прывабіла спалучэнне

драматычных і лірычных эпізодаў, цікавая аркестроўка.

І вось — самастойнае творчае жыццё. Малады кампазітар пачынае пісаць музыку да спектакляў Дзяржаўнага тэатра лялек БССР. Піша цяжка, доўга, увесь час знаходзячыся ва ўладзе сумненняў і самакрытыкі. Віктар адчувае неабходнасць удасканалення сваіх ведаў і навыкаў. Зноў прыходзіць у кансерваторыю — у асістэнтуру-стажыроўку да Я. Глебава.

Сустрэча з майстрам пакінула ў яго душы і ў творчасці значны след. Уменню адрозніваць знешняе ад глыбіннага, сапраўднае ад падробак, сталі поспех ад мінутага эфекту, а таксама прафесіі, прафесіі і яшчэ раз прафесіі вучыўся малады кампазітар у класе Яўгена Аляксандравіча Глебава. У гэтыя гады напісаў Сімфонію для вялікага сімфанічнага аркестра і кантату «Песня згоды» на словы П. Макаля для чытальніка і дзіцячага хору. Сімфонію В. Помазаў лічыць прынцыповым для сябе творам: тут вытокі «Вясковых музыкаў» і «Батлейкі», зараджэнне

ідэі інструментальнай гетэрафоніі. Тут і характэрныя для кампазітара гумарыстычныя эфекты аркестроўкі (напрыклад, туба і контрфагот у спалучэнні з флейтай-пікала ў нізкім рэгістры).

Нябачныя ніці працягваюцца да «Батлейкі», вобразны свет якой увабраў у сябе спецыфіку беларускага нацыянальнага лялечнага тэатра, і да музычных вопытаў В. Помазава па афармленні спектакляў тэатра лялек: «Зорны хлопчык» А. Уайльда, «Чароўная лямпа Аладзіна» Н. Гертэ, «Хачу быць богам» А. Вярцінскага, «Салавей» Х. К. Андэрсена і інш. Лёс многіх спектакляў з яго музыкай аказаўся шчаслівым: падоўгу не сыходзяць яны са сцэны. А спектакль па п'есе балгарскага драматурга Р. Аляксандравай «Арэшак» з музыкай В. Помазава меў асаблівы поспех: дыплом Міністэрства культуры СССР і ВТА, бронзавы медаль на фестывалі «Залаты дэльфін» у Варне. Музычны матэрыял гэтага спектакля кампазітар пазней скарыстаў як аснову сімфанічнай сюіты «Арэшак». Летась увосень у французскім горадзе Шарлевіль-Мед'ер праходзіў фестываль тэатраў лялек, на якім беларускія лялечнікі паказвалі казку Х. К. Андэрсена «Салавей» — з музыкай В. Помазава.

У работах для тэатра вызначыліся кампазітарскія прыёмы, прытчыны, якія ўвасобіліся ў творах іншых жанраў. Лялечныя спектаклі былі свайго роду выпрабавальнай пляцоўкай, дзе Віктар набыў веру ў сябе як у кампазітара.

Імкненнем пранікнуць у глыб народнай песні, у глыб гісторыі народа, яго культуры, псіхалогіі характарызуецца творчасць В. Помазава. Успамінаю сваё ўражанне ад вакальна-сімфанічнай паэмы «Янка Купала». Незвычайнае спалучэнне народнага жаночага ансамбля, сімфанічнага аркестра і аргана. Пераканальнае імкненне кампазітара раскрыць вобраз паэта не праз яго ўласныя вершы, а выкарыстоўваючы народныя тэксты — купальскія песні «Ой,

Купала» і «А ўжо Іван наступае». Самабытна агучаныя народныя тэксты: тэматычны матэрыял насычаны адпаведнымі папеўкамі, ладаўтварэннямі, рытмафармуламі, выкарыстаны такія сродкі, як гетэрафонія, варыянтнасць, разнастайныя тэмбравыя эфекты. Непарыўная сувязь асабістага лёсу мастака з жыццём народа — асноўная тэма гэтага твора.

— Вобраз паэта ў мяне асацыюецца з вядомай навінай Міхаіла Савіцкага, — гаворыць Віктар Помазаў. — Гэты вобраз Купала — мысліцель і творца — я паспрабаваў увасобіць у творы, дзе фальклорныя выкарыстаны амаль у «чыстым» выглядзе. Хацелася, каб была перададзена і тэмбравая спецыфіка беларускай народнай вакальнай музыкі з уласцівым ёй гартаным гучаннем. Пошукі ў гэтым напрамку я прадоўжыў, працуючы над музыкай да спектакля Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі «Камедыянт» па п'есе А. Асташонка, прысвечанай Дуніну-Марцінкевічу, чьё імя носіць гэты тэатр. Песні ў гэтым спектаклі гучаць у выкананні салістаў ансамбля народнай музыкі «Свята», для якога характэрна імкненне максімальна наблізіць гучанне песні да народнага тэмбра, беражліва адносіны да народнай традыцыі выканання. А паэма «Янка Купала» прадаўжае хваляваць мяне: напісаў другую рэдакцыю твора; затым — сваё асаблівае ўспамін пра яго — вакальна-сімфанічную паэму «Паміля», прысвечаную 40-годдзю Перамогі.

Кампазітар шырока выкарыстоўвае ў сваёй музыцы фальклорны матэрыял. Пры гэтым стараецца не проста пераймаць матывы, рытмы, ладавыя і тэмбравыя рысы народнай песні, а на аснове вывучэння і спасціжэння асаблівасцей нацыянальнага характару развіваць традыцыю з сучасных пазіцый, выкарыстоўваючы розныя выяўленчыя сродкі. У той жа час імкнецца паказаць у сваіх творах самабытнае, справядливае беларускае рысы выканальніцтва, напрыклад, гетэрафонію ў інструментальнай і гарлаву тэмбральную афарбоўку ў вакальнай музыцы. Не простае «запаўненне еўрапейскай музычнай формы» нацыянальна афарбаванай інтанацыянасцю, а стварэнне самабытнага беларускага сачынення ад

першай і да апошняй ноты — вось самае вялікае творчае жаданне В. Помазава. Ён перакананы: калі кампазітар хоча дамагчыся больш цеснага кантакту са слухачом, дык яркі нацыянальны каларыт твора набывае тут вялікае значэнне. Бадай, у «Вясковых музыках» і «Батлейцы», напісаных для аркестра беларускіх народных інструментаў, наладзіць гэты кантакт яму удалося.

Сюіта для народнага аркестра «Батлейка» — каларытная замалёўка персанажаў балаганнага лялечнага тэатра, дзе праз прызму вобразаў музыкальнага лубка высвечвае гісторыя беларускага народа. Выкарыстаны тут і прыёмы стылізацыі, і цытаванне. Амаль увесь музычны матэрыял прываблівае глыбінным засваеннем сутнасці народнай традыцыі і сучаснасцю музычнай мовы. Адбор сродкаў вызначаны ярка змястоўнасцю музыкі. «Батлейка» адраджае на сучасным узроўні забытыя цяпер традыцыі аднаго з вытокаў беларускай музыкі — народнага лялечнага тэатра.

Патрэбу засвойваць і развіваць нацыянальную традыцыю ў музычным мастацтве В. Помазаў рэалізуе ў самых розных жанрах. Прынамсі, у музыцы для кіно. І зноў адзначаеш яго цікавасць да нацыянальнай тэмы: фільм «Купальская ноч» рэжысёра В. Басова па сцэнарыі А. Дударова, дзе былі ўпершыню выкарыстаны В. Помазавым самабытныя народныя інструменты: рытуал «Заручыны» для тэлевізійнага фільма — канцэрта. А ў задумах і планах — работа над сімфоніяй і балетам, ідэя стварэння concerto grosso на аснове вядомага «Поллачкага шытка»...

Накірунак творчых пошукаў Віктара Помазава, эмацыянальнае кола ўздзеяння яго музыкі — шырокія. Яркі, самабытны кампазітар сёння, як гаворыцца, ў добрай творчай форме. Гэта спрыяе найлепшаму ўвасобленню і найбольш поўнаму вырашэнню многіх мастацкіх задач.

Іна ГУРАРЫЙ.
Фота Ул. КРУКА.

«Дырыжор павінен музыцыраваць. І музыцыраваць разам з артыстамі аркестра. І павінен прымусяць музыцыраваць публіку. Так, так, публіку!» — сцвярджаў знакаміты дырыжор Герберт фон Караян. І як гэта хораша — адчуць сябе часцінкай агульнага аркестра на канцэртах лаўрэата Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсу імя Герберта фон Караяна Ігара Га-

заваны вечар у нашай філармоніі! З феерверкам фантазіі і выдумкі, гумарам, абавязковымі навагоднімі арыбутамі: маскімі, серпанцінам, канфеці. Аказалася, што ў адной праграме можа быць адметнае суседства «Верасоў» і Мінскага камернага аркестра. Дарэчы, аркестранты выйшлі ў старадаўніх касцюмах і парыхах. Класіка і эстрада, акадэмізм выканання і, разам з тым, дасціпная разнаволанасць. Знаходліваму канферансцу, сур'езнаму дырыжору і аднаму са складальнікаў праграмы навагодняга канцэрта Ігару Галаўчыну

ецца. Цікаваць да камернага мастацтва ў наш час не памянаецца. Інтымнасць выканання, засяроджанасць на патаемных перажываннях, выяўленне самых тонкіх дэталей — усё гэта прываблівае нас у камернай музыцы, у канцэртах Мінскага камернага аркестра. Дарэчы, сьветлі сезон для калектыву неспружаны. Падрыхтоўка да адказных паездак на Дні культуры Беларускай ССР у Эстонію, затым у Маскву, на гастролі ў Югаславію. Мінчане пачуюць новую мацартаўскую праграму, адбудзецца фестываль музыкі

не Маленькага прынца.

Вялікім святам сучаснай музыкі была творчая справаздача Мінскага камернага аркестра XXVII з'езду КПСС. Самыя моцныя ўражанні ад «Канцэрта для кларнета» Л. Кніпера і «Кармэн — сюіты» Ж. Бізэ — Р. Шчадрына. Саліраваў лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсаў Генадзь Забара. Кларнет спяваўдаў аркестру, нібы ўспамінаў самае дарагое і непашторнае. Яго споведзь адгуквалася ў скрыпках. У гэтым дыялогу — свет і чалавек...

«Он вспоминает дни весны, он среди бушующих созвучий, — гучала «Кармэн-сюіта», і прыгадваўся радкі А. Блока. Дырыжор І. Галаўчын адметна ўспрыняў вобраз Кармэн, выявіў драматычную насычанасць музыкальнага сюжэта.

Каб глыбей пранікнуць у тайну дырыжорскай прафесіі, я пачынаю на рэпетыцыі Мінскага камернага. Прызнацца, настройваўся на незвычайнае. Аднак, упэўніўся яшчэ раз, што таленавітае ствараецца проста. Нават у самыя хвіліны нараджэння музыкі адчувалася ўпэўненасць рукі дырыжора. «Гэта — лёгка, тут — празрыста, мякчай...», — заўважаў І. Галаўчын. Рэпетыцыя для аркестра — своеасаблівае вызначэнне сугучнасці з кампазітарам, выяўленне яго стылю і мовы.

...Нарэшце, святло акрэслівае попітры, на сцэну збіраюцца музыканты ў строгіх чорна-белых касцюмах. За пульт выходзіць дырыжор. Папярэдні ўзмах — і, здаецца, усе ўдыхнулі апошняю хвіліну цішыні, і паліліся гукі. Скупыя, лаканічныя рухі дырыжора. Хіба гэта не падобна на чарадзейства?! Артыст дырыжыраваў не выканаўцамі, а мастацкім твораў, нібы абуджаючы да жыцця му-

зычныя вобразы. Выразныя «артыкуляцыя» рук, скульптурнасць аблічча І. Галаўчына, міміка... То дырыжор быццам хочацца ўзяцца, то на хвілінку спыніцца над пультам, то ён услахоўваецца ў тужліваю струну віяланчэлі, то дынамічным рукам акрэслівае драматычную напружанасць аркестравай фразы. Дырыжору важна эмацыянальна папярэдзіць аркестранта, таму — ніводнага лішняга, размытага штрыха.

Прафесія, якая не сцерпіць выпадковасці, адна з самых складаных і таямнічых у нашым дасведчаным свеце. Можна сказаць, што дырыжор фарміруецца з дзяцінства як індывідуальнасць. Ён павінен мець здольнасці псіхалага і арганізатара, моцную волю і фантазію, выдатную памяць і абстрактнае пачуццё рытму, унутраны слых і развітае вобразнае ўяўленне і г. д. Некаторыя дырыжорскія якасці дасягаюцца інтэнсіўнай, паўсядзённай працай. Прафесія І. Галаўчына вучыцца ў Я. Святланава, арыентуецца і на Г. Караяна.

Паважаны чытач! Напэўна, ты чакаеш, калі я, нарэшце, перайду да біяграфічных звестак, нахшталь: калі герой вучыўся на фартэпіяна ў школе, калі скончыў вучылішча і паступіў у Маскоўскую кансерваторыю — ужо з цвёрдым намерам стаць дырыжорам. Можна, цябе зацікавіць, што ён працаваў з сімфанічным аркестрамі ў Іркуцку і Яраслаўлі? Прабач, я мала распытаў пра гэта.

...Музыка! Здаецца, у гэты момант яна скончылася, аджыла. На пульце закрылася партытура. Але прыслухайцеся: музыка гучыць у вашай душы, раскрытая насцеж.

А. ДАШЧЫНСКІ.
Фота І. ТАЛСТАШЭВА.

АДУШЫЦЬ ПАЛЁТ

лаўчына. Ён сёння — галоўны дырыжор Мінскага камернага. Музыка — гэта палёт. Яна нібы вяртае табе бязважкасць, узнімае над бытам. Яна — твой унутраны голас гармоніі, добра і любві.

Тэлеман, Гендэль, Хіндэміт, Шонберг, Гершвін, Бернстайн, Дэбюсі, Равель, Пуленк, Рахманінаў, Барадзін, Лядаў, Стравінскі, Шастаковіч... Яркая афіша філарманічных вечараў камернай і сімфанічнай музыкі ў выкананні І. Галаўчына. Творы розных жанраў і стыляў. Мінскі камерны наладзіў нават вечар класічнай аперэты з удзелам салістаў Дзяржаўнага тэатра музыкамедыі БССР З. Вяржбіцкай і Г. Казлова. А напярэдадні новага года адбылася амаль сенсацыя: тэатраль-

гледачы падарылі кветкі і... прыгожую ёлку.

Дарэмна спадзявацца пабываць на гэтым канцэрце калі-небудзь яшчэ ці паглядзець хоць бы асобныя часткі. Бо паўтарэнне зусім не характэрна для І. Галаўчына: гэта значыла б прызнаць свой поспех, супакоіцца і спачываць на лаўрах. Ды і дэгадзюць публіцы таксама не ў ягоных правілах. Ці не таму ён прапанаваў слухачам складаную, філасафічную музыку Сяргея Рахманінава: «Востраў мёртвых», трывожную паэму мора перад бурай; «Рансодыю на тэму Паганіні», роздум аб прызначэнні мастака... Любімыя партытуры І. Галаўчына знаходзіць у рускай класіцы. Імкнецца ўключыць у праграмы тое, што рэдка выконва-

Д. Шастаковіча з нагоды яго 80-годдзя; прагучаць новыя творы беларускіх кампазітараў У. Дарохіна, П. Альхімовіча...

Як узбагачае музыка з дзяцінства дарагія вобразы! «Маленькі прынец» Яўгена Глебава... Ігар Галаўчын выбраў сюіту з гэтага балета, што нагадала незвычайнага героя, які мог 44 разы на дзень убачыць заход сонца, падарожнічаць з пералётнымі птушкамі, кожную раніцу вышываць жудасныя баабабы. Дырыжор падкрэсліў лірычную пранікнёнасць героя, глыбіню яго сэрца. «Калі любіш кветачку — адзіную, якой больш няма ні на адной з маіх мільёнаў зорак, гэтага дастаткова: глядзіш на неба і адчуваеш сябе шчаслівым», — чулася ў гучанні аркестра прызнан-

ДЛЯ ПРЫХІЛЬНІКАў класічных спеваў наўрад ці можна ўявіць больш цікавую падзею. Сапраўды, толькі такі агляд-конкурс дазваляе на працягу ўсяго двух дзён азнаёміцца адразу з дзесяткам розных па мастацкім абліччы калектываў і хормайстраў, паслухаць сотні разнастайных музычных твораў і ў выніку рэальна ацаніць стан акадэмічнага харавога самадзейнага мастацтва Міншчыны.

У цэлым уражанне ад конкурсу добрае і перш за ўсё дзякуючы святочным музычным фарбам, якія прыўнеслі ў агляд калектывы-пераможцы.

Усе ўдзельнікі агляду прадстаўлялі адзіны мастацкі напрамак — акадэмічны харавыя спевы, але нельга падыходзіць з аднолькавымі меркамі да хораў вясковых і гарадскіх, ветэранаў вайны і працы, студэнцкіх калектываў. Гэтымі прычынамі абумоўлена размежаванне хору на асобныя падгрупы, якія ацэньваліся журы індывідуальна.

Самыя добрыя словы трэба сказаць у адрас хораў ветэранаў вайны і працы. Дыпламам I ступені ўзнагароджаны хор Палаца культуры Белсаўпрофа (хормайстар М. Хвісюк) і дыпламам II ступені — гарадскога Дома культуры Барысава (хормайстар А. Капілава). Яны зноў паказалі добры прыклад шчырай адданасці складанаму жанру класічных харавых спеваў.

Сакавітыя фарбы ўнеслі ў агульную карціну конкурсу два мужчынскія хоры — Ланскі з Нясвіжскага раёна (хормайстар І. Налівайка) і Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода (хормайстар — заслужаны дзеяч культуры БССР М. Ільчоў). Абодва яны атрымалі дыпламы I ступені. Цікаваць да выступленняў гэтых калектываў была выкліканая не толькі тым, што чыста мужчынскі хор — з'ява сама па сабе рэдкая. Гучанне такога хору заўсёды мае асаблівае ўздзеянне на слухачоў, ды і рэпертуар таксама карыстаецца папулярнасцю.

Парадаваў Ланскі мужчынскі хор. Расказваюць, што на мінулым аглядзе ён ледзьве ўтрымаўся ў групе народных, бо дужа знізіўся ягоны мастацкі ўзровень. Але пасля заканчэння Мінскага інстытута культуры і службы ў арміі вярнуўся ў родныя мясціны Іван Налівайка, сапраўдны энтузіяст харавога мастацтва, і за кароткі час ён зрабіў з калектывам крок напе-

рад. У яго рэпертуары з'явіліся такія складаныя акапэльныя творы, як «Казак» С. Манюшкі, «Ночачка» А. Рубінштэйна, апрацоўкі беларускіх народных песень.

Што тычыцца харавой капэлы Дома культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання (хормайстар Б. Сяргеў), дык яна на гэтым конкурсе страціла званне дыпламанта і задаволілася толькі малым — пацвярджэннем звання народнага.

Асобна стаяла конкурснае выступленне харавой капэлы

за ўсё ўлюбёнасць юных харыстаў у спевы, звонкія маладыя галасы і тая жыццесцвярдзальная сіла, з якой гучаў кожны твор. На добрым узроўні знаходзілася выканаўчае майстэрства праграмы, якая ўключала сачыненні розных эпох і стыляў — ад негрыцянскай народнай песні да вакальна-паэтычнай кампазіцыі па творах савецкіх кампазітараў.

Не менш цікава паказаў сябе хор студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна (хормайстар І. Ма-

ліва адзначыў, што гэты калектыв не ўступае па сваім мастацкім узроўні прафесійным акадэмічным хорам рэспублікі.

Трэба дадаць, што арганізатары агляду-конкурсу правялі вялікую арганізацыйную работу. Выдалі выдатна аформленыя праграмы, запрашалыя білеты, значкі ўдзельнікаў конкурсу і яго лаўрэатаў. Агляд праходзіў у цудоўнай зале Палаца культуры МТЗ. Самі ўдзельнікі выступалі з вялікім натхненнем, добра выглядалі на сцэне дзякуючы прыгожым касцюмам. Публіка заслужана ацэньвала кожнае выступленне. Было шмат кветак, апладысмантаў, нават авацый. Словам, радаснае свята і поўны поспех!

Аднак ужо з самага пачатку конкурсу нарадзілася, а потым і ўмацавалася адчуванне незадаволенасці і неспакою. Ды і ці можна спакойна ўспрымаць такія словы старэйшых журы: «У гэтым відзе самадзейнага мастацтва руху наперад няма, а тое-сёе стала нават горш». І ўжо зусім у змрочных танах расказвалі пра сваё штодзённае жыццё кіраўнікі калектываў. Наўрад ці варта пералічваць тыя прыватныя цяжкасці, з якімі пастаянна змагаюцца хормайстры на месцах. Вылучылі толькі дзве тыповыя праблемы.

Першая акрэслілася ў размове з А. Пыжыкам, кіраўніком Лебедзеўскай харавой капэлы Маладзечанскага раёна (дарэчы, гэта адзін з тых хораў, які выступіў горш, чым раней, хоць і атрымаў дыплом III ступені).

— Часам мне кажуць: штосьці ваша капэла не чуваць, — усхвалявана гаварыў мне хормайстар. — А дзе яе пачуць? У Лебедзева да нас слухачы не прыязджаюць, а самі мы таксама нікуды выехаць не можам. А людзям жа гэта вельмі неабходна. Яны павінны ведаць, дзе чаго па сотні разоў паўтараюць адну і тую ж фразу, ведаць, што яны сваю работу могуць некаму паказаць, пачуць рэакцыю і тым самым атрымаць новы зарад для далейшых рэпетыцый.

Цяжка не пагадзіцца з А. Пыжыкам. Кожны самадзейны артыст — гэта артыст, і яго пастаянная мара — сцэна. Толькі яна прыносіць у выпадку поспеху тую радасць, якая прымушае яго потым зноў па сотні разоў паўтараць адну і тую ж фразу сваёй харавой партыі. А

калі хор выступае рэдка? А калі яшчэ і пры пустой зале...

Так атрымалася, што ў першы дзень конкурсу госці сталіцы — хоры з Барысава, Нясвіжскага і Маладзечанскага раёнаў — спявалі па сутнасці самі сабе. У зале былі толькі члены журы ды яшчэ чалавек дваццаць. Відаць, таму ўвесь дзень не пакідала адчуванне сораму перад тымі, хто столькі рыхтаваўся да гэтай падзеі, ехаў, хвалюваўся: як сустрэне яго мастацтва патрабавальны мінскі слухач?

І другое. Пра гэта гаварылі ўсе без выключэння, з кім даводзілася гутарыць у працэсе конкурсу. Коротка, але шырока праблема фармулюецца так: «Гэты від самадзейнага мастацтва нікому не патрэбен». Гэтак — пра адзін з самых дэмакратычных відаў народнай творчасці? Пра мастацтва, якое валодае магутнай сілай уздзеяння на слухачоў, вялікімі выхаваўчымі і арганізатарскімі магчымасцямі? Як высветлілася, яно непатрэбна некаторым кіраўнікам устаноў і прадпрыемстваў, харавыя калектывы якіх былі прадстаўлены на гэтым конкурсе. На жаль, не цікавацца жыццём сваіх спявакоў-аматараў рэктары БДУ імя У. І. Леніна і БПІ, прафкомы Мінскага трактарнага і аўтамабільнага заводаў. Пералік гэтых можна было б працягнуць. Паміж першымі і другімі пакуль яшчэ існуе амаль непераходны бар'ер неразумнення. Тое, што яго неабходна пераадолець, ясна само сабой. Гэтым і займаецца ў аднабаковым парадку трайная група хормайстраў-энтузіястаў, на плячах якіх і трымаецца сёння самадзейнае акадэмічнае спяванне. Паверыце ці не, але ў зале, дзе праходзіў конкурс, ні ў першы, ні ў другі дзень не было ніводнага прадстаўніка адміністрацыі, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацыйных тых ведамстваў і прадпрыемстваў, адкуль прыскалі калектывы.

І, відаць, таму пераважная большасць маіх суб'ядзінкаў пераканаўча выказалася за неадкладнае стварэнне рэспубліканскага харавога таварыства, якое ўзяло б на сябе функцыі арганізатара і прапагандыста народнага харавога мастацтва.

Наталля ПЕРВАКОВА,
выкладчык Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага.

ПАЧУЦЦЕ НЕСПАКОЮ ЗАСТАЮСЯ

Нататкі з VIII конкурсу народных харавых капэл
Мінска і Мінскай вобласці

клуба Мінскага вучэбна-вытворчага аб'яднання таварыства сяляных (хормайстар Л. Сімаковіч). Аматыры па праву атрымалі дыплом I ступені. Зразумела, што працаваць з гэтымі людзьмі асабліва цяжка. Таму і хочацца выказаць маладому хормайстру вялікую ўдзячнасць за тое, што капэла дасягнула высокай культуры спеваў, ансамблевай стройнасці, тонкай градацыі музычных фарбаў, стварыла вельмі складаную і цікавую праграму. У ёй прагучалі творы Д. Шастаковіча, Д. Палестрына, С. Танеева, А. Мдзівані, І. Лучанка.

З нецярплівацю я чакала выступленняў маладзёжных хораў, бо ў некаторым сэнсе яны ўяўляюць сабой заўтрашні дзень гэтага віду самадзейнай творчасці. Да таго ж усе ведаюць, колькі намаганняў трэба прыкладзіць, каб прывабіць юнакоў і дзяўчат у хор і яшчэ колькі, каб навучыць іх спяваць шматгалосна акапэльныя партытуры.

Вялікае ўражанне зрабіў хор студэнтаў Беларускага політэхнічнага інстытута (хормайстар Л. Раманюска). На конкурсе ён выступіў як прэтэндэнт на званне народнага і ў выніку гэтае званне атрымаў. Спадабалася ў гэтым калектыве перш

цохоў). Характэрнай рысай яго музычнай палітры была нейкая імпрэсіяністычнасць гучання, пастэльнасць музычных фарбаў, што, па сутнасці, адпавядала той праграме, якую абраў для выступлення хор, надавала яму арыгінальнае аблічча. Таму і быў ён узнагароджаны дыпламам I ступені.

Дыплом II ступені атрымала харавая капэла Палаца культуры Мінскага трактарнага завода (хормайстар — заслужаны работнік культуры БССР І. Вінаградава). Трэба адзначыць, што ў апошнія гады гэты калектыв перажываў творчы спад, але з прыходам новага таленавітага кіраўніка яго лёс крута змяніўся ў лепшы бок, што і прадэманстравалі гэты агляд. Прывабіла спроба кіраўніка хору знайсці новыя грані яго магчымасцей, смелы пошук у пашырэнні выканаўчай палітры. Вельмі цікавай падалася праграма, яе выкананне, а галоўнае, глыбокая трактоўка кожнага з твораў, умненне хормайстра арганічна яе ўвасобіць.

Нарэшце, абсалютным лідэрам члены журы назвалі харавую капэлу Палаца культуры Белсаўпрофа (хормайстар Л. Шымановіч). Гэты калектыв быў узнагароджаны дыпламам I ступені і пераходным прызам. На абмеркаванні старшыня журы прафесар В. Роўда справяд-

САМЫ БАЛГАРСКІ ДЗЕНЬ

«Дваццаць чацвёртае мая для нас, для ўсяго балгарскага народа знамянальны дзень — Дзень Кірылы і Мяфодзія, Дзень балгарскай асветы і культуры, Дзень славянскай пісьменнасці або, як мы звычайна называем яго — Дзень азбукі, дзень літар. Я не ведаю, каб дзе-небудзь у свеце было падобнае свята, але для нас яно — вялікая традыцыя, якая перадаецца з пакалення ў пакаленне, якая абуджае ў душы кожнага з нас не толькі радасць, замілаванне, але і пачуццё горадасці...»
Тодар ЖЫЎКАЎ.

Вымяраючы асветніцкі подзвіг братаў духоўнымі і культурнымі спасціжэннямі балгарскага і іншых славянскіх народаў з IX стагоддзя і да нашых дзён, надзвычай велізарнай бачыцца роля Кірылы і Мяфодзія, гэтых тытанаў духоўнага абуджэння, якія сталі героямі славянскай міфалогіі.

У знак удзячнасці да стваральнікаў азбукі балгарскі народ узвёў сваіх першанастваўнікаў у ранг святых. І з таго часу — «святою святых» балгары стала асвета, прага ведаў, асабліва, чыста балгарскае стаўленне да мовы, да роднай культуры.

Культ Кірылы і Мяфодзія і звязанай з іх імёнамі славянскай пісьменнасці — самы жыццёвы ва ўсёй гісторыі нашага народа. Створаны ў канцы IX стагоддзя, у гады іншаземнага

адзінства ад свайго роду-племні.

Трынаццаць вякоў гісторыі! (Пяць гадоў назад Балгары адзначылі свой трынаццацівяковы юбілей). Амаль палову з іх прайшлі ў рабстве (каля двух стагоддзяў Балгарыя знаходзілася пад візантыйскім прыгнётам і амаль пяць жыла пад Асманскай імперыяй). Але, нягледзячы на ўсе перыпетыі гістарычнага лёсу балгарскага народа, не знайшлося такой сілы, якой удалося б здзейсніць асіміляцыйскія планы. Нацыянальная самасвядомасць народа ацалела.

Ацалела таму толькі, што ў самыя чорныя дні балгары не пераставалі ў сабе Успаміны і Мару, таму толькі, што ў ім жыла справа Кірылы і Мяфодзія, не згасала полымя славянскай мовы. Зерне, пасеянае двума братамі, ператварылася ў зброю, якой народ ахоўваў сябе, сваё мінулае, сваю будучыню.

Балгары з удзячнасцю берагуць справу Кірылы і Мяфодзія і іх вучняў не толькі таму, што гэта неадлучная частка нашай гісторыі, але і таму, што гэта справа — справа славянскай культуры — не засталася абмежаванай рамкамі Балгарыі. У другой палове IX стагоддзя Бал-

гарыя стала калыскай усеславянскай пісьменнасці. Менавіта Кірыла і Мяфодзія, першыя славянскія пісьменнікі і перакладчыкі, і іх вучні паклалі пачатак літаратурнай аднасці славян.

Цяжка стрымацца і не працітаць словы вядомага савецкага вучонага, акадэміка Дзімітрыя Ліхачова: «Старажытнабалгарская літаратура таму і здолела стаць літаратурай не толькі балгараў, але і літаратурай для ўсіх славян на поўдні і на ўсходзе Еўропы, што яна не была прынававана толькі да сваёй, балгарскай рэчаіснасці, — піша ён. — Балгарская па паходжанні, яна — агульнаславянская па сваёй шырыні і агульнаеўрапейская па ўспрынятых традыцыях».

Парушыўшы манополію трыяды (існаваўшы тады дагмат трохмоўнасці: богаслужэнне, пісьменнасць, кніжніна магчымы толькі на трох «святшчэных» мовах — грэчаскай, лўрэйскай і лацінскай), браты ўмацоўваюць веру ў магчымасць стварэння літаратуры на народнай, размоўнай мове. Менавіта яны далучаюць маравіўскі, балгарскі і ўсе славянскія народы да вышніў сярэднявечковай еўрапейскай культуры, расчыняюць для іх дзверы ўзыходзячага ўсебаковага развіцця.

Справа Кірылы і Мяфодзія — гэта пачатак духоўнага абуджэння не толькі балгарскага, але і ўсіх славянскіх народаў, пачатак духоўнай эвалюцыі славян, чые дасягненні ва ўсіх сферах

культуры сёння здзіўляюць свет.

Пачынаючы з памятнага 1867 года, калі будучы геніяльны паэт Балгарыі Хрыста Боцеў у мужчынскай гімназіі горада Калофера гаворыць сваю знамянатную прамову ў дзень славянскіх першанастваўнікаў, звязваючы іх імёны са свабодай Айчыны, дваццаць чацвёртае мая робіцца самым балгарскім днём.

І так, больш за стагоддзе ў дзень Кірылы і Мяфодзія па ўсёй краіне гучыць іх гімн, гімн веры і радасці: «Вярні народе възродени, нѣм светли бѣднени вѣрви, с книжовността, таз сила нова, съдбите си то поднови!».

Выхаваныя з самага ранняга дзяцінства на песнях, вершах пра Кірылу і Мяфодзія, аддадзеныя іх справе, балгары ўсведамляюць, што такім чынам яны застаюцца вернымі сваёй шматвяковай традыцыі, традыцыі, якая і ў гады ўзыходжання, і ў гады адчаю — засталася святой, вечнай.

Вось чаму дваццаць чацвёртае мая для балгараў больш чым звычайнае свята. Гэты дзень — сімвал дэмакратызму балгарскай культуры, выяўленае неспатольнае прагі ведаў.

Гэта перамога балгарскага духу, усплёск горадасці, 24 мая — гэта ўсвядомленае пачуццё абавязнасці балгарскага народа, пераемніка і прадаўжальніка вялікай справы двух братаў Кірылы і Мяфодзія.

Роза СТАНКЕВІЧ.

...Атрымалася так, што мне давялося быць сведкай апошніх прыгатаванняў да вернісажу, якія ішлі ў майстэрні керамістаў Мікалая Байрачнага і Валянціна Прыешкіна. Яшчэ працавала печ для абпальвання гліняных вырабаў, а на сталах, паліцах ужо ляжалі сотні белых кардонных канвертаў з ружовымі, блакітнымі, жоўтымі стужкамі, у якіх знаходзіліся памятнае сувенірыя медалькі. Гэтыя творы мастацтва ў выглядзе стылізаванага кавалка чорнага сургуча, на якім нібы адбіліся абрысы вялікай пячат-

дэкартаўнага камплекта напоены водарам зямлі, ахутаны дымкай світанку... А вось і «Ранішня раса» Р. Клімковіч з белага матаватага шкла, слязінкі якой нібы скаціліся ў бакалы і, расцёкшыся, пакрылі іх чыстымі танючымі карункамі...
Характэрна! Яно пераліваецца вытанчанымі гранямі ў творах Л. Мягковай, у яе «Кветках лугавых», кампазіцыі, у якой непаўторнай формы вазы і бакалы ўраджаюць смарагдавай зелянінай і адценнямі малахіту, утвараючы своеасаблівую чароўную палянку сярод гэтага

Давялося нават перарабляць звыклы інтэр'ер выставачных залаў Палаца, уводзіць у яго каларовую тканіну, рознай формы подыўмы... Мяркуючы па водгуках глядачоў, выстаўка падабаецца. І гэта радуе. Радуе і тое, што наведвальнікі не ўспрымаюць нас творцамі «сувенірнага мастацтва», хоць чаго граху ўтойваць, часам да твораў ДПМ ставіліся як да папаўнення падарункавага фонду... Так, цяпер трэба гаварыць пра стварэнне ў Дзяржаўным музеі БССР аддзела, дзе б пастаянна былі выстаўлены леп-

Вырабы народных майстроў.

...І выйшла з пачуццём захаплення

На II рэспубліканскай выстаўцы дэкартаўна-прыкладнага мастацтва «ГАРМОНІЯ І АСЯРОДДЗЕ»

кі з чароўнай жар-птушкай-саламянкай і канём-агнём, павінны былі ўручацца першым гасцям выстаўкі...

Усё гэта адбывалася больш як месяц назад. І ўрачыстасці ў святле кінаапітараў і фотаўспышан. І пясчотная песня

Г. ПУСЕВА. Дэкартаўны камплект «Пралескі»

В. ДЗЕМКІНА. Песні вянком мінулых.

жалеіні з фальклорнага ансамбля, што гучала ў дзень адкрыцця выстаўкі, і радасць на тварах мастакоў-аўтараў, і наша ўдзячнасць рукам, што стварылі гэтую прыгажосць. Але пачуццё радасці і святочнай узнісласці не знікла з залаў мінскага Палаца мастацтваў разам з вернісажным настроем, як не павярнулася і глядачоў, якія на дзівя дружна ідуць сюды і сёння. Ідуць сем'ямі, экскурсійнымі групамі, і потым, развітаўшыся з экспазіцыяй, асэнсавана шчыра ўбачае, абавязкова снажучь сваім знаёмым: «Вы яшчэ не былі на выстаўцы «Гармонія і асяроддзе»? Дарэмна. Гэта — чуд!»...

У маім рэпартажэрскім бланконе — каля сотні запісаў з назвамі твораў і прозвішчамі іх аўтараў. І цяпер, гартуючы яго, ня старонкі, сумняваюся: ці самае цікавае, адметнае занатавала, бо амаль кожная рэч у экспазіцыі вартая ўвагі, кожная — унікальная.

З чаго пачаць? Мо з вясны? З той крышталёвай «Яблыневай квецені» мастачкі Т. Арцэмавай, якая так тонка пераклікаецца з майскім цвіценнем гарадскіх садоў? Здаецца, што бела-ружовыя пялёсткі гэтага

шклянога царства. Наогул, творы гэтай мастачкі — найбольш яркія, прыкметныя на выстаўцы. Не, не ў сэнсе буйства колераў шкла, з якога створаны яе кампазіцыі. Гэта і сапраўды гармонія формы і думкі. Пагадзіцеся, ці не прымусяць нас задумацца пра тое, як адчайна прабіваюцца да жыцця, да святла кволяца парасткі на гарадскіх вуліцах, кампазіцыя «Кветкі на асфальце»? А менавіта тэма прыроды вакол нас, яе сілы і крохкасці гучыць на ўвесь голас у гэтым някідкім на першы погляд, з дымчатага матаватага шкла творы, кожную фігуру якога завяршаюць пясчотныя, ледзь выпрастаныя да сонца пялёсткі.

Пошук, эксперымент, натхненне — вось, здаецца, галоўнае, чым кіруюцца сёння беларускія майстры шкла ў сваёй творчасці. Некалькі разоў вярталася я да дэкартаўнага кампазіцыі «Венецыя» А. Анішчыка, дзе адроджаная на заводзе «Нёман» венецыянская ніць, так тонка стылізаваная і ўвасобленая мастаком у вазах і блюдах рознай формы, раптам набыла новае мастацкае гучанне, нечаканае і вельмі арганічнае. Нечаканасць, гармонія, пошук прымушаюць спыніцца нас каля кампазіцыі В. Сазыкінай «У каленцыю касманаўтаў». Тут нібы ў фантастычных перламутравых пялёстках-ракавінах ляжаць, мігцючы таямнічымі матавымі сплахамі, шары-планеты. І шло павярнулася да нас новымі, яшчэ нескрыстанымі ў сваім патэнцыяле гранямі... А вось, быццам абараняючы зямлю кронай магутных векавых дубоў, стаяць сасуды з зялёнага літога шкла. Гэта — «Сілы зямныя» У. Мурашвера. Элегантны з белага хрустала і дымчата-чорным акаймаваннем сервіз «Камбінаваны» гэтага ж вядомага майстра...

Сервізы для кавы і чаю, ярка-святочныя, прыцішана-стрыманія насценныя талеркі і дэкартаўныя вазы экспануюцца ў зале фарфору. Якім упрыгожаннем любога святочнага стала былі б сервізы «Элегія» А. Концуба, «Прыцемкі» Л. Кавальчука, «Вячэрні зван» В. Гаўрылава, «Вішнёвы» В. Леантовіча... І мінчане, і госці сталіцы добра ведаюць, што прадукцыя Мінскага фарфаравага завода ніколі не залежаеца на прылаўках магазінаў. А тут, у залах Палаца, выстаўлена лепшае з лепшага, што ў апошні час было створана майстрамі фарфору Добруша і Мінска.

Лепшае з лепшага... Менавіта пра гэта і сказаў мне ў час сустрэчы на выстаўцы старшыня секцыі дэкартаўна-прыкладнага мастацтва Саюза мастакоў рэспублікі Ю. Любімаў, калі я пацікавілася, па якім прычыне стваралася экспазіцыя.

— Хацелася зрабіць яе арыгінальнай і запамінальнай. Вось чаму прыняты адбор — новыя творы. На выстаўку перагледзелі тысячы работ, у залах жа экспануюцца каля сямісот. Прытым — лепшае з лепшага. Ды мы і не імкнуліся паказаць усё, галоўная мэта — каб кожная рэч выйгрышна глядзелася адна з адной, каб не было дысгармоніі ні ў чым.

шыя ўзоры гэтага віду мастацтва...

Кераміка, вырабы з металу, тэкстыль... Менавіта яны ў апошнія гады сталі аб'ектамі вострых творчых эксперыментаў і на гэтай выстаўцы былі прадстаўлены цікавымі, а часам і спрэчнымі работамі. І тут, на другім паверсе Палаца, пераконваешся, што як часта мы памылемся, калі асаціруем слова «кераміка» толькі з вазачкамі, талеркамі, фігуркамі звычайна, нашпа для кветак, славам, з тымі рэчамі, якімі мы штодзённа карыстаемся і якія сталі для нас звыклымі, бытавымі. А мо гэта таму, што тыя ж сувенірыя магазіны прапаўваюць нам далёка не лепшае з таго, што ствараецца з гліны? Мо і таму, што выстаўкі накіталі апошняй — вялікай рэднасць?

Ці можна ставіць у разрад другаснага мастацтва «Перапынены час», «Сентыментальную гісторыю» або «Размову за кубачкам кавы» з цыкла «Вечары» Мікалая Байрачнага? Так, гэта кампазіцыі са звычайнага шамоту. Але гэта яшчэ і сапраўдны мастакоўскі роздум пра чалавечы лёс, пра тое, што перажывае чалавек.

...Вісіць на сцяне стары гадзіннік з перабітым маятнікам. Час спыніўся. Стаіць люстэрка, да якога прымацаваны фотаздымкі далёкіх гадоў. Яны нібы выняты з сямейнага альбома, што перадаваўся з пакалення ў пакаленне. Адбіткі твараў — прыгожых, усменлівых, ма-

І. ПУШКАР. У вясковай цырульні.

ладых... Час спыніўся. На стала — расколаты кубак, старая шкатулка. І ўсё гэта нібы зацямлена попелам... Так, час спыніўся. Але — жывая памяць. Памяць пра тых, каго няма сёння сярод нас, пра тых, чыя маладосць абпалена чорнымі крыламі навалаў... Ці гэта не мастацкая публіцыстыка!

Надзвычай шырокі дыяпазон у творах гэтага раздзела. Колькі прастаты і яснасці, колькі фантазіі ў мастакоў-керамістаў, якія надзяляюць звычайнай формы сасуд, геаметрычныя кампазіцыі ўнутраным жыццём, напаяюць іх цяплом чалавечага дакранання. Колькі пачуццяў, паэтычных метафар! Менавіта такія дэкартаўныя кам-

пазіцыі А. Дзятлавай «Капрычыя», Н. Маліноўскай «Цырк» з маяўнічымі атрыбутамі клоўна, якія вяртаюць нас у свет дзяцінства. Пошук і філасофскі роздум знаходзіць глядач у «Горадзе на пяску», «Падарунку дзядзькі Антося», «Эвалюцыі крылаў» В. Прыешкіна, гарманічнасць формы, нечаканасць у «Гавані» і «Вясенніх эцюдах» С. Ларчанкі, спробы выказаць у гліне нешта сваё, патаемнае ў «Кругавароце» З. Раўко і «Застаўся вечар за акном электрычкі» Т. Пятроўскай... А як прывабліваюць нас лірыка, паэтычнасць, вытанчанасць формы і колеру ў «Асеннім лісці» В. Грыгарышынай, незвычайна мяккай і шчымылай па сваім настроі кампазіцыянавае... Снежныя карункі перапляліся ў чароўных дэкартаўных пласцінах «Зімяняя ноч» Т. Сакаловай, а непадалёк — зусім іншыя фарбы глазуры: жоўта-аранжавы дыск сонца садзіцца ў цёмна-сіня хвалі. Гэта — «Над возерам Нарач» А. Сурмача... У экспазіцыі вылучаюцца рэчы, у якіх ярка праяўляюцца традыцыі народ-

Г. АСТАШОНАК. Медаль «Францыск Скарына».

нага глінянага мастацтва. Сярод іх — творы Л. Панамарэнкі, М. Несцярэўскага, У. Паражняка, Г. Пусева.

Бадай, упершыню за гісторыю ўсіх экспазіцый так выразна, малюніча і мажорна прагучала дэкартаўна-прыкладнае мастацтва на II рэспубліканскай выстаўцы, што названа «Гармонія і асяроддзе». Цяжка нават сказаць, які з відаў і жанраў прадстаўлены тут найбольш цікава. Творы вопытных майстроў удала пераняліся з вырабамі тых, хто толькі пачынае свой самастойны творчы шлях. Напрыклад, рэчы мастакоў на метале. Побач з тонкімі, высока-прафесійнымі работамі Ю. Любімава — творы былых выпускнікоў нашага тэатральна-мастацкага інстытута Г. Асташонака, А. Баглая, В. Сірамблевіча, Ю. Гудзіновіча, якія заслугоўваюць увагі, добрых слоў.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

Калі Эн Тэйлар прыехала ў Грынтаўн і ўладкавалася на-стаўніцай у мясцовую летнюю школу, ёй было дваццаць чатыры гады, а Бобу Сполдзіngu, аднаму з вучняў гэтай школы — няпоўных чатырнаццаць. Дзяўчыну адразу ж палюбілі ўсе жыхары невялічкага гарадка, бо яна была з тых настаўніц, якім усе іх вучні носяць з дому велізарныя апельсіны ці ружы і для якіх старанна вымалёўваюць контурныя карты ўсяго свету, не атрымаўшы нават такога задання. Яна была з тых жанчын, што заўсёды выглядаюць не па гадах маладымі. У самай густой і цёмнай вязавай алеі ў старой частцы Грынтаўна на прыгожым твары Эн зіхалі сонечныя зайчыкі, і кожны, хто быў на той час непадалёку, не мог адвесці ад прыгажуні позірку. Нават у самую снежную зіму шчокі яе былі колеру пшчотных ружовых плястэкаў, а ў гарачы чэрвеньскі поўдзень вабілі вонка роўным прыемна-халодным адценнем. Словам, як толькі трэба было ўявіць сабе штосьці зусім супрацьлеглае ўсяму таму, што мы бачым наўкол, дастаткова было глянуць адно на Эн Тэйлар. Таму не выпадкова, калі ў Зялёным гарадку (менавіта так перакладаецца «Грынтаўн» з англійскай мовы) раз ці два на год усталёўвалася неверагоднае пшчотай сваёй і характаром надвор'я, так што цяжка нават было зразумець, што гэта зараз — вясна, восень ці лагоднае лета, жыхары гарадка казалі, што дні насталі такія ж паглядныя, як наша новая настаўніца, а нейкі летуценнік, гарадскі паэт, даў гэтай пары імя, якое хутка ўсе падхапілі — «пара Эн Тэйлар».

Што ж датычыцца Боба Сполдзінга, то ў любові восеніскі дзень яго можна было знайсці пасля заняткаў у лесе за ўскраінай гарадка, дзе ён нястомна збіраў лісты і кветкі для свайго гербарыя, дарэчы, лепшага ў Грынтаўне, летам жа ён днямі прападаў на беразе мясцовае рачулі Фоксхілкрыка, гадзінамі не вылазячы з вады — зда-лёку можна было падумаць, што гэта нейкая велізарная ля-нівая чорная рыбіна, так моцна загарыў Боб, твар якога ў верасні быў цёмны, што той каштан. А то можна было пачуць ягоны голас у вяршалінах высачэзных дубоў — хлопчык любіў дзіўна адтулі неабдым-насці свету. Яшчэ ён любіў ляжаць на траве каля дома і чытаць кнігу за кнігай, альбо разыгрываць у адзіноцтве шахматныя партыі ў бабулінай альтанцы, ці выводзіць у пустой гасцёўні сумныя мелодыі на прыгожым чорным раялі. Словам, ён заўсёды быў чамусьці адзін — ніколі нельга было ўбачыць яго з аднагодкамі.

Калі Эн Тэйлар упершыню ўвайшла ў клас, усе вучні так і замерлі — за партамі і моўчкі сталі глядзець, як яна роўнымі і круглявымі літарамі выводзіць на дошцы сваё імя.

— Мяне завуць Эн Тэйлар, — ціха сказала яна, — і, калі вам гэта прыемна, я буду вашай новай настаўніцай.

І тут столь нібыта зрушылася ўбок, класны пакой залілі раптам святло і блакіт цудоўнага летняга дня, а птушкі ў вяршалінах вязаў заспявалі ці не ўтрая гучней. Боб Сполдзінг сціскаў у далонях трубку, якую якраз змайстраваў, збіраючыся плонуць у каго-небудзь папяровым шарыкам. Праз паўгадзіны ён ціхенька кінуў трубку на падлогу, баючыся

ўпусціць хоць слова з таго, што расказвала міс Тэйлар.

У гэты ж дзень ён застаўся ў школе пасля заняткаў, прыцягнуў у клас вядро вады, ануці і пачаў старанна мыць дошку.

— Што ты робіш? — спытала здзіўленая настаўніца, адраваўшыся ад сшыткаў, якія дагэтуль уважліва правярала.

— Дошка брудная, — не спыняючыся, адказаў Боб.

— Бачу. Але няўжо табе так прыемна гэта рабіць?

— Можна, трэба было папра-

чык — нават шчаслівы. Яна вы-рашыла не распачынаць гаворкі самой, спадзеючыся, што парушыць маўчанне Боб, але той не вымавіў і слова.

Калі яны дайшлі да школьнага двара, Боб аддаў ёй партфель.

— Я думаю, нам лепей раз-зясціся тут, — растлумачыў ён.

— Нашы хлопцы гэтага не зра-зумеюць.

— Шчыра кажучы, Боб, я таксама не зусім разумею.

— Што ж тут не разумець? — здзівіўся Боб — вельмі сур-

— Так, але я паспрабую, — сказаў Боб. — Я шмат чытаю.

— Скажы, Боб, няўжо табе няма чаго рабіць пасля школы? — А што?

— Мне, папраўдзе, цяжка ба-чыць, як ты штодзень марнуеш час, мыючы дошку.

— Мне гэта даспадобы, — адказаў Боб. — Я ніколі не ра-блю таго, што не люблю.

— А ўсё ж такі?..

— Не, мэм, я буду мыць дошку заўсёды, — сказаў ён, пасля, падумаўшы крыху, да-

Эдгара По, і яны зноў ішлі ра-зам і ў школу і назад. Аднойчы, прыйшоўшы ў клас, Эн Тэй-лар знайшла на сваім сталым матылі ўжо хацела была спудзіць яго, як убачыла раптам, што той нежывы. Праз галовы ўсяго класа яна кінула на Боба кароткі позірк, але хлопчык глядзеў у кнігу. Не чытаў, а менавіта глядзеў.

А неўзабаве Эн Тэйлар упершыню адчула, што не можа прымусяць сябе выклікаць Бо-ба адказаць урок. Яна падоўгу вадзіла ручкаю каля яго проз-вішча і кожны раз называла кагосьці іншага. Яшчэ яна не магла глядзець у яго бок, калі яны ішлі разам, але затое па-чала лавіць сябе на тым, што пасля заняткаў міжволі ўзніма-ла на яго вочы, пакуль Боб сці-раў з дошкі якія-небудзь арыф-метычныя прыклады, і вярнуцца да сшытка было не так лёгка.

А неяк суботню раніцай, калі Боб, закасаўшы штаны, увайшоў у рачулку, каб выцяг-нуць з пад каменя рака, ён ад-чуў на сябе нечы позірк. Уз-няўшы галаву, хлопчык убачыў на беразе Эн Тэйлар.

— А вось і я, — сказала тая, смеючыся.

— А вы ведаеце, — адказаў ён, — можа, гэта і дзіўна, але я не дзіўлюся ні кропелькі.

— Пакажы мне ракаў і маты-лёў, — сказала міс Тэйлар.

А потым яны прайшлі ўніз па Фоксхілкрыку да возера і селі ўрэшце на мяккі пясок. Боб спыніўся за некалькі ярдаў ад Эн. Лагодны вечер прыгожа раскідаў яе залацістыя вала-сы, пшчотна ўзнімаў фальбону лёгкае сукенкі.

— Вось здорава! — сказаў Боб урэшце. — Самы фэйны дзень у маім жыцці.

— Ніколі не думала, што буд-ду калі-небудзь вось на такім пікніку, — сказала яна.

— Ды яшчэ з нейкім хлапчу-ком, — дадаў Боб.

— Аднак мне тут добра.

— Прыемна чуць.

Па дарозе назад яны амаль што не гаварылі.

— Усё неяк не так, — сказаў ён пазней. — Мы проста гуля-лі, лавілі матылёў і ракаў і елі бутэрброды, але ж маці з баць-кам адарвалі б мне галаву, калі б даведаліся пра гэта. Ды і хлопцы таксама не пашкадва-лі б. А з вас, мусіць, смяяліся б настаўнікі?

— А як жа?

— Тады нам не трэба болей лавіць матылёў разам.

— А я так і не разумею, ча-му ўсё ж такі прыйшла сюды, — сказала яна.

Неўзабаве яны падышлі да га-радка, і дзень іх адзінага ў жыцці спаткання скончыўся.

У панядзелак Боб так і не дачакаўся Эн Тэйлар каля яе дома, як доўга ён там ні стаяў. А прыйшоўшы ў клас, убачыў яе за сталом і зразумеў, што Эн выйшла ў школу раней. Пазней яна паскардзілася на галаўны боль, папрасіла праба-чэння і пайшла дадому — апошні ўрок за яе праводзіў іншы настаўнік. Пасля заняткаў Боб прыбег да дома Эн, доўга хадзіў каля яе, але так і не убачыў яе, а званіць у дзверы і распываць гаспадароў не ас-меліўся.

У аўторак яны зноў засталіся ўдваіх у пустым класе. Боб усё цёр ды цёр дошку, а Эн як заў-сёды правярала сшыткі, і абод-ва адчувалі нейкае дзіўнае шчасце, якое, здавалася, мусі-ла быць бясконцым, як раптам гадзінік на вежы гарадскога суда прабіў пяць. Бой гэты на-гадаў ім не толькі пра вечар,

Рэй БРЭДБЕРЫ

ГІСТОРЫЯ КАЖАННЯ

Выдатны амерыканскі пісьменнік Рэй Брэд-беры (н. 1920) больш вядомы нам як аўтар на-вукова-фантастычных твораў — такіх, як «451° па Фарэнгейту», «Марсіянскія хронікі». Здаецца, менш знаём мы іншага Брэдберы — лірыка, рамантына. У біяграфічнай аповесці «Віно з дзюмухаўцоў», шэрагу казак і навел («Дні вечнае вясны», «Пах сарсапарэлі», «Дзень добры і бывай» і іншыя) мы сустракаем з

адметным майстрам лірычнае прозы. Навелы Брэдберы адзначаліся на радзіме пісьменніка прэміямі, як лепшыя творы малой прозы — прэміямі Б. Франкліна і О'Генры. Неаднойчы ўваходзілі яны ў зборнікі лепшых амерыкан-скіх навел года. Прапаную ўвазе беларускага чытача адну з лірычных навел Брэдберы.

Алесь АСТАШОНАК.

сціць дазволу? — сказаў хлоп-чык і неахотна спыніўся.

— Будзем лічыць, што ты яго папрасіў, — адказала дзяў-чына, усміхаючыся, а Боб, ад-чуваючы на спіне гэтую ўсмеш-ку, расхваляваўся ўжо зусім і стаў мыць дошку з такой неве-рагоднай хуткасцю, што ануца проста мільгала — глядзячы з вуліцы, можна было падумаць, нібыта класны пакой раптам напоўніўся снегам, так высока ўзнімаўся пыл ад крыйдзі, што сабраўся за дзень на палічцы пад дошкаю. Праз якую хвілі-ну дошка блішчала, што новая.

— Глядзі ты, як добра, — сказала міс Тэйлар. — Цябе, здаецца, завуць Боб Сполдзінг?

— Так, мэм.

— Што ж, дзякуй табе, Боб.

— Можна, я буду мыць дош-ку кожны дзень? — спытаўся ў настаўніцы хлопчык.

— А што ж застанеца тады іншым?

— Мне б хацелася рабіць гэта самому, — адказаў Боб. — Кожны дзень.

— Добра. Хай пакуль будзе так, — сказала яна, — а пасля мы паглядзім.

Хлопчык марудзіў ісці.

— Што ж ты стаіш, Боб? — спытала ўрэшце Эн Тэйлар. — Бяжы дадому.

— Да пабачэння! — павольна вымавіў Боб і выйшаў.

Наступнай раніцай па дарозе ў школу Боб нібыта выпадкова апынуўся каля таго дома, дзе кватаравала настаўніца, якраз у той момант, калі тая выходзі-ла на вуліцу.

— А вось і я, — павітаў ён міс Тэйлар.

— А ты ведаеш, Боб, можа, гэта і дзіўна, — адказала яна, але я ні кропелькі не дзіўлюся.

Яны пайшлі разам.

— Можна, я паднясу ваш партфель? — спытаўся Боб.

— Навошта?.. Дзякуй, Боб.

— Няма за што, — сказаў хлопчык, узяўшы партфель.

Колькі хвілін яны ішлі моўч-кі. Часам міс Тэйлар кідала на Боба імгненны позірк і пры-кмячала, які задаволены хлоп-

эзна і натуральна. — Мы — сябры, ці не так?..

— Боб... — пачала была міс Тэйлар.

— Слухаю, мэм...

— Нічога... нічога... — ціха сказала яна і пайшла да школы.

— Я буду ў класе, — кінуў ён ёй наўздагонку.

І ў гэты дзень, і ва ўсе на-ступныя кожны раз пасля закан-чэння заняткаў — два тыдні запар — Боб моўчкі, рупліва і спа-койна наводзіў у класе парадак, пакуль настаўніца гартала сшыт-кі. Цішыня ў класе, тая дзіўная асабліва цішыня, якая бывае адно адвечоркам, калі сонца паволі сыходзіць да гарызонту, парушалася хіба што шлохам сшыткаў, парываннем праця ці шамаценнем геаграфічных карт, якія скручвалі Боб, альбо гуд-зеннем пчалы, што раз'юшана білася аб шыбы, спрабуючы вырвацца на волю, ці яшчэ ва-да па кроплі сцякала з ануці, якою Боб мыў дошку.

Гэтак і праходзілі іншы раз-цэлыя гадзіны — да тае пары, пакуль дзесьці ў пяць міс Тэй-пар не заканчвала работу. Уз-няўшы вочы, яна знаходзіла Боба за апошняю партая: ён сядзеў, баючыся паварушыцца, і пільна глядзеў на настаўніцу, чакаючы, што яна папрасіць яго зрабіць што-небудзь яшчэ.

— Час ісці дадому, Боб, — усталава ўрэшце тая.

— Але, мэм, — адказаў Боб і кідаўся да вешалкі, каб падаць міс Тэйлар паліто. Яш-чэ яму трэба было зачыніць замест яе на замок дзверы школы, у якую крыху пазней прыходзіў вяртаўнік. Пасля яны ішлі праз апусцелы двор, вар-таўнік зачыняў за імі вароты — сонца было ўжо па-за магнолі-ямі, што раслі на вуліцы каля школы. Па дарозе яны багата пра што паспявалі пагаварыць.

— А кім ты збіраешся стаць, Боб, калі вырасцеш?

— Пісьменнікам, — адказаў той.

— Вось як? Выдатны намер, але ж, мусіць, ты ўяўляеш, як гэта цяжка?

даў. — Можна папрасіць вас аб нечым?

— Гледзячы аб чым, Боб.

— Кожную суботу я гуляю ўздоўж рачулікі Фоксхілкрык ажно да самага Мічыгана. А на возеры багата і матылёў, і ракаў, і птушак. Можа, вы схо-дзіце разам са мною?

— Дзякуй, — сказала яна.

— Значыць, вы згодны?..

— ..Баюся, што не, Боб...

— А я вам скажу, што гэта было б і для вас цікава.

— Не сумняваюся, Боб, толькі зараз у мяне зусім няма часу.

Ён хацеў быў ужо спытаць, што ж у яе за справы, але, па-маўчаўшы, дадаў:

— Я бяру з сабою бутэр-броды. З вядлінай і салёнымі агурочкамі. А яшчэ апельсіна-вую шыпулку. У поўдзень я ўжо каля самага возера, а ў тры вяртаюся дадому. Файны выходзіць дзянёк, папраўдзе.

Я б хацеў, каб вы пайшлі са мною, мэм... Вы не збіраеце матылёў?.. У мяне, дарэчы, не-блага калекцыя. Мы і вам як бачыш сабралі б не горшую.

— Дзякуй, Боб, але я не пайду. Мажліва, неяк іншым разам.

— Не трэба, мусіць, было прасіць вас аб гэтым, — сказаў ён, гледзячы ёй у вочы.

— Ты маеш поўнае права прасіць мяне аб усім, — адка-зала тая.

Праз колькі дзён яна знай-шла старэнкае выданне «Вялі-кіх надзей» Дзікенса, ужо не-патрэбнае ёй, і аддала яго Бо-бу. Той быў вельмі ўдзячны, узяў кнігу дадому, прачытаў яе за адну ноч, а раніцаю ад-разу ж загаварыў з настаўні-цай пра раман. Цяпер ён кожны дзень, ётараючыся са стая-цай прыкметным, чакаў яе каля дома, і пры кожнай сустрэчы тая спрабавала сказаць яму: «Боб...» — і наказаць хлопчыку ніколі болей гэтага не рабіць, але ж так і не змагла ні разу выціснуць з сябе задуманыя словы, і тады ён заводзіў гутар-ку пра Дзікенса, Кіплінга ці

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

з 26 мая па 1 чэрвеня

26 мая, 20.10

ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ
Выступае народны мужчын-скі хор вытворчага аб'яднання «Мастоўдрэў».

27 мая, 16.15

«СЯБАР-КНІГА»

Сустрэча з кнігалюбамі Мін-ска.

28 мая, 19.50

«РОДНАЕ СЛОВА»

5 мая старога стылю 1906 года ў Пецярбурзе грамадзя-на беларускай інтэлігенцыі засна-вала ў складчыну выдавецкую суполку «Загляне сонца і ў на-ша аночка». Пра дзейнасць гэ-тай суполкі і пойдзе гаворка ў першым сюжэце. З успамінамі выступіць вядомая беларуская дзялячка культуры Зоська Вер-са.

Затым доктар філалагічных навук А. В. Падлужны расказа-

гледчам пра «Агульнаславян-скі лінгвістычны атлас». Вядзе перадачу кандыдат фі-лалагічных навук лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Я. Са-ламевіч.

31 мая, 10.30

«Непаўторны напеў». Ніна Тарас. Старонкі жыцця і твора-часці.

31 мая, 12.40

«МАЕ ЛЮБІМЫЯ ТВОРЫ»
Вершы Янкі Купалы чытае М. Казінін.

31 мая, 14.35

«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»
«Хачу, каб гук прама вызна-чаў слова, хачу праўды» — гэ-тыя словы сталі мастацкім дэвізам А. С. Даргамыжскага. Расказам пра творчасць гэ-тага кампазітара пачнецца праграма.
Пазнаёміцеся таксама і з вы-бранымі старонкамі гісторыі беларускага савецкага музыч-нага тэатра. Аматыры народ-нага музычнага мастацтва су-стрэнуцца з кіраўнікамі Дзяр-жаўнага акадэмічнага народна-

ДРУЖНЫ ЛАД... АГІТБРЫГАД

ка, што таксама сведчыць аб значнасці, прадуманасці работы, якую вядуць гэтыя самадзейныя калектывы.

Права адкрыць агляд выпала агітбрыгадзе «Мічурыйка» Вешнявецкага сельскага Дома культуры Стаўбцоўскага раёна, якой кіруе Л. Івашко. Калектыв створаны лшчэ ў 1960 годзе, прымае ўдзел ва ўсіх зональных і абласных аглядах-конкурсах. Мае нямала ўзнагарод, у тым ліку дыпламы газет «Красная звезда» і «Труд». Праграма, паказаная на аглядзе, пабудавана ў форме вясковых вясчорак, што надало асобным нумарам асаблівую непасрэднасць, падкрэсліла шчырасць гаворкі, якая адбываецца ў самадзейных артыстаў з глядачамі.

Павіўшыся параўнаўча нядаўна, агітацыйна-мастацкай брыгады нібы сінтэзавалі ў сабе і набылі агітацыйныя калектывы, якія працавалі значна раней і аб'ядналі ў адно цэлае розныя віды мастацтваў. У праграме іх выступленняў прысутнічаюць і тэатральныя элементы, і танцавальна-харэаграфічныя, і канечне ж, не абыходзіцца без песень, частушак, вершаў. Разам жа ўсё ўзятае — гэта тая ідэалагічная зброя, якая патрэбна нам у нашым руху наперад, у барацьбе з усім шкодным і аджыўшым, у змаганні за чалавека ў чалавеку.

Паэтычны тэатр Астрынскага РДК. Роллю Цёткі выконвае Наталля Дзем'яновіч.

Як паказаў заключны канцэрт распаўсюленага агляду-конкурсу агітацыйна-мастацкіх брыгад, зброя гэтай знаходзіцца ў надзейных руках. На працягу двух дзён у Палацы культуры Мінскага вытворчага тона-суконнага аб'яднання імя Ц. Я. Кісялёва выступілі восемнаццаць лепшых калектываў, якія перад гэтым выйшлі пераможцамі абласных аглядаў. Акрамя таго, канцэрты праходзілі і на агітацыйных пляцоўках горадагероя Мінска.

«Я слаўлю партыю» — такім быў дэвіз агляду-конкурсу. І гэта вызначала ідэяна-тэматычны накірунак праграм. З адна-

Агітбрыгада Карэліцкага РДК.

Агітбрыгада «Каласок» Старадарожскага РДК.

го боку, сцвярджаюць савецкага ладу жыцця, уладанне працы перадавікоў, паказ кіруючай ролі партыі на сучасным этапе, з другога — гнеўны голас, узяты супраць бракаробаў і парашальнікаў дысцыпліны, лайдакоў і хулігану. У праграмах большасці калектываў ўзмацнілася антыалкагольная тэматы-

га СДК Стаўбцоўскага раёна, дзіцячай агітбрыгадзе Натальеўскага СДК Чэрвеньскага раёна. Дыпламы ІІІ ступені атрымалі агітбрыгады «Рым» Любінскага СДК Лунінецкага раёна і «Рамантык» СШ № 19 г. Баранавічы.

НАШ КАР.
Фота Ул. КРУКА.

што ўжо настала, прымушаючы іх разыходзіцца, але і пра тое, як скончыўся вечар мінулы. Яны зразумелі раптам, што шчасцю не дадзена быць бясконцым, і адчулі, што зараз яно абарвецца ці не назаўжды — менавіта цяпер штосьці павінна адбыцца...

Міс Тэйлар паглядзела раптам на Боба і паклала ручку на стол.

— Боб, — парушыла яна маўчанне.

Ён імкліва павярнуўся да яе: яны ж ні слова не казалі адно аднаму за гэтыя ціхія, шчаслівыя гадзіны.

— Падыдзі да мяне, — зноў сказала яна.

Боб павольна паклаў аначку і падышоў.

— Слухаю, мэ.

— Я хачу, каб ты сеў, Боб.

— Добра, мэ.

Яна ўважліва ўглядвалася ў яго вочы, пакуль Боб, не вытрываўшы, не адвёў іх кудысьці ўбок.

— Боб, ты разумеш, пра што я зараз буду з табой гаварыць? Разумееш?

— Так, мэ.

— Тады, можа, лепш пачнеш ты? Маўчыш... Дык пра што, Боб, будзем мы гаварыць?

— Пра нас з вамі, — адказаў ён урзэцце.

— Колькі табе, Боб?

— Амаль чатырнаццаць.

— Табе трынаццаць, Боб.

— Так, мэ, — усміхнуўся ён.

— А ты ведаеш, колькі мне?

— Так, мэ... Я чуў. Дваццаць чатыры.

— Дваццаць чатыры.

— Мне таксама будзе амаль дваццаць чатыры праз дзесяць гадоў, — сказаў ён.

— Але ж зараз, на жаль, табе няма і чатырнаццаці.

— Няма, але ж, бывае, я адчуваю, што мне дваццаць чатыры.

— Так, бывае, ты і паводзіш сябе амаль як дарослы.

— Праўда! — Ён ажно ўскочыў.

— Заставайся лепш на месцы, Боб. Нам шмат пра што трэба пагаварыць... Гэта вельмі важна, што мы разумеем абодва, што здарылася. Згодны?

— Думаю, што так.

— Па-першае, не выклікае ніякага сумнення тое, што мы з табой — лепшыя ў свеце сябры. Па-другое, клянуся, што ў мяне ніколі яшчэ не было такога вучня, як ты, і што ніводны хлопчык не падабаўся мне та, як ты.

Пачуўшы гэта, Боб пачырванеў.

— І ты, я думаю, — працягвала яна, — таксама лічыш мяне лепшай настаўніцай у свеце.

— І нават больш, — сказаў ён.

— Магчыма, але ж мы павінны лічыцца з фактамі. Мы жыём сярод людзей, а погляды іх на жыццё — супраць нас, Боб. Я вельмі доўга думала пра гэта... Можаш быць спакойным, я ўсё ўзважыла, прааналізавала ўсе свае пачуцці. З любым іншым вучнем твайго класа такое сяброўства было б немагчымым. Ты — незвычайны хлопчык. Я думаю, што няблага ведаю сябе, і таму магу смела сказаць, што гэтак жа няблага магла ацаніць твае вартасці. Але ж вартасці ў гэтым свеце прымаюцца ў разлік толькі тады, калі іх уладальнік дасягае пэўнага ўзросту. Ты разумеш?

— Разумею, — адказаў ён. — Калі б я быў гадоў на дзесяць старэйшы і на пятнаццаць дзюймаў вышэйшы, усё было б у поўным парадку. Ды гэта ж

глупства — ацэньваць чалавека па росту.

— Людзі так не думаюць.

— Я не людзі. Я гэта я.

— Так, Боб, гэта, як ты кажаш, глупства, калі ты лічыш сябе зусім дарослым, а людзі ацэньваюць цябе па росту. І табе на самой справе няма чаго саромецца, Боб, павер мне. Ты быў са мной вельмі сумленны і добры — спадзяюся, і я таксама.

— Вядома, — сказаў ён.

— Можна быць, прыйдзе дзень, Боб, людзі стануць меркаваць па-іншаму, і любы хлопчык, нават трынаццацігадовы, будзе прызнаны мужчынаю, калі ён, дзякуючы нейкім выключным абставінам альбо ўдзячнаму лёсу, дакажа, што ён — мужчына з разуменнем сваёй адказнасці, абавязку, са сваімі адносінамі да гэтага свету. Але ж баюся, дзень гэты вельмі далёкі, і пакуль што мы вымушаны ісці звычайным шляхам у звычайным свеце, зважаючы на ўзрост і ўсё такое.

— Я не згодны з гэтакім парадкам, — сказаў ён.

— Можна быць, Боб, мне ён не падабаецца таксама, але ж думаю, ты не хочаш, каб мы сталі куды больш няшчаснымі, чым цяпер? А мы, вядома, сталі б такімі. У нас проста няма ніякага іншага выйсця — смешна нават спрабаваць шукаць яго.

— Так, мэ.

— Ну вось, цяпер мы ведаем пра нас усё. Ведаем і тое, што мы заўсёды былі між сабою сумленныя. Ты ж разумеш, што інакш і быць не магло, што між намі ніколі нічога не адбылося б, так?

— Разумею, але ўжо позна.

— І ўсё ж мы павінны вырашыць, як быць далей, — сказала яна. — Зараз пра тое, што адбываецца, ведаем толькі мы самі. Потым, мажліва, даведзюцца іншыя. Мне прапанавалі месца ў школе непадалёку...

— He!

— Тады, можа, ты прыйдзеш у іншую школу?

— У гэтым няма ніякай неабходнасці, — сказаў ён.

— Чаму?

— Мы пераязджаем. Усе разам — у Мэдзісан. На наступным тыдні.

— З-за ўсяго гэтага, Боб?

— Не, гэта тут зусім ні пры чым. Проста бацьку даюць там добрае месца. Мэдзісан усяго толькі за пяцьдзесят міль адсюль. Так што я змагу бачыцца з вамі, калі мы будзем сюды прыязджаць, праўда?

— Ты думаеш, гэта трэба?

— Мусіць, не.

Яны змоўклі і сядзелі, не гледзячы адно на аднаго.

— Калі ж усё гэта здарылася? — бездапаможна спытаў ён.

— Не ведаю, — адказала яна. — Ніхто не ведае. Так было тысячы гадоў, і думаю, так будзе заўсёды. Проста людзі цягнуцца адно да аднаго альбо не, і часам гэта бывае з тымі, хто не можа быць разам. Я не магу растлумачыць гэта, відаць, не можаш і ты.

— Мне, мусіць, лепш пайсці дадому, — сказаў ён.

— Спадзяюся, ты не згубіў з-за мяне галаву?

— Не, згубіць галаву з-за вас немагчыма.

— Скажу табе яшчэ. Я хачу, каб ты памятаў: усё ў жыцці так ці інакш узнагароджваецца. Заўсёды, Боб, інакш, не ведаю, як бы мы і жылі. Зараз цяжка і табе і мне. Але прыйдзе час, і што-небудзь здарыцца. Верыш?

— Хацелася б.
— Так, Боб...
— Каб толькі...
— Што?
— Каб толькі вы маглі пачакаць, — выпаліў ён.
— Дзесяць гадоў?
— Мне будзе дваццаць чатыры.

— А мне — трыццаць чатыры, і, хутчэй за ўсё, я буду ўжо іншаю. Не, баюся, што гэта немагчыма.

— І вы зусім не хочаце гэтага? — ледзь не закрычаў ён.

— Хачу, — ціха адказала яна. — Няхай гэта неразумна, няхай немагчыма, але ж я вельмі хачу.

Яны зноў змоўклі.

— Я ніколі вас не забуду, — сказаў ён урзэцце.

— Цудоўна, Боб, што ты гэта кажаш, хоць гэта зноў-такі немагчыма. Таму што так не бывае. Забудзеш, Боб.

— Ніколі. Я буду помніць вас заўсёды, — сказаў ён.

Яна ўзнялася, падышла да дошкі і пачала яе мыць.

— Я памагу вам, — прапанаваў ён.

— Не, не, — сказала яна таропка. — Зараз ты пойдзеш дадому. І не заставайся болей у класе пасля заняткаў. Дошку будзе выціраць за цябе Хэлен Сцівенс.

Ён выйшаў са школы. Пасля падышоў да акна, каб паглядзець на міс Эн Тэйлар апошні раз. Яна задуманна вадзіла па дошцы аначкай — доўга яшчэ сцірала даўно ўжо сцёртыя словы...

Ён паехаў праз тыдзень — і паехаў на шаснаццаць гадоў. Боб ніколі не наведваў Грынтаўн, хоць і жыў за пяцьдзесят міль адтуль.

Але аднойчы вясною, калі яму было ўжо амаль трыццаць і ён быў ужо жанаты, Боб спыніўся ў Грынтаўне на адзін дзень па дарозе ў Чыкага.

Пакінуўшы жонку ў атэлі, ён пайшоў гуляць па тых мясцінах, дзе калісьці хадзіў з Эн Тэйлар. Пасля ён стаў распытваць людзей пра яе, ды ніхто ўжо такую не помніў. Але ўрэшце адзін чалавек прыгадаў міс Тэйлар.

— Прыгажуня — настаўніца? Яна памерла ў трыццаць шостым, неўзабаве пасля таго, як паехалі вы. Ці выйшла яна чамуж? Не, яна памерла адна.

Тады Боб прыйшоў на могілкі і знайшоў яе магілу. На надмагіллі ён прачытаў надпіс:

«Эн Тэйлар. 1910—1936».

«Дваццаць шэсць гадоў», — падумаў ён. — Цяпер я на чатыры гады старэйшы за вас, міс Тэйлар...»

Калі настаў ужо вечар, жыхары Зялёнага гарадка ўбачылі, як насустрэч ім прайшла па вязавай алеі жонка Боба Сполдзінга, і ўсе, хто ні быў побач, не маглі адарваць ад яе позірку, таму што нават у гэтай густой і цёмнай алеі на твары жанчыны зіхацелі сонечныя зайчыкі, шчокі ж вабілі вока роўным прыемна-халодным адценнем — зімой яны, мусіць, былі колеру пшчотных ружовых палёсткаў. А надвор'е якраз стаяла такое дзівоснае, што цяжка нават было зразумець, што гэта зараз — вясна, восень ці лагоднае лета, — і нейкі малады летуценнік, новы гарадскі паэт, даў гэтай пары імя, якое хутка ўсё падхапілі — «пара жонкі Роберта Сполдзінга».

Пераклаў з англійскай
Алесь АСТАШОНАК.

га хору Беларускай ССР, заслужаным дзесячам мастацтваў рэспублікі, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР М. П. Дрынеўскім.

Даведаецца таксама аб драматычным лёсе творчасці латышскага кампазітара Э. Дарзіна.

А на заканчэнне перадачы прагучаць песні французскага спевака Дню Дасэна.

31 мая, 18.45

«ЛИТЕРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
Спачатку вы сустрэнецца з варонежскім паэтам У. Гар-

дзеячым і намеснікам старшын Савета па Беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў ССР С. Кошачніным. Затым агляд навінак літаратуры.

Далей размова пойдзе пра шлях кнігі да чытача, пра тыражы выданняў, прапаганду кнігі.

На заканчэнне будзе расказана пра беларускія кнігі, выдадзеныя ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Вядучы — паэт А. Вольскі.

1 чэрвеня, 10.20
«НАШЫ ГОСЦІ»
Сустрэча з лаўрэатам усе-

саюзнага і міжнародных конкурсаў скрыпачом А. Віннікім.

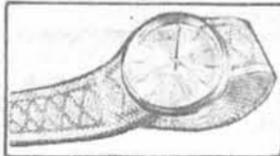
Прагучаць творы Шастановіча, Брамса, Бартока, Дэ Фалы.

1 чэрвеня, 12.15

«ВІНШУЕМ ВАС!»

Музычная праграма, прысвечаная Дню меліяратара.

У ёй выступляць В. Пархоменка, В. Вулячыч, Т. Раеўская, А. і В. Франконісы, С. Ратару, вакальна-інструментальны ансамблі «Зямляне», «Арыэль».

«ПРАМЕНЬ-2350»

поўная інфармацыя пра час: гадзіны, мінуты, секунды, дзень тыдня і чысло (прычым карэкціроўка чыслаў і дзён тыдня паскораная).

І яшчэ адна вартасць гэтых мужчынскіх наручных гадзіннікаў: яны ў гнуткім плеценым металічным корпусе-бранзалеце («міланскае пляценне»). Гадзіннікі мінскага завода ўпершыню ў краіне атрымалі такое арыгінальнае афармленне.

Цана — ад 33 руб. 50 кап. да 46 руб. 50 кап.
Мінскі гадзіннікавы завод.

ЛЕПЯЦЬ ГАРШКІ НЕ БОГІ,
А ДОБРЫЯ МАЙСТРЫ...
І які — 3 душой, з любоўю, з цеплынёй!
Таму не выпадкова беларуская кераміка прываблівае і захапляе святочнымі, сонечнымі фарбамі, мяккімі плаўнымі лініямі.
КАРЫСТАЙЦЕСЯ НА РАДАСЦЬ
ГЭТЫМІ НЕЗВЫЧАЙНЫМІ РЭЧАМІ
СА ЗВЫЧАЙНАЙ ГЛІНЫ!

Керамічныя наборы для садавіны — «ПОДЫХ ВОСЕНІ» і для квасу — «ЖЫТНІ» — навінкі Радашкоўскага завода мастацкай керамікі.

Як у песні адлюстроўваецца душа народа, так у сувенірах праяўляецца яго талент.

БЕЛАРУСКІЯ СУВЕНІРЫ — НЕВЫЧЭРПНАЯ КРЫНІЦА ТВОРЧАСЦІ І МАЙСТЭРСТВА

Гэтыя своеасаблівыя творы мастацтва ўносяць самабытнасць і нацыянальны каларыт у сучасны інтэр'ер, ажыўляюць яго, ствараюць у кватэры непаўторную ўтульнасць.

Па заказе Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР.

КАНСТРУКТАРЫ ПЕРАНОСНАГА КАСЕТНАГА МАГНІТАФОНА

прамон - 402

- паклапаціліся аб максімальным захоўванні стужкі ў касеце: у ім устаноўлены стужкапрацяжны механізм, які выключае абрыў або пашкоджанне магнітнай плёнкі.
- Прымяненне мікрасхем значна павысіла надзейнасць апарата.
- Кошт — 140 руб.
- Харкаўскі радыёзавод імя XXV з'езда КПСС.

Пашытыя з плюшу, вельвету, фланелі, штучнага футра, то забавныя і смешныя, то сумныя і сур'ёзныя, гэтыя цацачныя зьяры набліжаюць да дзяцей любімы імі свет жывёл, вучаць іх дабрыні.

МЯККІЯ ЦАЦКІ АБ'ЯДНАННЯ «МІР» — ДОБРЫЯ СЯБРЫ ВАШАГА ДЗІЦЦА.

Беларускае агенцтва па гандлёвай рэкламе.

ВЫ- ВЫБІРАЕЦЕ. ФЭД 35--ЗДЫМАЕ

Пра ўсе тэхнічныя параметры, неабходныя для кваліфікаваных здымкаў, клапоціцца ў гэтым фотаапарце аўтаматыка.

Можна таксама выкарыстаць паўаўтаматычны рэжым работы.

Прадугледжаны адказ ад аўтаматыкі.

«ФЭД-35» — малафарматная аматарская фотакамера, якая заўсёды забяспечыць вам добрую якасць здымкаў.

Выпускае фотаапараты Харкаўскае прамыслова-механічнае аб'яднанне «ФЭД». Цана — 150 руб.
Харкаўскае ПМА «ФЭД».

ГРОДНА - 302 С

Аўтамабільнае падарожжа будзе яшчэ больш прыемным, калі вы возьмеце ў спадарожнікі аўтамагнітолу

Прымае радыёперадачы ў дыяпазонах ДХ, СХ і УКХ, узнаўляе стэрэа- і монафанічныя запісы з кампакт-касетаў. Усталяваецца ў салонах легкавых аўтамабіляў «Волга», «Жыгулі», «Масквіч». Цана — 350 руб. Гродзенскі завод аўтамагнітол.

ПІНСКІ ТРЫКАТАЖ:

улічаны любі паварот моды

Сёння гэта:

— паўшарсцяное прадзівана з эфектам «іней», геаметрычны малюнак — як у мадэлі жаночага джэмпера СО916-86 (сярэдняя цана — 22 руб.).

— рэльефнае перапляценне, якое імітуе ручное вязанне, заніжанае пройма рукава, выраз «лодэчка» — як у мадэлі жаночага джэмпера СО953-86 (сярэдняя цана — 19 руб.).

Па заказе Беларускага рэспубліканскага Дома мадэлей.

У ім плавіцца бланітнаватая слякота, гіганцкіх соснаў бронзавыя свечкі...

Цёплы, сонечны, загадкавы, чароўны, прыносіць шчасце, дорыць даўгалецце, захоўвае каханне...

Шматлікія легенды ахутваюць бурштын.

Тысячагоддзі захоўвалі тайну яго прыроднай прыгажосці.

І вось цяпер, апрацаваны ўмелымі рукамі майстроў калінінградскага бурштынавага камбіната, апраўлены каштоўнымі металамі, ён зазіхаецца ва ўсёй сваёй непаўторнай красе.

БУРШТЫН — СОНЕЧНЫ ПРАМЕНЬ НА ВАШЫМ УБОРЫ

У любым з ювелірных магазінаў вы без цяжкасці выбераце бурштынавае ўпрыгожанне і да штотдзённага, і да святочнага адзення.

ДЛЯ НОВЫХ УБОРАУ — ТКАНІНЫ-86

«Мерыдыян» і «Эльбрус» — чысташарсцяныя, для мужчынскіх касцюмаў.

«Раніца» і «Камета» — паўшарсцяныя, для маладзёжных ансамбляў адзення.

«Мальва» — чысташарсцяная, плацельная.

«Павуцінка» і «Аэліта» — паўшарсцяныя, плацельныя.

«Матрошка» і «Алёнушка» — для дзіцячых вырабаў.

Гэтыя навінкі Мінскага камвольнага камбіната. хутка з'явяцца ў продажы.

ПА ЗАКАЗУ БЕЛАРУСКАГА РЭСПУБЛІКАНСКАГА ДОМА МАДЭЛЕЙ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордена Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 05724

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сабрата — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.